

หมายเหตุเดือนตุลา#๒

ฉบับ

เดือนตุลา ได้เวลาสงครามเย็น

หมายเหตุเดือนตุลา#๒

เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๒, ๓๖ ปี ๑๔ ตุลา

จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม

ISBN ๙๗๘ - ๙๗๔ - ๒๓๕ - ๒๙๘ - ๑

หนังสือชุด หมายเหตุเดือนตุลา

บรรณาธิการ สมิทธ์ ถนอมศาสนะ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ ญัฐพรรัช เตชะบรรณะปัญญา

ลำดับที่ ๒ เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น

บรรณาธิการประจำเล่ม เก่งกิจ กิติเรียงลาภ

กองบรรณาธิการ เศรษฐวิวัฒน์ สุรินทร์คำ, ปถุณ เทพนรินทร์

ออกแบบปกและรูปเล่ม สติธย์ แหลมกล้า

พิสูจน์อักษร ญัฐพรรัช เตชะบรรณะปัญญา

จัดพิมพ์ มูลนิธิ ๑๔ ตุลา เลขที่ ๑๔/๑๖ ถนนราชดำเนินกลาง

แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๖๒๒-๑๐๑๔-๕ โทรสาร ๐-๒๖๒๒-๑๐๑๖

เว็บไซต์: <http://www.14tula.com> อีเมล: oct14_f@hotmail.com

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

หมายเหตุเดือนตุลา#๒ เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น.-- กรุงเทพฯ : มูลนิธิ ๑๔ ตุลา, ๒๕๕๒.
๑๑๖ หน้า.

1. ไทย--การเมืองและการปกครอง. 2. ไทย--การเมืองและการปกครอง--กรุงเทพมหานคร, ๒๕๑๖. 3. ไทย--ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ--สหรัฐอเมริกา--การเมือง. I. สมิทธ์ ถนอมศาสนะ, บรรณาธิการ. II. เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, บรรณาธิการร่วม. III. ชื่อเรื่อง.
320.9593

ISBN ISBN 978-974-235-298-1

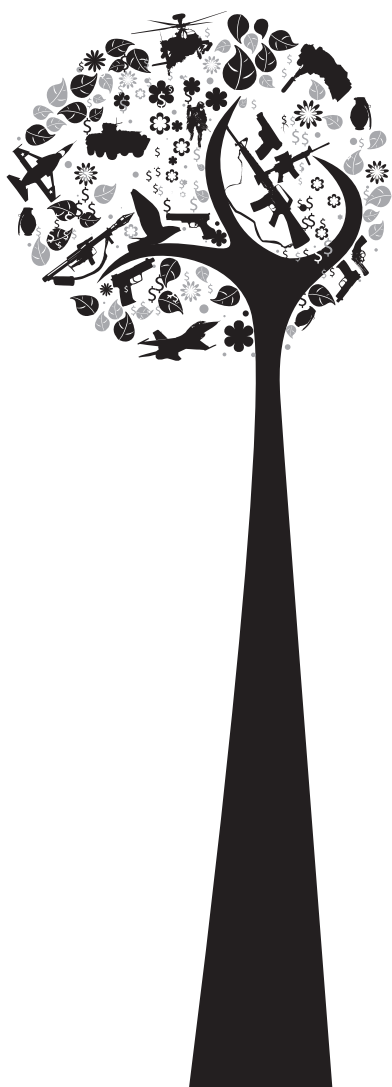
สนับสนุนการจัดพิมพ์โดย



สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

พิมพ์ที่ พี.เอส.ซีพหลาย

โทรศัพท์ ๐-๒๑๘๔-๒๒๔๘ โทรสาร ๐-๒๑๘๔-๒๓๒๗





สารสันจากมูลนิธิต ๑๔ ตุลา

มูลนิธิต ๑๔ ตุลา ตั้งขึ้นโดยมีพันธกิจเพื่อสืบสานอุดมการณ์ ๑๔ ตุลา และเผยแพร่ประชาธิปไตย ซึ่งหนึ่งในพันธกิจนั้นคือ การสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ประชาธิปไตยและการเมืองภาคประชาชน ทั้งในแง่ของประวัติศาสตร์และการพัฒนาความรู้

เหตุการณ์ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ และผลต่อเนื่องหลังจากนั้น นับเป็นความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สำคัญบทหนึ่งในการเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งมีได้สำคัญแค่ในฐานะจุดเปลี่ยนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเท่านั้น แต่ยังคงส่งผลต่อความคิดและวัฒนธรรมของปัญญาชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปในสมัยนั้นด้วย การศึกษาเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ และผลสืบเนื่อง จึงสามารถก้าวออกจากเรื่องของการเมืองไปสู่ประเด็นทางสังคมและวัฒนธรรมได้

มูลนิธิต ๑๔ ตุลา จึงได้จัดทำหนังสือชุด หมายเหตุเดือนตุลา ขึ้น ๔ เล่ม ประกอบด้วย ว่าด้วย ๑๔ ตุลารำลึก, เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น, การเมืองวัฒนธรรมยุคเดือนตุลา และ เขียนประชาธิปไตยสมบูรณ์ โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อเป็นการเปิดพรมแดนความรู้เกี่ยวกับ ๑๔ ตุลา ให้กว้างกว่าที่เป็นอยู่ อนึ่ง คำว่า “๑๔ ตุลา” ในที่นี้ มิได้หมายถึงเพียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงวันที่ ๖-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงบริบทที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน ไม่ว่าจะเป็นเกิดขึ้นก่อนหน้าหรือเป็นผลพวงจากกรณีดังกล่าวก็ตาม และเชื่อว่า ความเข้าใจต่อเหตุการณ์นี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้สังคมไทยทำความเข้าใจสภาพการเมืองในปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น

มูลนิธิต ๑๔ ตุลา หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือชุด หมายเหตุเดือนตุลา ทั้ง ๔ เล่มนี้ จะเป็นส่วนหนึ่งในการสืบสานเจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา และสร้างประโยชน์ทางวิชาการให้แก่ประชาชน อันเป็นหนึ่งในพันธกิจที่มูลนิธิตมีต่อสังคมต่อไป

มูลนิธิต ๑๔ ตุลา
เดือนตุลาคม ๒๕๕๒
๓๖ ปี ๑๔ ตุลา



คำนำ

เหตุการณ์ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ อาจมิได้ถึงขั้นล้มล้างสถาบันทางสังคมแบบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจมากนัก แต่ก็ปฏิเสธมิได้ว่า กรณีดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมอย่างใหญ่หลวงทั้งในด้านความรู้และในด้านของการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายใต้บรรยากาศแห่งเสรีภาพที่ทางหายไปจากสังคมไทยมาชั่วระยะหนึ่ง เป็นยุคสมัยที่แนวคิดสังคมนิยมสามารถเสนอตัวเป็นทางเลือกได้อย่างเปิดเผย เป็นช่วงเวลาที่นักศึกษาและปัญญาชนต่างก็รู้สึกว่าคุณธรรมมีภาระหน้าที่ต่อสังคมและประชาชน และเป็นระยะที่คนงาน กรรมกร ชาวนา ต่างตระหนักได้ว่าตนสามารถเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้

แม้เหตุการณ์และบรรยากาศดังกล่าวจะเลือนหายไปร่วมสามสิบกว่าปี แต่เรื่องราวเหล่านี้ยังได้รับการกล่าวถึงอยู่เสมอในวัย ร่องรอยของคุณค่าและความหมายได้ปรากฏผ่านงานรำลึกและการอ้างอิงในโอกาสต่างๆ จนอาจกล่าวได้ว่า ทุกครั้งที่มีการชุมนุมทางการเมืองของประชาชน ต้องมีคนนึกเชื่อมโยงไปถึงเหตุการณ์ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ อยู่เสมอ

อย่างไรก็ดี แม้เหตุการณ์เหล่านี้จะได้รับการกล่าวถึง อ้างอิง ผลิตซ้ำอยู่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา แต่ก็ยังมีพื้นที่ทางปัญญาอีกมาก ที่การเล่าอดีตเหล่านี้ยังมิได้ก้าวล่วงเข้าไปมากนัก

หนังสือชุด หมายเหตุเดือนตุลาฯ ที่ท่านถืออยู่ในมือขณะนี้ เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะเปิดพื้นที่ความรู้เกี่ยวกับกรณีที่เกี่ยวข้องกับ ๑๔ ตุลา ให้กว้างยิ่งขึ้น โดยทางคณะผู้จัดทำ ได้จัดแบ่งหนังสือชุดนี้ออกเป็น ๔ เล่มคือ

เล่ม ๑ ว่าด้วยงานรำลึก ๑๔ ตุลา เสมือนเป็นบทเริ่มต้นของการรำลึก ๓๖ ปี ๑๔ ตุลา ด้วยการเล่าอดีตในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา มีการรำลึกแบบใด และผู้ที่ถูกยกย่องว่าเป็น “วีรชน” เหล่านี้อยู่ในสถานะใด ทั้งจากสายตาของรัฐ, ชนชั้นนำ, นักศึกษา หรือกระทั่งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

เล่ม ๒ เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น เป็นการอธิบายให้เห็นบริบททางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ทั้งในช่วงก่อนและหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เปิดให้ผู้อ่านได้เห็นว่าเหตุการณ์ดังกล่าวมิใช่เกิดขึ้นลอยๆ แต่เกิดขึ้นภายใต้ความพิเศษเฉพาะของบริบททางประการที่น่าสนใจ

เล่ม ๓ การเมืองวัฒนธรรมยุคเดือนตุลา เป็นการทำความเข้าใจ “เดือนตุลา” ในอีกแง่มุมหนึ่ง คือแง่มุมของวัฒนธรรมชาวบ้าน เช่น เพลง ลูกทุ่ง หนังสือตลก และขบวนการนักศึกษามุสลิม อันเป็นปริณิทัศน์ที่น้อยคนจะศึกษาภายใต้บริบทของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และสามารถทำความเข้าใจกับการต่อรองอำนาจทางการเมืองได้เป็นอย่างดี

เล่ม ๔ เขียนประชาธิปไตยสมบูรณ์ ซึ่งจะมีการเล่าเรื่องผ่านรูปแบบของงานวิชาการดังเช่น ๓ เล่มที่ผ่านมา แต่จะเป็นร່อยรอยของ ๑๔ ตุลา ที่ปรากฏในความรู้ของเด็กนักเรียนในยุคปัจจุบันผ่านสื่อต่างๆ (หนังสือ, ครู ฯลฯ) ปรากฏออกมาเป็นเรียงความในหัวข้อ “ประชาธิปไตยสมบูรณ์” อันเป็นคำกล่าวของปรีดี พนมยงค์ และเป็นหัวข้อการประกวดเรียงความของมูลนิธิ ๑๔ ตุลา ซึ่งตัดสินไปเมื่อเดือนเมษายน ๒๕๕๒

ตัวผู้เขียนคำนำ ซึ่งเป็นบรรณาธิการผู้รับผิดชอบโครงการจัดทำหนังสือทั้ง ๔ เล่มนี้ ได้รับเป็นบรรณาธิการของเล่มที่ ๑ ขณะที่ในเล่ม ๒ และ ๓ นั้น เกิดขึ้นจากความสามารถของเก่งกิจ กิติเรียงลาภ ดุษฎีบัณฑิตด้านรัฐศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้จัดหาบทความที่มีคุณภาพและตรงกับแนวทางที่ต้องการมารวบรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของการต่อยอดความรู้สำหรับเล่มที่ ๔ เทวฤทธิ์ มณีฉาย นักศึกษาระดับปริญญาโทมาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ได้นำเรียงความของเด็กนักเรียนที่ได้รับรางวัลมาจัดรวบรวมพร้อมจัดหาบทความและบทสัมภาษณ์ต่างๆ มาประกอบเพื่อเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาได้มากขึ้น

การที่หนังสือทั้งหมดสำเร็จเป็นรูปเล่มได้ ย่อมมิได้มีเพียงตัวบรรณาธิการประจำเล่มและผู้เขียนบทความซึ่งเป็น “เบื้องหน้า” เพียงอย่างเดียว แต่ยังมี “เบื้องหลัง” อีกหลายคน ทั้งคุณสฤติย์ แผลมกล้า คุณณัฐพรเดชะบรรณะปัญญา และเจ้าหน้าที่ในโรงพิมพ์ ที่ช่วยกันสร้างสรรค์ให้รูปเล่มหนังสือออกมาสวยงามดังที่เป็นอยู่

สุดท้ายนี้ ต้องขอขอบคุณ คณะกรรมการมูลนิธิ ๑๔ ตุลา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่เล็งเห็นประโยชน์ของการจัดทำหนังสือรวมบทความชุดนี้ และหวังว่า หนังสือชุด หมายเหตุเดือนตุลา จะทำหน้าที่เป็น “หมายเหตุ” ที่สร้างความเข้าใจต่อวลีที่เรียกว่า “เดือนตุลา” ได้ดีขึ้น

สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ
บรรณาธิการ

สารบัญ

สารสันจากมูลนิธิ ๑๔ ตุลาคม	๔
คำนำ	๕
บทบรรณาธิการ	๘
<i>แก่งกิจ กิติเรียงลาภ</i>	
๑๔ ตุลาคม ในบริบทความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯ	๑๒
<i>กุลลดา เกษบุญชู-มีดี</i>	
๓ รอบ ๑๔ ตุลาคม (พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๒๒)	๖๒
<i>ธเนศวร์ เจริญเมือง</i>	
บทสำรวจ: ขบวนการนิสิตนักศึกษามุสลิมใน ๑๔ ตุลาคม ๑๖	๗๘
<i>เอกรินทร์ ต่วนศิริ</i>	
ภาคผนวก:	
อนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลาคม ๑๖ และมูลนิธิ ๑๔ ตุลาคม	๑๐๕



บทบรรณาธิการ

สำหรับผู้สนใจศึกษาการเมืองไทยในช่วงปี ๒๕๑๖ จนถึงปี ๒๕๑๙ คงไม่มีใครปฏิเสธว่า บทความที่มีชื่อว่า “บ้านเมืองของเราลงแดง: แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร ๖ ตุลาคม” ของเบเนดิก แอนเดอร์สัน^๑ เป็นงานเขียนที่จำเป็นต้องอ่านก่อนเสมอ บทความนี้มีความสำคัญในฐานะที่เป็นความพยายามในการอธิบายถึงที่มาของเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยพิจารณาปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมขนาดใหญ่ นั่นคือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของระบบทุนนิยมโลกเข้ามาในสังคมไทย โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ได้สร้างชนชั้นใหม่ที่มีวิถีคิดและผลประโยชน์แบบใหม่ให้กับสังคมไทย นั่นคือ ชนชั้นกระฎุมพีน้อยและกระฎุมพีใหญ่ ที่สนับสนุนการโค่นล้มระบอบเผด็จการในปี ๒๕๑๖ แต่หากทบทวนกระแสของความต้องการการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน โดยเฉพาะกระแสสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ จนนำไปสู่การที่ชนชั้นกระฎุมพีเหล่านี้รวมหัวและเอาใจช่วยให้ชนชั้นนอกรักรัษนิยมเข้าปราบปรามพลังของฝ่ายซ้ายที่เติบโตขึ้นมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมก่อนหน้านี้ เป็นผลให้ พลังของนิสิตนักศึกษาและกรรมกรถูกผลักให้ออกจากเวทีแบบทางการเมืองของไทยภายหลังจากเหตุการณ์ ๖ ตุลา -- บทความนี้มีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงต่อการนำเอาปัจจัยเชิงโครงสร้างกลับเข้ามาในการวิเคราะห์การเกิดขึ้นของทั้งเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา -- แต่... สิ่ง

^๑เบเนดิก แอนเดอร์สัน, “บ้านเมืองของเราลงแดง: แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร ๖ ตุลาคม,” แปลโดย เกษียร เตชะพีระ, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, และชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ใน *จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา*, บรรณาธิการโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๙๗-๑๖๒.



ขาดหายไปจากงานที่ศึกษาเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา ทั้งของเบเนดิก แอนเดอร์สัน และงานของคนอื่นๆ (รวมไปถึงงานของ เสน่ห์ จามริก^๑ และ ประจักษ์ ก้องกีรติ^๒ ซึ่งงานทั้งสามชิ้นถือเป็นหมุดหมายชิ้นสำคัญของการศึกษาเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา) ก็คือ การไม่ได้พิจารณาปัจจัยจาก “ภายนอก” คือ บทบาทของพลังทางสังคมในระดับโลกอย่างเป็นระบบ นั่นคือ บทบาทของสหรัฐอเมริกาทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมอย่างน้อยก็ตั้งแต่การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี ๒๕๐๐ เป็นต้นมา

เป้าหมายของหนังสือรวมบทความเล่มนี้ซึ่งมีความจำกัดตามจำนวนหน้าและเวลาในการจัดทำ ก็คือ ต้องการศึกษาศาสตร์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ โดยมุ่งพิจารณาปัจจัยเชิงโครงสร้าง “ภายนอก” ทั้งในแง่บทบาทของ *ตัวแสดง* และ *สถานการณ์* ภายนอกที่มีส่วนในการเป็นกรอบจำกัดการเกิดขึ้นและการคลี่คลายตัวของเหตุการณ์ โดยที่บางส่วนก็อาจนำมาทำความเข้าใจความขัดแย้งและสภาพการณ์ทางการเมืองของไทยในปัจจุบันได้ด้วย คำว่า “ปัจจัยภายนอก” ในที่นี้หมายความว่า บทบาทของมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ที่เป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจโลกนับตั้งแต่การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา และปัจจัยภายนอกในที่ยังหมายรวมถึงสถานการณ์ความขัดแย้งในภูมิภาคอินโดจีน อันเป็นศูนย์กลางหลักของความขัดแย้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคสงครามเย็นด้วย

นี่คือที่มาของบทความหลักของหนังสือ *หมายเหตุเดือนตุลา#๒ เดือนตุลาใต้เงาสงครามเย็น* เล่มนี้ คือ บทความที่ชื่อว่า “๑๔ ตุลา ในบริบทความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯ” ของ รองศาสตราจารย์ ดร. กุลลดา เกษบุญชู-มีต์ จากภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ทำงานวิจัยเกี่ยวกับการเมืองไทยก่อนการปฏิวัติ ๒๕๓๕^๓ และหลังจากนั้นมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยทั้งข้อเสนอลึกๆ กรอบ

^๑ เสน่ห์ จามริก, “การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม,” ใน *จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา*, บรรณาธิการโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑-๓๑.

^๒ ประจักษ์ ก้องกีรติ, *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ: การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลา* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๘).

^๓ ดู Kullada Kesboonchoo-Mead, *The Rise and Decline of Thai Absolutism* (London and New York: RoutledgeCurzon, 2004).



การวิเคราะห์ รวมไปถึงหลักฐานที่ถูกลดทอน ใช้ในบทความนั้นนับว่าเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความโดดเด่นของการใช้เอกสารชั้นต้นของสหรัฐอเมริกาที่เพิ่งเปิดให้ผู้สนใจเข้าไปค้นคว้าได้ รวมไปถึงข้อเสนอที่น่าสนใจของบทความชิ้นนี้ก็คือ ข้อเสนอที่ว่า สหรัฐฯ เข้ามามีบทบาทในการกำหนดเปลี่ยนแปลง และรื้อทำลายระบอบการเมืองและโครงสร้างทางการเมืองไทยอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการทำความเข้าใจเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา จะไม่มีทางเป็นไปได้ หากเราละเลยบทบาทของสหรัฐฯ ที่มีบทบาทสำคัญในการโค่นล้มเผด็จการถนอม-ประภาส-ณรงค์ รวมไปถึงบทบาทของสหรัฐฯ ในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลไทยทั้งก่อนและหลังปี ๒๕๑๖

หากเราติดตามการเมืองโลกเสียหน่อย จะพบว่า ข้อเสนอของถูกลดทอนสอดคล้องเป็นอย่างยิ่งกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายๆ ภูมิภาคทั่วโลก นับตั้งแต่ทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา ทั้งในภูมิภาคละตินอเมริกา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และตะวันออกกลางที่ประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการจัดตั้ง โคนล้ม และกำหนดรูปแบบและนโยบายทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศเหล่านี้ นับตั้งแต่การที่หน่วยสืบราชการลับ CIA ของสหรัฐฯ มีส่วนในการวางแผนทำรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาล Mossadegh ของอิหร่านในปี 1953, การให้การสนับสนุนการทำรัฐประหารในกัวเตมาลาในปี 1954, การให้การสนับสนุนรัฐบาลเผด็จการทหารของนายพล Humberto Castello Branco ในบราซิลในปี 1964, การสนับสนุนรัฐบาลเผด็จการของนายพล Suharto ในอินโดนีเซียในปี 1965 และการสนับสนุนนายพล Augusto Pinochet ในการทำรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาลสังคมนิยมของ Salvador Allende ของชิลีในปี 1973 เป็นต้น^๕

ต่อมาคือ บทความของรองศาสตราจารย์ ดร. ธเนศวร์ เจริญเมือง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แม้ว่าธเนศวร์จะเป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในฐานะแกนนำนักศึกษา แต่หากเราติดตามงานของธเนศวร์ ตลอดกว่า ๓๐ ปีที่ผ่านมา จะพบว่า เขาเขียนงานหรือแสดงทรรศนะเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา น้อยมากเมื่อเทียบกับงานเขียนชิ้นอื่นๆ ของเขา บทความ “๓ รอบ ๑๔ ตุลา (พ.ศ. ๒๕๑๖-

^๕ดูเพิ่มเติมกรณีต่างๆ เหล่านี้ได้ใน Naomi Klein, *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism* (Penguin Books, 2007); และกรณีของชิลี ดูภาษาไทยใน สุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ, *การปฏิวัติของชิลี* (พระนคร: สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ๒๕๑๖).



๒๕๕๒)” ของธนศวร ในหนังสือเล่มนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการย้อนกลับ
ไปมองทิศทางของการเมืองไทยในอดีตตั้งแต่ก่อน ๑๔ ตุลา จนถึงปัจจุบัน
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธนศวร ให้ความสำคัญอย่างมากต่อการเรียนรู้ (และ
รื้อถอน) บทเรียนและมายาคติของเหตุการณ์ในอดีตเพื่อจะเข้าใจเหตุการณ์
ความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบัน โดยเฉพาะความขัดแย้งทางการเมือง
ระหว่างฝ่ายพลังประชาธิปไตยกับฝ่ายปฏิกิริยาประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่
ปี ๒๕๔๘ เป็นต้นมา^๖ ลักษณะสำคัญประการหนึ่งก็คือ ธนศวร ใช้ปัจจัย
เชิงโครงสร้างโดยเฉพาะพลวัตของเศรษฐกิจการเมืองไทยในทำนองเดียวกับ
บทความก่อนหน้านี้ของกุลลดา -- การอ่านงานทั้งสองชิ้นควบคู่กันไปจะมี
ส่วนช่วยอย่างมากในการชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของการเมือง
ไทยทั้งในลักษณะแบบ synchronic และ diachronic ไปพร้อมกัน

และสุดท้าย บทความของเอกรินทร์ ส่วนศิริ ปัญญาชนมุสลิมรุ่นใหม่
ไฟแรงที่กำลังเขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เคลื่อนไหวทางภูมิปัญญา
อิสลามในพื้นที่ ๓ จังหวัดภาคใต้ บทความของเอกรินทร์ ที่ชื่อว่า “บทสำรวจ:
ขบวนการนิสิตนักศึกษามุสลิมใน ๑๔ ตุลา ๑๖” ใน *หมายเหตุเดือนตุลา* เล่มนี้
มีความสำคัญอย่างมากในการให้ภาพบทบาทของภูมิปัญญาอิสลามและปัญญาชน
มุสลิมที่มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงต่างๆ นับตั้งแต่
การปฏิวัติ ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ซึ่งถือว่าเป็นงานบุกเบิกการศึกษาในประเด็นนี้เป็น
ชิ้นแรกๆ ของแวดวงวิชาการสังคมศาสตร์ของไทย ยิ่งไปกว่านั้นบทความนี้ยังทำ
หน้าที่ที่สำคัญคือ การเตือนใจไม่ให้เราหลงลืมบทบาทของปัญญาชนมุสลิมและ
ขบวนการนิสิตนักศึกษามุสลิมในการเมืองไทย โดยเฉพาะในยามที่ความขัดแย้ง
ระหว่างประชาชนมุสลิมใน ๓ จังหวัดภาคใต้กับรัฐไทยมีความรุนแรงขึ้นในรอบ
หลายปีที่ผ่านมา การกลับมาทำความเข้าใจภูมิปัญญาอิสลามและวิถีคิดของ
ปัญญาชนมุสลิมน่าจะมีส่วนช่วยในการคลี่คลายความขัดแย้งได้ไม่มากนัก

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ
บรรณาธิการประจำเล่ม

^๖ดู ธนศวร วิเคราะห์ที่มาของวิกฤตและความขัดแย้งในการเมืองไทยปัจจุบันไว้อย่าง
แหลมคมใน ธนศวร เจริญเมือง, “วิกฤตการเมืองไทย พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๒: ผลพวงของ
ระบอบรัฐในอดีต,” *วิภาว* ๓ (๓ (๑๙)) (๑๖ มิถุนายน-๓๑ กรกฎาคม ๒๕๕๒): ๑๒-๑๘.



ดัดแปลงมาจากการวิจัยเรื่อง “การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก” ของกุลลดา เกษบุญชู-มัต โดยได้รับการสนับสนุนจากทุนปรีดี พนมยงค์ และมูลนิธิ ๕๐ ปี ธนาคารแห่งประเทศไทย.



บทนำ

บทความนี้เสนอที่จะศึกษาเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในบริบทความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา โดยใช้เอกสารจากหอจดหมายเหตุสหรัฐอเมริกาเป็นสำคัญ^๑ เอกสารของสหรัฐฯ ที่ใช้นำมาศึกษาในครั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่สถานทูตส่งกลับไปยังกระทรวงการต่างประเทศ และมีบางส่วนที่เป็นเอกสารที่เกิดขึ้นที่กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ เอกสารเหล่านี้มีข้อจำกัดที่สำคัญอยู่ ๒ ประการได้แก่ ประการแรก มันไม่ได้สะท้อนความคิดของผู้มีบทบาทในการตัดสินใจระดับสูงสุด และข้อจำกัดที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ผู้ที่ผลิตเอกสารเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เอกอัครราชทูตและอัครราชทูต (อุปทูต) นอกเหนือไปจากการรายงานเหตุการณ์กลับไปกระทรวงการต่างประเทศแล้ว พวกเขายังตระหนักดีถึงบทบาทในการสร้างประวัติศาสตร์ฉบับทางการ การวิเคราะห์นี้อาศัยเอกสารของหอจดหมายเหตุของสหรัฐฯ ซึ่งเปิดให้บริการในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๘ (ค.ศ. 2005) อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ (ค.ศ. 2007) ได้มีการเปิดเผยเอกสารในระดับสูงคือ รายงานการประชุมที่กระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ซึ่งผู้เขียนได้นำเอกสารชิ้นหนึ่งมาใส่ไว้ในบทส่งท้าย โดยหวังว่าจะช่วยทำให้การมองของผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ ต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา มีความชัดเจนขึ้น

^๑ ยังมีเอกสารเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ได้ผ่านการอนุมัติให้เปิดเผยต่อสาธารณชน โดยเฉพาะเอกสารส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยที่ห้องสมุดประธานาธิบดีนิกสันยังมิได้มีการเปิดเผย ดังนั้น การศึกษาที่จากเอกสารที่เพิ่งได้เปิดเผยจึงเป็นข้อสรุปเบื้องต้นที่ต้องมีการศึกษาต่อไป.



บทความนี้จะแบ่งการนำเสนอท่าทีของสหรัฐอเมริกาต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ออกเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้ (๑) ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ “ก่อน” ๑๔ ตุลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการทำข้อตกลงสันติภาพปารีส (Paris Peace Agreement) (๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๖ / ค.ศ. ๑๙๗๓) (๒) มุมมองของสหรัฐฯ ต่อสาเหตุของการเกิด ๑๔ ตุลา (๓) รายงานลักษณะของโครงสร้างทางการเมืองของไทย “หลัง” ๑๔ ตุลา และ (๔) ความสัมพันธ์ไทยและสหรัฐฯ “หลัง” ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. ๑๙๗๓)

ที่มาของความสัมพันธ์ไทยกับสหรัฐฯ “ก่อน” ๑๔ ตุลา

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐฯ ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. ๑๙๗๓) เป็นความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเป็นอย่างยิ่ง โดยที่ไทยยอมให้สหรัฐฯ เข้ามาใช้ฐานปฏิบัติการทางอากาศในการทำสงครามเวียดนาม และยังได้ส่งกองกำลังเข้าไปร่วมปฏิบัติการในเวียดนาม ตลอดจนการปฏิบัติการลับในลาว ในขณะที่ได้รับการตอบแทนในรูปของความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารเงื่อนไขสำคัญที่สหรัฐฯ ต้องการจากไทย คือการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ตอบสนองความต้องการของสหรัฐฯ^๖ ในแง่นี้ประเทศไทยได้เอื้อประโยชน์ให้แก่สหรัฐฯ ในขอบเขตที่สหรัฐฯ ไม่เคยได้จากพันธมิตรอื่น^๗

^๖FRUS, 1964-68, Southeast Asia, Thailand, Volume XXVII, Thailand, Information Memorandum From the Deputy Assistant Secretary of State for Far Eastern Affairs (Green) to Secretary of State Rusk, subject: “Reports of Abortive Coup Plot in Bangkok,” Green, August 4, 1964, pp. 604-605.

^๗“I’m sure you are well informed of the extraordinary degree of Thai cooperation... without any specific agreement other than the basic 1950 Military Assistance Agreement, the Thai have nevertheless gone to extraordinary lengths in their cooperation with [US]...” จาก FRUS, 1964-68, Volume XXVII, 308, Telegram From the Embassy in Thailand to the Department of State, Vice President and Harriman, February 15, 1966, pp. 659-662; และ FRUS, 1964-68, Southeast Asia, Thailand, Volume XXVII, Telegram From the Embassy of Thailand to the Department of State, Graham Martin, March 23, 1965, pp. 615-618.



อย่างไรก็ตาม ยังมีเงื่อนไขอีกประการหนึ่งคือเสถียรภาพทางการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้สหรัฐฯ สามารถปฏิบัติการได้โดยปราศจากจากอุปสรรค และนี่คือเหตุผลสำคัญที่ทำให้สหรัฐฯ เข้ามามีบทบาทในการเมืองไทย โดยให้การสนับสนุนรัฐบาลในการเลือกตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ (ค.ศ. 1969) ซึ่งสหรัฐฯ มองว่า การเลือกตั้งในครั้งนี้จะเป็นหลักประกันสำคัญของการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองภายในและแนวนโยบายต่างประเทศที่เอื้อประโยชน์ให้แก่สหรัฐฯ ได้ในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความต้องการของสหรัฐฯ ที่จะให้รัฐบาลจอมพลถนอม-พลเอกประภาส ยังคงรักษาอำนาจของตนต่อไป ภายใต้ระบอบการเมืองใหม่ที่ดูเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ความต้องการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้แสดงออกผ่านการที่สหรัฐฯ ให้เงินสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือในทุกด้านแก่พรรคสหประชาไทยของจอมพลถนอม ส่งผลให้ในการเลือกตั้งดังกล่าว พรรคสหประชาไทยได้รับเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงอันดับหนึ่งและได้จัดตั้งรัฐบาลในที่สุด ผลก็คือ จอมพลถนอม กิตติขจร ยังคงเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป และนโยบายที่ไทยมีต่อสหรัฐฯ ก็ยังคงเป็นเช่นเดิม

ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลจอมพลถนอม กับฝ่ายค้านในรัฐสภาที่เกิดขึ้นในช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๔ มีผลอย่างมากต่อความเชื่อมั่นของสหรัฐฯ ที่มีต่อรัฐบาลไทยว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการของสหรัฐฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่รัฐสภาให้ความสนใจต่อประเด็นฐานทัพอเมริกันในไทย และการถ่วงเวลาการผ่านงบประมาณทำให้เกิดความล่าช้าในการบริหาร อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ดังกล่าวกลับดีขึ้นทันทีเมื่อจอมพลถนอม ทำรัฐประหารตัวเองเพื่อกอบกู้เสถียรภาพทางการเมือง พร้อมกับสัญญาว่า จะยึดมั่นการให้การสนับสนุนปฏิบัติการทางการทหารของสหรัฐฯ ในอินโดจีนต่อไป ส่งผลให้สหรัฐฯ สามารถเพิ่มการปฏิบัติการในเวียดนามเพื่อกดดันให้เกิดการเจรจาโดยอาศัยทั้งฐานทัพในประเทศไทย ตลอดจนการเพิ่มจำนวนทหารอาสาสมัครเข้าไปปฏิบัติการกลับในลาวภายใต้การสนับสนุนของ CIA กระนั้นก็ตาม ความพยายามเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นผ่านการเปิดให้มีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้สร้างผลสะท้อนที่ไม่อาจหวนกลับได้ นั่นคือ การปลดปล่อยพลังทางสังคมอื่นๆ ที่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายเรียกร้องประชาธิปไตยมากขึ้น ทั้งที่เป็นพลังในรัฐสภาและพลังนอกรัฐสภาคือ ขบวนการนิสิตนักศึกษาปัญญาชน ซึ่งเราจะเห็นพลังดังกล่าวนี้ต่อไปเมื่อเราพูดถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา



ภายใต้รัฐบาลประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๗ / ค.ศ. 1969-1974) ถึงแม้ว่าจะมีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย ในช่วงแรกของการดำเนินนโยบาย Vietnamization แต่ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๕ (ค.ศ. 1972) เมื่อสหรัฐฯ เพิ่มการปฏิบัติการในเวียดนามเพื่อกดดันให้เกิด ข้อตกลงยุติสงครามเวียดนาม ก็ได้มีการนำกองกำลังของสหรัฐฯ กลับเข้ามา ใหม่ภายใต้เงื่อนไขข้อตกลงได้มีการเพิ่มเงินช่วยเหลือของสหรัฐฯ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ (ค.ศ. 1972) สหรัฐฯ ให้เงินช่วยเหลือแก่รัฐบาลไทยเป็นจำนวน กว่า ๙๒.๒ ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จากจำนวนปีละ ๖๐ ล้านดอลลาร์ สหรัฐฯ ได้ให้เหตุผลว่าเงินช่วยเหลือนี้มีเป้าหมายเพื่อให้ไทยสามารถพัฒนาความสามารถในการป้องกันประเทศจากภัยคอมมิวนิสต์ และยังได้สัญญาว่าจะให้ เงินช่วยเหลือที่มีจำนวนมากขึ้นอีกในอนาคต หากไทยยังคงดำเนินนโยบาย ที่เป็นเช่นนี้ต่อไป^๔

ยุทธศาสตร์ที่สำคัญของสหรัฐฯ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย Vietnamization คือการย้ายกองกำลังนาวิกโยธินสหรัฐฯ มาไว้ที่อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้ถูกปิดไปก่อนหน้านี้ นอกจากนั้น สหรัฐฯ ได้มี แผนการโยกย้ายกองกำลังทางอากาศจากไซ่ง่อน มาประจำที่จังหวัดนครพนม ทั้งหมด ดังนั้น ประเทศไทยจึงมีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินยุทธ- ศาสตร์ของสหรัฐฯ ในยุคหลังข้อตกลงสันติภาพที่ปารีส (๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๖ / ค.ศ. 1973)

สิ่งที่ต้องเน้นให้ชัดเจนในที่นี้ก็คือ สาเหตุหลักที่สหรัฐฯ ยังคงกองกำลัง ทหารไว้ในประเทศไทยนั้น มิได้เกิดขึ้นจากการที่สหรัฐฯ ต้องการเปลี่ยนยุทธ- ศาสตร์ไปเน้นที่กองกำลังทางอากาศ และไม่ได้เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะ อยู่ในภูมิภาคอินโดจีนต่อไปเรื่อยๆ อย่างที่เสนอโดยนักวิชาการก่อนหน้านี้^๕ แต่ผู้เขียนเสนอว่า มีสาเหตุสำคัญ ๒ ประการเบื้องหลังการที่สหรัฐฯ ยังคง รักษาฐานทัพของตนเองในประเทศไทยในช่วงนี้ก็คือ ประการแรก สหรัฐฯ มีท่าทีรอดู (wait and see) ว่าเวียดนามเหนือจะทำตามข้อตกลงที่ได้ตกลง ไว้ก่อนหน้านี้หรือไม่ และต้องการให้กองกำลังของสหรัฐฯ ไว้โดยไม่มี

^๔ DNSA (Digital National Security Archive), PR00128, August 11, 1971.

^๕ Larry Berman, *No Peace, No Honor: Nixon, Kissinger, and Betrayal in Vietnam* (New York: Touchstone 2002); Jeffrey Kimball, *Nixon's Vietnam War* (Lawrence: University Press of Kansas, 1998).



การเปลี่ยนแปลง อย่างน้อยจนกระทั่งฤดูแล้งของปี พ.ศ. ๒๕๑๗ (ค.ศ. 1974) ประการที่สอง สหรัฐฯ ยังต้องการปฏิบัติการปกป้องรัฐบาลลอนดอน ในกัมพูชาต่อไป เนื่องจากความล้มเหลวในกัมพูชาจะทำให้ฝ่ายที่ต่อต้านนโยบายของนิคสัน ในการเข้าไปปฏิบัติการในกัมพูชามีเหตุผลที่จะสรุปได้ว่า นโยบายดังกล่าวผิดพลาด^๖

ผู้นำไทยมีความวิตกว่าความมั่นคงของประเทศในยุคหลังสงครามเวียดนาม เนื่องจากไทยมีความระแวงไม่ไว้วางใจเวียดนามเหนืออย่างหนัก และไทยต้องการจะเห็นภาพที่ชัดเจนว่าสหรัฐฯ มีนโยบายต่อภูมิภาคจริงๆ อย่างไร นอกจากนั้น ไทยยังวิตกต่อสถานการณ์ในลาวและเขมร และต้องการที่จะให้สหรัฐฯ ให้การสนับสนุนแก่ตนต่อไป โดยข้ออ้างของฝ่ายไทยคือ มีแรงกดดันที่ต่อต้านฐานทัพสหรัฐฯ จากภายในประเทศอย่างมาก อีกทั้งฐานทัพก็เป็นสาเหตุให้ทั้งเวียดนามเหนือและจีนยังคงมีท่าที่เป็นศัตรูต่อไป สิ่งที่ไทยต้องการจากสหรัฐฯ คือการเพิ่มความช่วยเหลือ โดยจอมพลถนอมให้เหตุผลว่า เมื่อการก่อการร้ายลดลง ฝ่ายต่อต้านฐานทัพก็จะเห็นประโยชน์ที่ได้จากการมีกองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศ สหรัฐฯ ได้ให้คำมั่นสัญญาอย่างหนักแน่นว่าจะไม่ทิ้งเพื่อนเก่าที่ได้ให้ความช่วยเหลือมาเป็นอย่างมาก ในอดีต กอปรกับเงินช่วยเหลือที่สหรัฐฯ ทุ่มให้แก่รัฐบาลไทยในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ (1972) ทำให้รัฐบาลไทยซึ่งตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องรับมือกับภัยคอมมิวนิสต์ด้วยตัวเอง เพื่อจะได้รับความช่วยเหลืออย่างน้อยก็เท่ากับที่เคยได้รับมาแล้ว นอกจากนั้น รัฐบาลไทยก็ยังเต็มใจที่จะให้สหรัฐฯ คงกองกำลังในประเทศ โดยที่ย้ายฐานการปฏิบัติการทางอากาศที่ไซ่ง่อนทั้งหมดมายังประเทศไทย

เมื่อผู้นำไทยได้รับการแจ้งว่างบประมาณเงินช่วยเหลือสำหรับปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้ลดลงอย่างมาก จอมพลถนอม ได้แจ้งแก่ผู้นำทหารของสหรัฐฯ ว่า ในขณะที่ไทยต้องเสี่ยงมากขึ้น ถ้าสหรัฐฯ ให้ความช่วยเหลือน้อยลงไปเรื่อยๆ เขาก็จะหยุดรับความช่วยเหลือ เขาได้ทำให้ท่าทีของเขาชัดเจนว่าจะไม่พูดเรื่องนี้อีกแล้ว พลเอกประภาส จารุเสถียร กล่าวว่าผู้นำไทยเข้าใจถึงสถานการณ์ของสหรัฐฯ และสิ่งที่สหรัฐฯ กำลังพยายามทำให้ประเทศไทย แต่รัฐบาลถูกวิจารณ์จากฝ่ายต่อต้านว่า การช่วยเหลือของสหรัฐฯ ไม่ได้มีอะไรต่อ

^๖ คำพูดของเฮนรี คิสซิงเจอร์ ในเอกสารที่เขาสนทนากับโจวเินไหล ใน DNSA, KT 00905, November 13, 1973.



ประเทศไทย เพราะฉะนั้นเป็นการสร้างศัตรูให้แก่ประเทศ นอกจากนั้น ทหารจำนวนมากขึ้นก็เริ่มถามมาแล้วว่า นี่มันความช่วยเหลืออะไรกัน เมื่อเทียบกับสิ่งที่สหรัฐฯ กำลังทำให้กับฝ่ายศัตรู โดยทางพลเอกประภาส บอกว่า ยากที่จะควบคุมเรื่องวิพากษ์วิจารณ์เหล่านั้นได้^๑

และนี่คือจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่มีปัญหาระหว่างไทยและสหรัฐฯ ที่ดำเนินไปจนถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา สิ่งที่เกิดขึ้นคือการเรียกร้องสิทธิประโยชน์ให้กับธุรกิจไทยในการรับงานจากรัฐบาลอเมริกัน การดำเนินที่สหรัฐฯ บินเหนือน่านอากาศไทยโดยมิได้แจ้งล่วงหน้า และการออกมาต่อต้านสหรัฐฯ โดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ภายใต้การนำของธีรยุทธ บุญมี เป็นต้น ความสัมพันธ์ที่เริ่มคลอนแคลนระหว่างรัฐบาลจอมพลถนอมและฝ่ายทหารในไทยที่ต้องการกดดันให้สหรัฐฯ เพิ่มเงินช่วยเหลือ กับทางสหรัฐฯ ซึ่งกำลังรู้สึกอึดอัดกับท่าทีที่พยายามกดดันของฝ่ายทหารในไทยก็เข้าขั้นวิกฤติ เมื่อสหรัฐฯ ยุติปฏิบัติการทางการทหารในกัมพูชา ในวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ คำถามที่ตามมาของฝ่ายไทยก็คือ มีความจำเป็นอันใดที่สหรัฐฯ จะต้องคงฐานทัพขนาดใหญ่ของสหรัฐฯ ในประเทศไทย กอปรกับความขัดแย้งที่เริ่มคุกรุ่นขึ้นระหว่างรัฐบาลจอมพลถนอมกับสหรัฐฯ ส่งผลให้ก่อนหน้าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ไม่กี่เดือน ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐฯ ได้ดำเนินมาถึงขั้นที่อาจสรุปได้ว่า ในสายตาของผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ การดำเนินนโยบายของผู้นำไทยต่อสหรัฐฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. 1973) ได้ทำให้ประเทศไทยในช่วงก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ได้ขาดเงื่อนไขที่สำคัญมากที่สุดอันหนึ่งคือการเป็นรัฐบาลที่เป็นมิตรและให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าการรัฐประหารปี พ.ศ. ๒๕๑๔ (ค.ศ. 1971) เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ซึ่งในที่สุดได้มีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในขณะเดียวกันภาพของการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมและการแสวงหาประโยชน์ของผู้นำทหาร โดยเฉพาะพลเอกประภาส ได้ทำให้รัฐบาลเผด็จการสูญเสียความชอบธรรมเป็นอย่างยิ่ง ความขัดแย้งใน

^๑“NARA, RG 59, General Record of the Department of State, subject Numeric File 1970-73, Political and Defense, Def 19-8 US-THAI, Box 1869, Entry 1613, subject: “CINCPAC Meeting with RTG Leaders,” Unger to Secretary of State, March 12, 1973.



กรณีทุ่งใหญ่ การขับไล่นักศึกษารามคำแหง ตลอดจนวิกฤตการณ์ขาดแคลนข้าว ล้วนเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงการขาดเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาล และหมายความว่ารัฐบาลไทยได้ขาดคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งในการเป็นพันธมิตรของสหรัฐฯ ซึ่งได้แก่การขาดเสถียรภาพทางการเมือง

สหรัฐฯ กับสาเหตุของ ๑๔ ตุลา

ในทัศนะของเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศที่กรุงวอชิงตัน ดีซี รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และระบบทหารที่มีผู้นำคือ จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นตัวแทนนั้น ไม่ได้รับการยอมรับโดยประชาชนอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในการเมืองไทย^๓ คำถามแรก ที่สถานทูตตั้งคือ “เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ นั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร” ในประเด็นนี้มีรายงานที่สำคัญอยู่สองแหล่งคือ การวิเคราะห์ของลีโอนาร์ด อังเกอร์ (Leonard Unger) เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ซึ่งในระหว่างที่เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา กำลังอยู่ในช่วงที่จะหมดวาระ และอีกคนหนึ่งคือ วิลเลียม อาร์ คินท์เนอร์ (William R. Kintner) เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยซึ่งเข้าดำรงตำแหน่งต่อจากอังเกอร์ ซึ่งเป็นผู้ที่เฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry Kissinger) ที่ปรึกษาสภาคความมั่นคงแห่งชาติ และผู้ช่วยของเขาคือ อเล็กซานเดอร์ เฮก (Alexander Haig) วางตัวให้มาเป็นตัวแทนของสหรัฐฯ ในยุคหลังข้อตกลงสันติภาพที่ปารีส^๔

^๓NARA, RG 59, General Record of the Department of State, Subject Numeric File 1970-73, Political and Defense, Pol 15 THAI-Pol 17 THAI, Box 1869 Entry 2621, subject: “Thailand Situation and Outlook,” Arthur W. Hummel, Jr. to Secretary of State, October 16, 1973.

^๔Ed Masters, interview, Washington DC, May 15, 2006; และ DDRS, Document Number: CK 3100 048679, Memorandum of Conversation between Henry A. Kissinger and Lee Kuan Yew, August 4, 1973. เอด มาสเตอร์ส (Ed Masters) ได้ชี้ให้เห็นว่า คินท์เนอร์ มีบทบาทสำคัญในกลุ่มผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ดังจะเห็นได้จากบทบาทของเขาในวารสาร *Orbis* ซึ่งสะท้อนท่าทีของฝ่ายที่อยู่ในอำนาจ.



อังกอร์ มองว่า การรัฐประหารโดยสภาบริหารคณะปฏิวัติ ในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ (ค.ศ. 1971) ซึ่งเป็นการยุบสภาและยกเลิกรัฐธรรมนูญ ตลอดจนคณะรัฐมนตรีเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหา ก่อนหน้านั้นถึงแม้ว่าคณะทหารจะมีอำนาจในการปกครองมาเป็นเวลานาน แต่การสัญญาว่าจะให้รัฐธรรมนูญ ทำให้มีความหวังว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี และเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ประชาชนก็มีความหวังในระบบการปกครองที่มีตัวแทนและการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ การยกเลิกทุกสิ่งทุกอย่างทำให้ความไม่พอใจก่อตัวขึ้น และมาปรากฏในข้อเรียกร้องรัฐธรรมนูญในเดือนมิถุนายน^{๙๐} ในช่วงปีที่ผ่านมา ประชาชนสูญเสียความเชื่อมั่นที่มีต่อรัฐบาลในการบริหารจัดการกับระบบเศรษฐกิจ การขาดแคลนข้าวและราคาข้าวที่สูงขึ้น ปัญหาใหญ่ได้ไปรื้อฟื้นข้อกล่าวหาการคอร์รัปชันในระดับสูง และคำอธิบายของจอมพลถนอม ว่า ผู้ที่ไปล่าสัตว์ไปทำการปฏิบัติการกลับก็เป็นการดูถูกประชาชนเป็นอย่างยิ่ง ประชาชนรู้สึกไม่พอใจที่ไม่สามารถมีสิทธิมีเสียงต่อนโยบายของรัฐบาล หรือแม้แต่จะแสดงความไม่พอใจโดยผ่านช่องทางที่ถูกต้องตามกฎหมาย การใช้มาตรา ๑๗ ตามรัฐธรรมนูญชั่วคราว ได้สร้างความรู้สึกว่รัฐบาลกำลังลงโทษฝ่ายตรงข้ามอย่างไม่เป็นธรรม^{๙๑}

ความไม่พอใจที่มีต่อรัฐบาลส่งผลให้เกิดความเกลียดชังอย่างรุนแรงของประชาชนต่อ “สามทหารฯ” อย่างมาก โดยเฉพาะต่อจอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติขจร ภาพลักษณ์ของจอมพลประภาส ในสายตาของประชาชนไม่เคยดี^{๙๒} และยิ่งสถานการณ์เลวลง เขาได้กลายเป็น

^{๙๐}NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-CLASS, Box 198, subject: “Thailand Government Crisis,” Unger to Secretary of State, October 15, 1973.

^{๙๑}NARA, RG 84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-Class, Box 198, Unger to Secretary of State, October 16, 1973.

^{๙๒}ทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศลาวรายงานว่า สุวรรณ ภูมา นายกรัฐมนตรีของลาวได้วิพากษ์วิจารณ์การฉ้อราษฎร์บังหลวงและความหยิ่งโสของรัฐบาลจอมพลถนอม-จอมพลประภาส และประมาณการว่าจอมพลประภาส คอร์รัปชันไปไม่น้อยกว่า ๗,๕๐๐ ล้านดอลลาร์ AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “RLG Views on Fall of Thai Government,” AMEMBASSY VIENTIANE to Secretary of State, October 17, 1973.



เป้าหมายหลักของความไม่พอใจ บทบาทของพันเอกณรงค์ อันเกิดจากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับจอมพลถนอม และจอมพลประภาส โดยพันเอกณรงค์ แสดงความคิดเห็นในนโยบายสาธารณะในเกือบทุกเรื่อง และความเชื่อว่า จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส กำลังโอบอุ้มให้เขาขึ้นมาเป็นผู้สืบทอดอำนาจ ได้สร้างให้ประชาชนรู้สึกได้ว่า รัฐบาลนี้ปกครองเพื่อผลประโยชน์ของครอบครัวและวงศ์ตระกูลมากกว่าที่จะทำเพื่อประชาชน^{๓๓}

ความไม่พอใจที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และความระแวงสงสัยในความตั้งใจของรัฐบาลกลายมาเป็นเหตุผลให้ผู้่นักศึกษาใช้ประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการครอบงำทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น กรณีทุ่งใหญ่ และการขาดแคลนข้าว นักศึกษาล้วนมีส่วนสำคัญในการเพิ่มบทบาทและกิจกรรมทางการเมือง และประชาชนก็ได้ให้ความสนับสนุนต่อขบวนการนักศึกษาด้วย ในเวลาต่อมา เมื่อมีการเรียกร้องให้นักศึกษารวมค่าแห่งได้กลับเข้าเรียนภายหลังจากที่อธิการบดีมีคำสั่งไล่ออก ซึ่งส่งผลให้เกิดการประท้วงครั้งใหญ่ของนิสิตนักศึกษาโดยได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างกว้างขวาง และทำให้รัฐบาลต้องยอมตาม แต่ถึงกระนั้นรัฐบาลก็ยังประเมินความมุ่งมั่นของนักศึกษาที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองต่ำเกินไป เมื่อมีการจับกุมกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ผลก็คือการเดินขบวนที่มีผู้คนจำนวนมากหลายครั้ง และถึงแม้รัฐบาลจะยอมตามข้อเรียกร้องของนักศึกษา แต่ความไม่ไว้วางใจที่มีต่อรัฐบาลก็ได้เพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งนักศึกษาเป็นจำนวนมากไม่ยอมเชื่อฟังคำพูดของรัฐบาลและยังคงชุมนุมต่อไป

การที่รัฐบาลชุดนี้ไม่มีความสามารถในการรับมือกับวิกฤติการเมืองที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในการจัดการเรื่องการปล่อย ๑๓ ผู้ต้องหา ส่งผลให้อังกฤษถึงกับมองว่า รัฐบาลไทยไร้ประสิทธิภาพ เชื่องช้า และสับสน (inept, tardy, and confused) นอกจากนี้ การจัดการของรัฐบาลในวิกฤติต่างๆ ที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาลดูแย่อย่างมากมายในสายตาของประชาชน^{๓๔} แม้ว่าเอกสารที่มีอยู่จะให้ความสำคัญต่อบทบาทของขบวนการนักศึกษาไม่มากนัก แต่เราก็รับรู้ได้ว่าในวันที่ ๑๒ ตุลาคม ได้มีการประชุมระหว่างสถานทูตและเจ้าหน้าที่ทางทหารระดับสูงของ CINCPAC และได้มีการประเมินถึงเหตุและผลของการประท้วง

^{๓๓}NARA, RG 84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-Class, Box 198, Unger to Secretary of State, October 16, 1973.

^{๓๔}*Ibid.*

ของนักศึกษาอย่างกว้างขวาง แต่การวิเคราะห์ส่วนนี้ ไม่ได้มีการบันทึกการสนทนาครั้งนี้แต่อย่างใด^{๓๕}

ที่น่าสนใจคือ อังเกอร์ ได้สรุปว่า ถ้าหากฝ่ายรัฐบาลไม่ได้เริ่มต้นด้วยการยิงนักศึกษาในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. 1973) แล้ว รัฐบาลจอมพลถนอม-จอมพลประภาส ก็น่าจะยังอยู่รอดต่อไปได้ การนำเอากองทัพเข้ามารับมือกับสถานการณ์อันเป็นการเพิ่มการใช้ความรุนแรงและก่อให้เกิดความเกลียดชังของประชาชนต่อรัฐบาล และเป็นสาเหตุโดยตรงที่นำไปสู่การล่มสลายของรัฐบาลในที่สุด

การวิเคราะห์ของคินท์เนอร์ ได้ขยายความบางประเด็นที่กล่าวข้างต้น นั่นคือ เขาได้ชี้ให้เห็นว่านักศึกษาเป็นตัวแทนของความไม่พอใจในสังคม ในขณะที่รัฐบาลไม่ได้มีการวางแผนล่วงหน้าว่าจะมีการใช้กำลังเพื่อปราบปรามผู้ก่อการจลาจลโดยทหารหรือตำรวจอย่างเป็นระบบแต่อย่างใด เขาได้ชี้ให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแนะนำมิให้จอมพลถนอม และจอมพลประภาส ใช้ความรุนแรงกับกลุ่มนักศึกษาและประชาชน^{๓๖} สาเหตุสำคัญของความล่มสลายก็คือ ความล้มเหลวของรัฐบาลในการรับมือกับการชุมนุมของนักศึกษา^{๓๗}

ในการวิเคราะห์บทบาทของนักศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ของสหรัฐฯ นั้น เราเห็นภาพการก่อตัวของขบวนการนักศึกษาอย่างกว้างๆ โดยที่มีได้พยายามที่จะวิเคราะห์ในแนวลึก อย่างไรก็ตาม เอกสารสหรัฐฯ ได้ชี้ให้เห็นว่า ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ได้วางแผนว่าจะดำเนินการเรียกร้องรัฐธรรมนูญในเดือนพฤศจิกายนและธันวาคม ในขณะที่การเรียกร้องที่เกิดขึ้นอยู่ภายใต้การนำของธีรยุทธ บุญมี อดีตผู้นำของ ศนท. เมื่อมีการจับกุมเกิดขึ้น ศนท. รู้สึกแปลกใจมากและเลือก

^{๓๕}NARA, RG 59, General Record of the Department of State, Lot Files 76D26, Subject Files of the Office Thailand and Burma Affairs, 1963-75, Box 11 Entry 5416, subject: "Embassy Meeting With CINCPAC and Senior Staff - October 10, 1973," Unger to Secretary of State, October 12, 1973.

^{๓๖}จอมพลถนอม และจอมพลประภาส ได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันที่ ๑๐ ตุลาคม ซึ่งได้ทรงแนะนำไม่ให้มีการใช้กำลัง.

^{๓๗}NARA, RG 84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol Thailand 1973, Box 197, Kintner to Secretary of State, December 13, 1973.



ที่จะรูดสถานการณ์ เมื่อมีนักศึกษาเป็นจำนวนมากเข้ามาประท้วง ศนท. จึงได้ออกมามีบทบาทในการนำ ถึงกระนั้น ผู้นำ ศนท. ซึ่งเป็นพวก “ประนีประนอม” (moderates) ก็หวังจะเข้าสวมบทบาทนำเพื่อจำกัด การประท้วงให้อยู่ในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น^{๑๔} ความแตกต่าง ของสองกลุ่มนี้จะมาปรากฏในเอกสารของสหรัฐฯ ก็ต่อเมื่อมีการอธิบาย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคืนวันที่ ๑๓ ตุลาคม อย่างไรก็ตาม เมื่อความขัดแย้ง ในขบวนการนักศึกษาช่วงหลัง ๑๔ ตุลา ปรากฏอย่างชัดเจนจึงได้มีการ ทำความกลับไปถึงความแตกแยกในขบวนการนักศึกษาในช่วงก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา โดยสถานทูตได้เสนอว่ามีเหตุบังชี้ว่า ศนท. มิได้พอใจอิทธิพลและพวก ที่ได้ตั้งให้พวกเขาต้องมาเผชิญหน้ากับรัฐบาล นอกจากนั้น เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ก็ไม่ถูกกับ ศนท. และถูกผู้นำ ศนท. โจมตีจากการที่เขานำขบวน ออกจากอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยและการตัดสินใจเคลื่อนไหวอีกครั้งหนึ่งไป สวนจิตรลดา ที่ซึ่งได้เกิดการใช้ความรุนแรงขึ้นเป็นครั้งแรก สถานทูตรายงาน ว่าเสกสรรค์ ปกป้องการกระทำของเขาโดยบอกว่า เขาจำเป็นต้องไปขอความช่วยเหลือจากในวังเพื่อที่เขาจะสามารถ “ลงจากหลังเสือ” ได้^{๑๕}

เอกสารของสหรัฐฯ ได้เล่าเรื่องการก่อตัวของขบวนการประท้วง รัฐบาลไปตามภาพที่รับรู้กันทั่วไป แต่ที่นอกเหนือขึ้นไปก็คือ การให้ภาพ การสนับสนุนที่ขบวนการนักศึกษาได้รับจากมหาวิทยาลัยและจากประชาชน ในรูปของเงินบริจาค มีการประกาศชื่อคนสำคัญในสังคมที่ร่วมบริจาคให้ ผู้ประท้วงได้รับฟังผ่านเครื่องขยายเสียง ซึ่งบุคคลหนึ่ง คือ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งบริจาคเงินเป็นค่าอาหารให้แก่ผู้มาชุมนุมเป็นเงิน ๔,๐๐๐ บาท มีเงินบริจาคบางส่วนมาจากต่างประเทศ นอกจากนั้น ยังได้กล่าวถึงการเดิน ขบวนที่เกิดขึ้นในจังหวัดต่างๆ ทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและโรงเรียนมัธยม^{๑๖} และได้มีการให้ภาพของการหลั่งไหลเข้ามาของนักศึกษาต่างจังหวัดเพื่อเข้ามา

^{๑๔}NARA, Pol 15-5, subject: “The Early Constitution Movement,” CINCPAC to Secretary of State, October 11, 1973.

^{๑๕}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Rivalries within The NSCT,” Kintner to Secretary of State, November 9, 1973.

^{๑๖}ขบวนการต่อต้านนักศึกษาในต่างจังหวัดเช่นที่ภาคอีสาน ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น หรือวิทยาลัยครูจังหวัดอุดรธานี เป็นต้น, NARA, RG 84-75-02, Central Subject Files



ร่วมชุมนุมในกรุงเทพฯ^{๒๑} นักเรียนฝึกหัดและครูนักเรียนอาชีวะซึ่งไม่เคยมี
บทบาททางการเมืองมาก่อนก็มาร่วมชุมนุมด้วย

สำหรับมูลเหตุที่อยู่เบื้องหลังการเดินขบวนครั้งนี้ มิได้มีการวิเคราะห์
ในเอกสารของทางสถานทูต แต่ที่สำคัญคือการเน้นว่าการต่อต้านฐานทัพ
ของสหรัฐฯ ไม่ใช่สาเหตุของการประท้วงในครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม ในระหว่าง
การชุมนุมในช่วงแรกได้มีการโจมตีเรื่องกองทัพอเมริกัน โดยที่นักศึกษาบางคน
มองว่า การสนับสนุนของสหรัฐฯ ทำให้รัฐบาลทหารสามารถอยู่ในอำนาจได้
และในการชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ได้มีการยกประเด็นนี้ขึ้นมาบ้าง
แต่ก็มีได้เป็นสิ่งที่อยู่ในข้อเรียกร้องของนักศึกษาแต่อย่างใด นอกจากนั้น
ในบางช่วงได้มีการนำเอาภาพยนตร์สารคดีที่เกี่ยวกับสงครามเวียดนามมาฉาย
ในธรรมศาสตร์ ซึ่งอังก์เกอร์ ให้เหตุผลว่า ที่ไม่ได้มีการต่อต้านสหรัฐฯ ในการ
ชุมนุมเป็นเพราะได้มีการถอนกองกำลังทหารอเมริกันออกไปก่อนหน้านี้แล้ว
ในปลายเดือนสิงหาคมและต้นเดือนกันยายน^{๒๒} ข้อสังเกตของ ธเนศวร์
เจริญเมือง ผู้นำนักศึกษาคนหนึ่งได้ยืนยันว่าในการประท้วงของนักศึกษาสิ่งที่
พวกเขาให้ความสนใจ คือปัญหาความยากจนของประชาชน และปัญหาความ
เหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ส่วนประเด็นสหรัฐฯ มิใช่สิ่งที่นักศึกษาให้ความสนใจ
แต่อย่างใด^{๒๓} นี่อาจจะเป็นคำอธิบายส่วนหนึ่ง แต่สิ่งที่เป็นไปได้อีกส่วนหนึ่ง
อาจจะเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างสถานทูตกับผู้นำนักศึกษาบางคนในการ
ควบคุมมิให้เรื่องฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทยเป็นประเด็นของการประท้วง^{๒๔}

1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-Class, Box 5, subject: "Atmospherics in Bangkok
on October 19," Unger to Secretary of State, October 19, 1973.

^{๒๑}NARA, RG 84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-
27-CLASS, Box 5, Unger to Secretary of State, October 12, 1973.

^{๒๒}NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-
27-CLASS, Box 198, subject: "Thailand Government Crisis," Unger to Secretary
of State (October 15, 1973); และ NARA, AAD, Declassified/Released US
Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "Thai
Attitudes Toward The US Military Present," Unger to Secretary of State,
October 17, 1973.

^{๒๓}ธเนศวร์ เจริญเมือง, สัมภาษณ์, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๙.

^{๒๔}ในเดือนธันวาคม Kintner ได้มองว่ามีความจำเป็นที่จะต้องพยายามสร้างความ
คุ้นเคยกับนักศึกษาปัญญาชนไว้ สำหรับนักศึกษานั้นเขากล่าวว่า "We will keep our



ดังนั้น ประเด็นที่สำคัญที่สุดของการประท้วงครั้งนี้จึงจำกัดอยู่ที่การเรียกร้องรัฐธรรมนูญเท่านั้น

ผู้นำทหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งจอมพลประภาส มีความวิตกอย่างมากต่อแรงกดดันของนักศึกษาให้รัฐบาลดำเนินการออกรัฐธรรมนูญโดยเร็ว และสาเหตุเฉพาะหน้าของการล่มสลายของรัฐบาลก็คือการจับกุมผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๑๓ คน ซึ่งมีอิทธิพล เป็นผู้นำ สถานทูตรายงานว่า รัฐบาลเชื่อว่าคนเหล่านี้เกี่ยวข้องกับแผนการที่จะให้นักศึกษาดำเนินการที่รุนแรงในช่วง

lines open to students, preferably indirectly rather than through too frequent meetings with them.” ดู NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “The Sanya Government and Recommended U.S. Policy Toward It,” Secretary of State to CINCPAC HONOLULU, December 14, 1973.

นอกจากนี้ เราทราบจากทูตคินท์เนอร์ ยังมีทัศนคติที่ดีต่อเสกสรรค์ ประเสริฐกุล และได้ขอให้กระทรวงการต่างประเทศประสานงานกับ FBI และตำรวจท้องถิ่นไม่ให้ติดตามเสกสรรค์ ในช่วงที่เขาอยู่ในสหรัฐอย่างใกล้ชิดจนเกินไป “We consider Seksan to be a bright and idealistic but radical young man who could be a positive force for democracy in Thailand’s future. Too intense a monitoring of or interference with his activities during his visit could have an adverse affect on his attitude towards the U.S. and the U.S. role in Thailand. To the extent possible we would appreciate the department’s informing the FBI and the local police authorities that while Seksan speaks in revolutionary terms-and is of course of interest to Thai communists who would like to influence him- we do not believe that he is under communist control. We therefore urge that any monitoring of his activities be done with the utmost discretion.” ดู NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “The Sanya Government and Recommended U.S. Policy Toward It,” Kintner to Secretary of State, December 5, 1973.

ทั้งนี้รายงานจากกรุงวอชิงตัน กล่าวว่า เสกสรรค์ ไม่ได้แสดงตนว่ามีความคิดรุนแรงทางการเมืองและเป็นผู้ที่เปิดกว้างในเรื่องความคิด ดู NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Seksan Prasoeetkun,” Secretary of State to Kintner (December 22, 1973). เมื่อพลเอกถนอม สี่ริธา กล่าวหาเสกสรรค์ ว่าต่อต้านพระมหากษัตริย์ต่ออด มาสเตอร์ส เขาได้กล่าวในรายงาน... ดู NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, Pol Thailand 1973, Box 197, subject: “View of Kis Sivara,” Unger to Secretary of State, October 25, 1973.



ปลายปี^{๒๕} ในขณะเดียวกันในเอกสาร CIA ได้มีการรายงานว่า เจ้าหน้าที่ของ ซีไอเอได้รับการบอกเล่าโดยผู้นำของนักศึกษาบางคนตั้งแต่เดือนมิถุนายนแล้วว่า เป้าหมายที่แท้จริงของการเดินขบวนครั้งนั้น คือการทำให้รัฐบาลจอมพล ถนอม-จอมพลประภาส ล่มลง และผู้นำนักศึกษาเองก็คาดหวังว่านักศึกษาบางคนอาจจะต้องถูกจับ^{๒๖} การวิเคราะห์ของอองเกอร์ ก็สอดคล้องกับข้อมูลตรงนี้ นั่นคือ เมื่อรัฐบาลทำการจับกุมผู้แจกจ่ายใบปลิวก็เป็นการเดินเข้าทางที่ผู้นำนักศึกษาบางคนได้วางไว้^{๒๗}

ในวันที่ ๙ ตุลาคม จอมพลประภาส ประกาศว่า ได้พบหลักฐานที่แสดงว่ามีแผนการที่จะล้มรัฐบาล และมีความเชื่อมโยงกับคอมมิวนิสต์ ดังนั้นจึงประกาศใช้ มาตรา ๑๗ ซึ่งจะทำให้สามารถคุมตัวผู้ต้องหาได้โดยไม่มีกำหนด สถานทูตวิเคราะห์ว่า รัฐบาลเชื่อว่าการตั้งข้อหาคอมมิวนิสต์ว่ามีวัตถุประสงค์ที่จะล้มรัฐบาลแก่ผู้ที่ถูกจับกุม ๑๓ คน จะทำให้ขบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญติบบาทลงได้ แต่รัฐบาลคาดไม่ถึงว่านักศึกษาประชาชนจะออกมาคัดค้านการจับกุมแกนนำ ๑๓ คนเป็นอย่างมาก

ในการรับมือกับการประท้วงครั้งนี้ CIA รายงานว่า ฝ่ายรัฐบาลได้ตั้งหน่วยเฉพาะกิจ (special unit) ขึ้นมา ซึ่งนำโดยจอมพลประภาส และพลเอก กฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบก ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่สุดในรัฐบาลรอง

โดยในการเดินสายไปพูดเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่จังหวัดอุดรธานี หรือจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ได้มีคำถามว่า ถึงเวลาที่จะไล่ทหารอเมริกันออกนอกประเทศหรือไม่ เสกสรรค์ ก็ได้ตอบว่า เขาไม่อยู่ในฐานะที่จะตอบคำถามนี้ได้ ดู NARA, RG 59, General Record of the Department of State, Subject Numeric File 1970-73, Political and Defense, Pol 15 TANZA-A - Pol 6 THAI, Entry 1613 Box 2619, subject: "Audience Bored by Student Leader's Dissertation on Democracy," Broh Kahn to AMEMBASSY Bangkok, November 28, 1973.

^{๒๕}NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Box 198, Pol 23-8 - Pol-27-CLASS, subject: "Thailand Government Crisis," Unger to Secretary of State, October 15, 1973.

^{๒๖}CIA Intelligence Summary. ApNAved for release 2005/01/10, CIA-RDP83M00171R002300030012-7, subject: "Thailand," October 12, 1973.

^{๒๗}NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-CLASS, Box 198, subject: "Thailand Government Crisis," Unger to Secretary of State, October 15, 1973.



จากจอมพลถนอม ได้มีการเตรียมการใช้ทรัพยากรของการต่อต้านการก่อการร้าย และให้ฝ่ายทหาร พลเรือน และตำรวจ มีอำนาจที่จะจับกุมหรือใช้กำลังได้โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี^{๒๘} เมื่อจอมพลถนอมและจอมพลประภาส ได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในบ่ายที่ ๑๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแสดงความห่วงใยในสถานการณ์ของนักศึกษา ทรงให้ความเห็นชอบกับการตั้งหน่วยเฉพาะกิจนี้ แต่ได้ทรงให้แนวทางมิให้มีการใช้กำลังกับนักเรียนนักศึกษา และได้ทรงขอให้รัฐบาลชี้แจงกับนักศึกษาว่าพวกเขา กำลังถูกฝ่ายที่ต่อต้านรัฐบาลใช้ประโยชน์อยู่^{๒๙}

สถานทูตได้ข่าวจากอดีตผู้นำนักศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับ ศนท. ว่า จอมพลประภาส ได้เริ่มต้นเจรจากับ ศนท. ในวันที่ ๑๑ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากจอมพลประภาส ไม่ยอมปล่อยตัวนักศึกษา^{๓๐} ถึงแม้รัฐบาลจะยอมให้มีการประกันตัวผู้ต้องหา แต่ ศนท. ปฏิเสธ เนื่องจากรัฐบาลไม่ได้ลบข้อกล่าวหาทกบฏ และเมื่อมีคนพยายามมาประกันตัว แต่ผู้ต้องหากลับไม่ยอม ตำรวจจึงใช้วิธีไล่ผู้ต้องหาออกจากที่คุมขังในตอนเที่ยงวันที่ ๑๓ ด้วยความเชื่อที่ “ไร้เดียงสา” (naïve) ว่าจะสามารถหลีกเลี่ยงคำขาดของ ศนท. ให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาภายในเที่ยงวันได้ ในที่สุดรัฐบาลได้ยกเลิกข้อกล่าวหาทกบฏ

ในการเจรจากับผู้นำ ศนท. ในช่วงหลังเที่ยงวันที่ ๑๓ ตุลาคม จอมพลประภาส ซึ่งพยายามหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับนักศึกษา ก็ได้เสนอปล่อยตัวผู้ต้องหาทั้ง ๑๓ คนโดยไม่มีเงื่อนไข และสัญญาว่าจะร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จภายใน ๒๐ เดือน ผู้นำนักศึกษาเซ็นสัญญากับจอมพลประภาส และกลับออกมาเพื่อชี้แจงให้ผู้เดินขบวนได้รับทราบ แต่เนื่องจากการเจรจาเกิดขึ้นหลังเที่ยง

^{๒๘} จะเห็นได้ว่าข้อมูลส่วนนี้ขัดแย้งกับรายงานสถานทูตอังกฤษที่บอกว่าจอมพลประภาส เป็นผู้คุมสถานการณ์ทั้งหมด และได้มอบอำนาจให้แก่ พลโทประจวบ สุนทรากรูรองอธิบดีกรมตำรวจ และพันเอกณรงค์ เนื่องจากหลักฐานขัดกันจึงไม่สามารถสรุปได้อย่างแน่ชัด และยากที่จะระบุว่าเป็นผู้ออกคำสั่งอย่างแท้จริง แต่ประเด็นที่ควรให้ความสนใจอย่างยิ่งคือใครเป็นผู้สั่งการ ใน NA, FCO 15/1784, subject: “The Drivers Fleed the Scene,” L.B. Smith to Peter Gregory-Hood, October 26, 1973.

^{๒๙} CIA Intelligence Summary. ApNAved for release 2005/01/10, CIA-RDP83M00171R002300030012-7, subject: “Thailand,” October 12, 1973.

^{๓๐} NARA, Pol 15-5, subject: “The Early Constitution Movement,” CINCPAC to Secretary of State, October 11, 1973.



ซึ่งเป็นเส้นตายของนักศึกษา จึงได้มีการเคลื่อนขบวนออกจากธรรมศาสตร์ มาয়่อนสาวรีย์ประชาธิปไตย โดยมีนักศึกษาหลายคนผลัดกันขึ้นอภิปราย รายงานสถานทูตกล่าวว่า นักศึกษารักษาวินัยอย่างเคร่งครัด และได้มอบให้นักเรียนอาชีวะบางคนดูแลด้านความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งทำให้เกิดความวุ่นวาย

แต่พอถึงช่วงเย็นผู้นำ ศนท. เริ่มมีปัญหาในการควบคุมฝูงชนและการสื่อสาร นอกจากนั้น รัฐบาลไม่ได้ประกาศข้อตกลงจนกระทั่ง ๑๖.๓๐ น. โดยแถลงว่า จอมพลประภาส ตกลงปล่อยผู้ต้องหา โดยมีเงื่อนไขว่านักศึกษาจะต้องสลายตัวและยุติข้อเรียกร้องทั้งหมด แถลงการณ์ของรัฐบาลไม่ได้กล่าวถึงรัฐธรรมนูญ ซึ่งสำหรับผู้ชุมนุมแล้ว การกระทำเช่นนี้เป็นสัญญาณว่ารัฐบาลได้ละเมิดข้อตกลง จึงได้มีการเริ่มเดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล^{๓๑} เมื่อเวลา ๑๗.๓๐ น. ในขณะที่ผู้นำ ศนท. ได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้ยืนยันข้อตกลงที่เกิดขึ้นกับจอมพลประภาส ต่อจากนั้นผู้นำนักศึกษา ก็ได้พยายามแจ้งให้ฝูงชนได้รับรู้ข้อตกลง แต่ก็ไม่สามารถจะทำให้ฝูงชนจำนวนมากได้รับรู้ ส่งผลให้การชุมนุมยังคงเกิดขึ้นต่อไป^{๓๒}

การไม่ประกาศข้อตกลงให้เป็นที่รับรู้ภายในเวลาเที่ยงวันของวันที่ ๑๓ ตุลา ได้ทำให้เกิดการเคลื่อนขบวนออกจากธรรมศาสตร์ และเมื่อมีการตกลงได้ในครั้งที่สอง ผู้นำนักศึกษาก็ไม่สามารถควบคุมผู้เดินขบวนได้ทั้งหมด ถึงแม้ว่านักศึกษาบางคนจะทำตามคำขอร้องของ ศนท. และสลายตัวไป แต่ก็ยังมีนักศึกษาที่เหลืออยู่เป็นจำนวนมากและมีคนที่พร้อมจะชุมนุมต่อไป โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนอาชีวะ

เอกสารของสถานทูตสหรัฐฯ ได้กล่าวถึงความพยายามของผู้นำนักศึกษาที่จะสลายการชุมนุม แต่ได้เกิดความขัดแย้งในหมู่ผู้นำนักศึกษาในคืนวันที่ ๑๓ ซึ่งสถานทูตมองว่า เป็นปรากฏการณ์ใหม่ โดยได้เกิดความแตกแยกในขบวนการนักศึกษา โดยมีนักศึกษากลุ่มเล็กๆ ทำการยั่วยุคนนำไปสู่การใช้กำลังความรุนแรง และได้กล่าวว่า ในช่วงคืนวันที่ ๑๓ ต่อเช้าวันที่ ๑๔ ตุลาคม นั้น ผู้ชุมนุมที่เป็นผู้สนับสนุน ศนท. ได้สลายตัวไปเกือบหมด ในเหตุการณ์

^{๓๑}ที่จริงเป็นลานพระบรมรูปทรงม้า.

^{๓๒}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "Summary of Events Leading to the Downfall of the Thanom Government," Secretary of State to ABEMBASSY COLOMBO, October 24, 1973.



ผู้เดินขบวนบางคนได้ยอมทำตามคำขอจาก ศนท. ให้สลายตัวไป แต่ก็มีเหตุผลหลายประการที่หลายคนไม่ไว้วางใจรัฐบาล^{๓๓} ผู้นำนักศึกษาที่เป็นพวกหัวรุนแรงได้เพิ่มข้อเรียกร้องขึ้น รวมทั้งการขอให้จอมพลประภาส และ/หรือ จอมพลถนอม ลาออก บางคนก็ชุมนุมต่อไปเพื่อความตื่นตัวหรือเพื่อหาโอกาสก่อกความวุ่นวาย และมีรายงานว่าได้เกิดการทำลายทรัพย์สินของทางราชการตลอดคืน โดยที่ตำรวจที่รักษาการอยู่ได้รับคำสั่งไม่ให้เข้าแทรกแซงโดยเด็ดขาด

ดังนั้น นักศึกษาที่หัวรุนแรง (radicals) จึงยังคงชุมนุมกันอยู่ และได้เริ่มต้นการใช้ความรุนแรงขึ้น ที่สำคัญคือตลอดคืนวันที่ ๑๓ ส่วนหนึ่งของฝูงชนไม่เชื่อว่ารัฐบาลยอมทำตามข้อเรียกร้องของนักศึกษา หลังจากนั้นนักศึกษาเหล่านี้ก็ได้เดินขบวนไปที่สวนจิตรลดา และได้นำไปสู่การปะทะกันที่หน้าสวนจิตรลดา^{๓๔} สำหรับคำอธิบายเกี่ยวกับเหตุการณ์การปะทะกันระหว่างตำรวจและฝ่ายนักศึกษาที่หน้าสวนจิตรลดาเป็นไปตามคำอธิบายที่ดูเหมือนจะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป^{๓๕} คือ มีการปิดกั้นถนนหน้าวังสวนจิตรลดาโดยนักศึกษา ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะพยายามหลีกเลี่ยงการใช้กำลัง และอดกลั้นต่อความยั่วยุในช่วงเช้าตรู่ของวันที่ ๑๔ แต่ตำรวจต้องอยู่ในภาวะตึงเครียดอย่างสูง เนื่องจากต้องควบคุมนักศึกษาที่กำลังยั่วยุเจ้าหน้าที่ตำรวจไปด้วย ต่อจากนั้น สถานทูตได้สรุปการใช้กำลังที่เกิดขึ้นตลอดวันที่ ๑๔ ตุลาคม อย่างสั้นๆ โดยกล่าวว่า ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ส่งผลให้รัฐบาลรู้สึกว่าเป็นที่ที่จะต้องยุติการบุกรุกของนักศึกษาไม่ให้เข้าไปในสถานที่ราชการ จึงนำมาสู่การปะทะกันและความเสียหาย แต่สถานทูตก็มองว่าเป็นการใช้กำลังของรัฐบาลในระดับที่ต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้^{๓๖} สถานทูตกล่าวถึงพฤติกรรมที่ไร้เหตุผลของกลุ่มคนที่ก่อความวุ่นวายและนักเรียนอาชีวะที่ชอบใช้ความรุนแรงอยู่แล้ว

^{๓๓}เอกสารอังกฤษช่วยอธิบายสาเหตุที่รัฐบาลใหม่ไม่สามารถทำให้นักศึกษาพอใจได้ ผู้เขียนเอกสารได้ชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ใหญ่และการประท้วงต่อต้าน ดร. ศักดิ์ ผาสุก-นิรันดร์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งได้กล่าวนำแล้วได้ทำให้รัฐบาลสูญเสียความน่าเชื่อถืออย่างสิ้นเชิง ใน NA, FCO 15 /1784, L.B Smith to P.CF Gregory-Hood, subject: "The Drivers Fleed the Scène," October 26, 1973.

^{๓๔}NARA, RG 84-75-02 Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-Class, Box 5, Unger to Secretary of State, October 14, 1973.

^{๓๕}โปรดดู วลีษฐ เดชกุญชร, *เหตุเกิดในกรุงรัตนโกสินทร์* (พระนคร: พิงแค้น, ๒๕๑๖).

^{๓๖}NARA, RG 84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-Class, Box 5, Unger to Secretary of State, October 14, 1973.



และรัฐบาลเองก็ผิดพลาดในการรับมือกับการชุมนุมโดยใช้ทหารเข้าควบคุมสถานการณ์ ผลของความผิดพลาดนี้ในท้ายที่สุดได้นำไปสู่การกดดันให้คณะรัฐมนตรีต้องลาออกในเวลาต่อมา^{๓๓๗} อย่างไรก็ตาม สถานทูตอเมริกันได้แสดงความพอใจและความยินดีที่การใช้กำลังควบคุมฝูงชนอย่างมีขอบเขตจำกัดและเต็มไปด้วยความยับยั้งชั่งใจ พร้อมกับชมเชยที่ฝ่ายรัฐบาลไทยได้ยึดมั่นในนโยบายที่จะไม่ใช้ความรุนแรง

อย่างไรก็ตาม ในระดับของผู้นำกองทัพ คำบอกเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์หน้าวังสวนจิตรลดาดูเหมือนจะขัดแย้งกันเองระหว่างพลโทเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ ซึ่งคำบอกเล่าของสถานทูตจะสอดคล้องกับคำบอกเล่าของพลโทเกรียงศักดิ์ ที่อ้างว่าอยู่ในเหตุการณ์ในบริเวณพระบรมรูปทรงม้าว่า ในวันนั้นมีพวกก่อวุ่นความสงบ (agitators) ที่ไม่ต้องการให้มีการสลายตัว และเขายังสังเกตเห็นว่าในช่วงสามมืดได้มีกลุ่มใหม่เข้ามาเสริมกำลัง^{๓๓๘} เมื่อมีการปิดกั้นถนนหน้าสวนจิตรลดา พลโทเกรียงศักดิ์ยืนยันว่าตำรวจได้ถูกโจมตีโดยระเบิดขวดประมาณ ๕๐-๖๐ ลูก ตำรวจจึงตอบโต้ด้วยระเบิดน้ำตา ซึ่งทำให้นักศึกษาวิ่งหนีกันอลหม่าน และมีบางคนรวมทั้งนักเรียนหญิงคนหนึ่งซึ่งตกไปในคูน้ำหน้าวัง ในขณะที่พลโทเกรียงศักดิ์ยืนยันว่าไม่มีการตายเกิดขึ้น พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ ซึ่งได้คุยกับอังเกอร์ ก่อนหน้านี้อีกแล้วว่ามีนักศึกษาคนหนึ่งถูกยิงตายหน้าสวนจิตรลดา พลโทเกรียงศักดิ์ ได้เล่าให้คนของสถานทูตฟังว่า การที่เขาบอกว่าไม่มีคนตายเพราะตำรวจใช้การตอบโต้ด้วยระเบิดน้ำตา พลโทเกรียงศักดิ์ ได้กล่าวกับอังเกอร์ ว่า “เขาเองก็ไม่อยากขัดกับเจ้านาย แต่ก็ยืนยันสิ่งที่เขาได้เห็นด้วยตัวเอง”^{๓๓๙}

^{๓๓๗} Ibid.

^{๓๓๘} NARA, RG 59, General Record of the Department of State, Lot Files 76D26, Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-75, Entry 5416 Box 11, subject: “Meeting with General Kriangsak,” Stephen Winship to Secretary of State, October 19, 1973.

^{๓๓๙} NARA, RG 59, General Record of the Department of State, Lot Files 76D26, Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-75, Box 11, Entry 5416, subject: “Meeting with General Kriangsak,” Stephen Winship to Secretary of State, October 19, 1973.



อย่างไรก็ตาม หลังจากรายงานบทสรุปที่กล่าวไปแล้ว สถานทูตได้กลับมารายงานเหตุการณ์บนถนนราชดำเนินอีกครั้งหนึ่ง โดยที่การทำลายสถานที่ราชการก็ได้รับการอธิบายว่า เกิดจากบทบาทของ “ผู้ก่อความสงบ” (agitators) และบางส่วนของนักเรียนอาชีวะที่เป็นพวกชอบทะเลาะวิวาท รายงานต่อมาก็คือ กองทหารและรถถังเข้ามาในบริเวณที่มีการชุมนุมก่อนเที่ยง รายงานกล่าวว่า ทหารได้เริ่มต้นยิงสูงขึ้นฟ้า แต่มีกระสุนซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจากปืนของนักศึกษาหรือจากกระสุนที่หลงมาจากสถานีตำรวจชนะสงครามมาตกลงตรงหน้ารถถัง สร้างความตื่นตระหนกให้แก่กำลังทหารซึ่งเริ่มต้นยิงเข้าไปในฝูงชนอันก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก และเป็นการยั่วความรู้สึกโกรธแค้นของฝูงชน ในช่วงบ่ายตำรวจก็หลบออกจากสถานีตำรวจไปจนหมด และกองกำลังตำรวจและทหารถอนตัวออกจากบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย นักศึกษาจำนวนหนึ่งได้เข้ายึดกองบัญชาการตำรวจนครบาล ในขณะที่สำนักงานกองสลากและสำนักงานคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ (กตป.) ถูกเผา และถึงตอนนี้ก็ไม่มีทางที่จะใช้เหตุผลกับฝูงชนได้อีกต่อไป บริเวณที่มีการชุมนุมและมีรายงานว่า มีนักศึกษาประมาณ ๒๐ คนถูกยิงในบริเวณกรมประชาสัมพันธ์ และกองทัพอากาศเตรียมเข้าโจมตีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์^{๔๐}

สถานทูตประเมินว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่นักศึกษาผู้ก่อความไม่สงบที่อยู่บริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สนามหลวง และโรงแรมรอยัล (โรงแรมรัตนโกสินทร์) นั้นเกิดขึ้นในช่วงระหว่าง ๑๐.๐๐-๑๖.๐๐ น. ตำรวจต้องเผชิญกับการโจมตีของผู้ก่อความไม่สงบและนักศึกษาที่บริสุทธิ์ของ ศนท.

สถานทูตไม่แน่ใจว่าลำดับเหตุการณ์ต่อมาเป็นอย่างใด แต่ดูเหมือนว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสนอต่อจอมพลถนอม ในช่วงบ่ายวันที่ ๑๔ ตุลาคม ว่า เขาควรจะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย และในช่วงค่ำจอมพลถนอม ก็ได้ประกาศการลาออก พร้อมกับที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแต่งตั้ง นายสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน แต่คำขอร้องของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและนายกรัฐมนตรีสัญญา ให้ทุกคนอยู่ในความสงบกลับไม่สามารถทำให้ฝูงชนเลิกการชุมนุมได้

^{๔๐}NARA, RG 84-75-02 Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-CLASS, Box 5, Unger to Secretary of State, October 14, 1973.



ภาพที่ขาดหายไปจากเอกสารของสหรัฐฯ คือ การปฏิบัติการทางทหารในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในรายละเอียด เอกสารจะกล่าวว่าจอมพลประภาส คือผู้รับผิดชอบในการออกคำสั่งให้เคลื่อนกำลังทหารในขั้นต้น แต่ก็เป็นปฏิบัติการที่มีขอบเขตจำกัด สำหรับกรณีพันเอกณรงค์ ใช้เฮลิคอปเตอร์ยิงนักศึกษานั้น ทางสหรัฐฯ ไม่ได้พูดถึงประเด็นนี้แต่อย่างใด

บ่ายวันที่ ๑๕ ตุลาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสัญญาเห็นพ้องกันว่า วิธีการที่จะยุติวิกฤตครั้งนี้คือการให้ทั้งสามคนออกนอกประเทศ จอมพลถนอม และจอมพลประภาส อาจจะตระหนักว่าเขาคงไม่สามารถอยู่ในอำนาจต่อไปโดยไม่ใช้กำลังได้ และก็ได้ตัดสินใจที่จะไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงต่อประชาชนคนไทยด้วยกัน เป็นไปได้ว่าเขาก็วิตกกังวลความปลอดภัยของเขาด้วยเช่นกัน จึงได้ตัดสินใจเดินทางออกนอกประเทศ^{๔๑} ในทันทีที่มีข่าวการออกนอกประเทศของทั้งสามคน ความรุนแรงก็ได้หยุดลงอย่างฉับพลัน ผู้คนที่ตื่นขึ้นมารับเช้าวันที่ ๑๖ “ด้วยความรู้สึกโล่งอกในตอนเช้าตรู่ของวันใหม่”^{๔๒}

ข้อสรุปของสถานทูตคือ การปฏิเสธของพลเอกกฤษณ์ ที่จะเคลื่อนกำลังออกมาสับสนุนการปฏิบัติการทางทหารเพิ่มเติม ทำให้จอมพลถนอมตัดสินใจประกาศลาออก จะเห็นได้ว่ากรายงานในเรื่องนี้ได้สะท้อนถึงความขัดแย้งกับรายงานข้างต้นว่า ที่จริงแล้วรัฐบาลมิได้ต้องการที่จะใช้กองกำลังในระดับต่ำสุด ในความเป็นจริงผู้นำทั้งสามต้องการจะนำเอากองกำลังขนาดใหญ่ออกมาตอบโต้ฝ่ายที่ใช้ความรุนแรง การสรุปดังกล่าวมองว่า การแตกแยกในหมู่ผู้นำเพิ่งเกิดขึ้นในช่วงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา มิได้เกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้น

ในประเด็นการใช้กำลังในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา สถานทูตต้องพบกับคำถามที่น่าอึดอัดเหลือยิ่ง นั่นคือ นักข่าวของ วอชิงตันโพสต์ (The

^{๔๑}จอมพลถนอม ได้ออกนอกประเทศพร้อมกับจอมพลประภาส และพันเอกณรงค์ สถานทูตอเมริกันซึ่งได้รับการติดต่อจากอาสา สารสิน รัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศให้ประสานงานกับกระทรวงต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา อย่างเร่งด่วน และสามารถจัดเครื่องบินมารับจอมพลถนอม และครอบครัว จากสนามบินอู่ตะเภาให้เดินทางไปยังสหรัฐอเมริกาได้ในวันต่อมา จาก Ed Masters, interview, Washington DC, May 15, 2006.

^{๔๒}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Summary of Events Leading to the Downfall of the Thanom Government,” Secretary of State to Unger and Kissinger, October 24, 1973.



Washington Post) ได้สัมภาษณ์อังเกอร์ และเขาได้ปฏิเสธที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยอ้างว่าเป็นเรื่องภายในของไทย ส่วนคำถามที่สำคัญว่าสถานทูตมีความเห็นอย่างไร ในเมื่ออาวุธที่ทหารและตำรวจใช้ปราบนักเรียนนักศึกษาเป็นอาวุธที่ทางรัฐบาลสหรัฐฯ ให้กับรัฐบาลไทยเพื่อต่อสู้กับศัตรูของประเทศ ไม่ใช่เพื่อเอามาฆ่าประชาชน และทางสถานทูตปฏิเสธที่จะตอบคำถาม ถ้าหากคำถามนั้นมีนัยยะว่า สถานทูตหรือรัฐบาลสหรัฐฯ มีความรับผิดชอบในการตายของประชาชนไทย อังเกอร์ ได้หาทางออกด้วยการตอบคำถามว่า คำถามเช่นนี้ของนักข่าวเป็นคำถามประเภทเดียวกับการถามว่า “คุณเลิกทำร้ายภรรยาเมื่อไหร่”^{๔๓}

สำหรับประเด็นนี้ อังเกอร์ ได้เตรียมคำตอบอีกชุดหนึ่งในการรายงานต่อคณะกรรมการการย่อยที่ดูแลประเทศไทยภายใต้เน็กซ์ (Nix Sub-Committee on Thailand) โดยกล่าวว่า รัฐบาลสหรัฐฯ ได้ให้อาวุธแก่ทั้งกองกำลังทหารและตำรวจของไทย ในขณะเดียวกันรัฐบาลไทยก็ได้จัดซื้ออาวุธที่คล้ายคลึงกันด้วย จึงเป็นการยากที่จะบอกว่าอาวุธที่ใช้ทำร้ายนักศึกษาและประชาชนมาจากรัฐบาลสหรัฐฯ หรือไม่ เป็นไปได้ว่าบางส่วนเป็นเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม โครงการความปลอดภัยของประชาชนที่สหรัฐฯ ให้ความช่วยเหลือนั้นมุ่งเน้นไปที่ตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อให้สามารถรับมือกับการคุกคามของคอมมิวนิสต์ในบริเวณชายแดนและ/หรือการจลาจลในบริเวณเมืองได้ ไม่ใช่การนำอาวุธไปปราบปรามผู้ชุมนุมที่เป็นนักศึกษาประชาชน ซึ่งขัดกับวัตถุประสงค์ของโครงการนี้ ยิ่งไปกว่านั้น คำถามที่ว่าใครเป็นผู้ให้อาวุธแก่ตำรวจนั้นไม่ใช่ประเด็น เนื่องจากแต่ละประเทศก็ต้องหาทางของตัวเองที่จะจัดหาอาวุธให้แก่ตำรวจของตน การที่สหรัฐฯ ให้อาวุธแก่รัฐบาลไทยก็เพื่อการปกป้องความมั่นคงของไทยและของคนไทยจากสภาวะความวุ่นวายเท่านั้น ในที่สุดแล้วเจ้าหน้าที่ของไทยในฐานะที่ประเทศไทยเป็นรัฐที่มีอธิปไตยของตนเองต้องเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะใช้อย่างไร

สำหรับประเด็นที่อาจจะมีการถามว่า สถานทูตได้ติดต่อกับทางการของไทยในช่วงความวุ่นวายหรือไม่ คำตอบก็คือในช่วงก่อนวันที่ ๑๒ ตุลาคม

^{๔๓} คำถามนี้อธิบายว่า เป็นคำถามที่ไม่ว่าจะตอบอย่างไรก็ผิดเสมอ กล่าวคือ ถ้าตอบว่าเลิกตีภรรยาแล้ว ก็หมายความว่าเมื่อก่อนเคยตีภรรยา ดู NARA, RG59, subject: “Press Hardly on Thailand Disturbances,” October 17, 1973; และ พันศักดิ์ วิญญรัตน์, “ลือ โอ.เค. อีวัก โอ.เค.,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ (ธันวาคม ๒๕๑๖).



ฝ่ายสถานทูตได้ติดต่อกับข้าราชการไทยหลายคน และได้ชมเชยที่ทั้งสองฝ่ายได้พยายามไม่ให้เกิดความรุนแรง และในภายหลังเหตุการณ์ เมื่อทูตอังกฤษได้พบกับพลอากาศเอกทวี และพลโทเกรียงศักดิ์ ก็ได้แสดงความชื่นชมที่กองกำลังส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมในการใช้ความรุนแรง^{๔๔}

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่อังกฤษ จะหมดภารกิจการเป็นเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทย เขาดูเหมือนจะไม่ได้แสดงท่าทีระมัดระวังในการตอบคำถามดังเช่นในช่วงเวลาที่กำลังดำรงตำแหน่งอยู่ เขามีความเห็นต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในแง่บวกโดยมองว่า ประชาชนไทยต้องการมีส่วนร่วมในการบ้านการเมืองของตนเอง และเมื่อนักข่าวหนังสือพิมพ์ *บางกอกโพสต์* (*The Bangkok Post*) ถามถึงความเห็นของเขาเกี่ยวกับการเดินขบวนของนักเรียนนักศึกษาไทย อดีตเอกอัครราชทูตผู้นี้ก็ตอบอย่างตึงตังว่า “ข้าพเจ้าคิดว่าดีมาก”^{๔๕}

ในประเด็นเรื่องมือที่สาม สหรัฐฯ ได้รายงานในช่วงแรกที่มีการจับกุมว่า บทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์จำนวนมากได้ประณามผู้ที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ครั้งนี้ และอังกฤษ ก็เห็นพ้องด้วยและยังได้กล่าวเสริมว่า มีหลักฐานที่รัฐบาลพบว่า ขบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญอาจมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมือง และเขาก็ได้แสดงความเห็นว่า ถ้าหากรัฐบาลไม่สามารถที่จะระบุตัวผู้ที่อยู่เบื้องหลังได้ในเร็ววัน ก็เสี่ยงต่อการที่จะเกิดความขัดแย้งทางการเมืองกับนักศึกษา ผู้ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากประชาชนและจากหนังสือพิมพ์ได้^{๔๖}

อย่างไรก็ตาม สองเดือนหลังจากที่เกิดเหตุการณ์ ความพยายามของสหรัฐฯ ที่จะหา “มือที่สาม” ก็ได้รับการปฏิเสธโดยสิ้นเชิงโดยทูตคินท์เนอร์ โดยคินท์เนอร์ บอกว่า การพูดถึง “มือที่สาม” ของคนไทยเป็นเพียงการใช้คำเพื่ออธิบายในเรื่องที่ไม่ต้องการจะอธิบายหรือไม่สามารถจะอธิบายได้ ซึ่งคำๆนี้อาจจะถูกอธิบายว่าเป็นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) หรือ

^{๔๔}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Briefing Nix Sub-Committee on Thailand,” Amembassy Bangkok to Secretary of State, October ๒๔, ๑๙๗๓.

^{๔๕}พันศักดิ์ วิญญรัตน์, “ลือ โอ.เค. อีวัก โอ.เค.,” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์*.

^{๔๖}NARA, Confidential Bangkok 15777, subject: “Pressures for a New Constitution,” Unger to Secretary of State, October 9, 1973.



CIA ก็ได้ ซึ่งถึงตอนนี้คินท์เนอร์ ก็ยืนยันว่า ยังไม่มีรายงานที่น่าเชื่อถือว่ามีมือที่สามคือกลุ่มไหนกันแน่^{๔๗} เท่าที่ชัดเจนคือสถานทูตหลายแห่งในประเทศไทย มองว่า พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ไม่ได้มีบทบาทในเหตุการณ์ครั้งนี้แต่อย่างใด^{๔๘} ทั้งนี้สอดคล้องกับหนังสือพิมพ์ของจีนที่เสนอว่า พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในเหตุการณ์ครั้งนี้^{๔๙}

สำหรับปัญหาเรื่องมือที่สาม เราควรจะกลับไปพิจารณาคำอธิบาย เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ของการสัมนาของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่นาน ซึ่งได้มีการถกเถียงในประเด็นมือที่สามว่า ความสำเร็จของ ๑๔ ตุลา เกิดจากชัยชนะของประชาชนหรือโดยฝ่ายผู้นำทหารกลุ่มหนึ่งที่ต้องการยึดอำนาจจากผู้กุมอำนาจรัฐ ที่ประชุมไม่สามารถสรุปเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งได้ คำอธิบายแรกดูเหมือนจะชัดเจนในตัวเอง นั่นคือ ฝ่ายจอมพลถนอม-จอมพล ประภาส ได้สั่งให้มีการใช้กำลังกับนักศึกษาประชาชน และเมื่อพบว่า ไม่สามารถจะเอาชนะพลังประชาชนได้ จึงยอมลงจากอำนาจ แต่สำหรับ คำอธิบายที่สองนั้นเกี่ยวข้องกับประเด็นมือที่สามโดยตรง นั่นคือมีฝ่ายผู้นำ อีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอของ

^{๔๗}NARA, RG 84-75-02, Pol Thailand 1973, Box 197, subject: “The Internal Pol. Situation in Thailand after Eight Weeks of the Sanya Government,” Kintner to Secretary of State, December 13, 1973.

^{๔๘}สำหรับทัศนะของสถานทูต ดู NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-CLASS, Box 198, subject: “French Views of Recent Developments in Thailand,” Unger to Secretary of State, October 18, 1973.

^{๔๙}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “People Daily Commentator on Thai Student Movement,” AMCONSUL HONG KONG to Secretary of State, October 18, 1973. ในขณะที่เราได้กล่าวมาแล้วว่าสถานทูตอังกฤษตั้งข้อสังเกตว่า “the students were undoubtedly steered throughout their planning for confrontation with government, by some experienced hand.” และยังได้รับข้อมูลว่า จอมพลประภาส มีความสงสัยว่าจะมีผู้นำทหารบางคนอยู่เบื้องหลังขบวนการนักศึกษาและได้วางแผนที่จะ คัดค้านเอาความจริงจากนักศึกษาที่ถูกจับกุม ใน NA, FCO 15/1784, subject “The Student Revolution,” J.S. Houston Colonel to Foreign Office, October 25, 1973; และ NA, FCO 15/ 1784, subject: “Internal Political Situation,” J.L. Jones to L.B. Smith, October 30, 1973.



บทความนี้ไปไกลกว่าการมองแต่เฉพาะความขัดแย้งในหมู่ผู้นำ สิ่งที่เราจะให้ความสนใจคือ ผู้นำเหล่านั้นร่วมมือกับพลังสังคมกลุ่มใดบ้างที่มีเป้าหมายร่วมกันให้เกิดการลงจากอำนาจของจอมพลถนอม-จอมพลประภาส และได้ใช้เครื่องมือหรือกลไกใดบ้างที่ทำให้พวกเขาประสบความสำเร็จในการยึดอำนาจจากจอมพลถนอม-จอมพลประภาส ดังนั้น การหามือที่สามจึงมีความสำคัญต่อคำอธิบายแนวนี้ เราจะไม่สามารถตอบคำถามเหล่านี้ได้ในขณะนี้ แต่การตั้งคำถามนี้มีความสำคัญต่อการถกเถียงเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาเป็นอย่างยิ่ง และการที่ทูตสหรัฐฯ ออกมาปฏิเสธประเด็นเกี่ยวกับ “มือที่สาม” ก็มีความสำคัญ เพราะเท่ากับเป็นการยืนยันว่าไม่มีมือที่สามในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา

เอกสารสหรัฐฯ อีกชิ้นหนึ่งที่อาจจะช่วยให้เห็นภาพของมือที่สามบ้างคือ คำให้สัมภาษณ์ของพลโทวิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ ในส่วนที่กล่าวถึงบทบาทของทหารอาสาสมัครในลาว (Special Guerilla Unit) พลโทวิฑูรย์ กล่าวว่าเขาเป็นผู้รับผิดชอบกองกำลังที่ปฏิบัติการในลาวซึ่งทำงานร่วมกับ CIA อย่างใกล้ชิดมาเป็นเวลาถึง ๙ ปี ต่อคำถามที่ว่ากองกำลังที่มีชื่อเรียกว่า “๓๓๓” มีบทบาทในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือไม่ เขาตอบว่าอาจจะมิตั้งที่เข้าร่วมกับนักศึกษาหรือต่อต้านซึ่งเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล^{๔๐} คำตอบนี้เท่ากับมิได้ปฏิเสธบทบาทของกองกำลัง ๓๓๓ ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หากกองกำลัง ๓๓๓ มีบทบาทในเหตุการณ์นี้ บทบาทของสหรัฐฯ ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาก็คงยากที่จะปฏิเสธ

โครงสร้างการเมือง หลัง ๑๔ ตุลา

ตัวบ่งชี้ถึงท่าทีของสหรัฐฯ ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกรณี ๑๔ ตุลา คือ การรายงานทางโทรศัพท์ของอิงเกอร์ ต่อกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ว่า การรับรองรัฐบาลใหม่ไม่ใช่ประเด็น เพราะมันเป็นเพียงการ

^{๔๐}NARA, ADD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Thai Press on Thai SGU’s,” Kintner to Secretary of State, November 20, 1973.

^{๔๑}“... [T]here should be no issue of recognition of the new government because it is merely a continuation of the previous one[.]” From NARA, RG



ต่อเนื่องของรัฐบาลเก่าเท่านั้น^{๕๑} เมื่ออังก์เกอร์ ถูกตั้งคำถามโดยนักข่าวในเรื่องนี้ เขาก็ได้ตอบว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังเป็นประมุขของรัฐอยู่ และยังคงมีความต่อเนื่องของรัฐบาล จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องแสดงการรับรองรัฐบาลไทย^{๕๒} แต่จะได้เสนอให้ประธานาธิบดีส่งสาส์นแสดงความยินดีมายังนายกรัฐมนตรีคนใหม่^{๕๓}

เมื่อรัฐบาลจอมพลถนอม-จอมพลประภาส ล่มลง และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแต่งตั้งสัญญา ธรรมศักดิ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเรือน คำถามของอังก์เกอร์ ก็คือ ท่าทีใดควรจะตอบสนองผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ดีที่สุด ทางเลือกแรกของสหรัฐฯ คือ การให้การสนับสนุนแก่รัฐบาลสัญญา เขามองว่า รัฐบาลชั่วคราวที่จะมีอายุ ๖ เดือนน่าจะมีประสิทธิภาพพอสมควรในการดำเนินนโยบายที่รักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสหรัฐฯ และไทยต่อไป อันเนื่องมาจากสัญญา เป็นพวกอนุรักษนิยมต่อต้านคอมมิวนิสต์ และได้เคยแสดงท่าทีสนับสนุนนโยบายของสหรัฐฯ จึงทำให้อังก์เกอร์มองว่า ภายใต้รัฐบาลสัญญา สหรัฐอเมริกาจะสามารถรักษากองกำลังทหาร ซึ่งพวกเขากลัวว่ามีความสำคัญต่อการสนับสนุนการดำเนินนโยบายในอินโดจีนได้ต่อไป อังก์เกอร์ ตระหนักว่าสหรัฐฯ อาจจะต้องทำการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับข้อตกลงทางการทหารบ้าง แต่ก็ไม่น่าที่จะมีผลกระทบต่อนโยบายที่สำคัญของสหรัฐฯ นอกจากนี้ อังก์เกอร์ ยังมองว่านี่คือทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับประเทศไทยที่จะเดินไปสู่การมีสังคมและมีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพอย่างถาวร

ทางเลือกที่เลวร้ายที่สุดก็คือ การที่พวกหัวรุนแรง (radicals) ขึ้นมามีอำนาจ ซึ่งอังก์เกอร์ คงจะหมายถึงพวกหัวก้าวหน้าและปัญญาชน คนกลุ่มนี้จะมีนโยบายที่ต่อต้านสหรัฐฯ และผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในประเทศไทย และที่สำคัญก็คือจะมีนโยบายต่อต้านผลประโยชน์ของฝ่ายทหารด้วย

84-75-02, Arthur W. Hummel, Jr. to Dexter, subject: "Phone call from Len Unger," October 15, 1973.

^{๕๑}ข้อสังเกตคือ นี่ไม่ใช่ท่าทีของสหรัฐอเมริกา เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. 1948).

^{๕๓}NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-CLASS, Box 198, subject: "Thailand Government Crisis," Unger to Secretary of State, October 15, 1973.



สำหรับทางเลือกที่สาม ก็คือ การที่รัฐบาลทหารขึ้นมามีอำนาจแทนที่สัญญา อังกฤษ มองว่าทางเลือกนี้อาจจะทำให้สหรัฐฯ สามารถใช้ฐานทัพและสิ่งก่อสร้างตลอดจนเครื่องมือต่างๆ ในประเทศไทยได้ต่อไป อย่างน้อยก็ชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่เหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศไทยได้แสดงให้เห็นว่าคนไทยคงจะไม่ยอมรับการปกครองของรัฐบาลทหารซึ่งปกครองประเทศมาช้านานได้ พวกเขาอาจจะสามารถรับได้ในระยะแรก แต่ก็ไม่ยอมในระยะยาว ทั้งๆ ที่รัฐบาลที่มีมานั้นอาจจะไม่ได้เป็นเผด็จการที่รุนแรง และหากประชาชนพบว่าตนไม่มีทางเลือกอื่น ก็คงจะมีแผนการที่จะล้มรัฐบาลทหารในอนาคต และในสถานการณ์ดังกล่าวสหรัฐฯ ก็จะถูกมองว่าเป็นพวกเดียวกับผู้นำที่เป็นฝ่ายศัตรูโดยผู้ที่ต้องการการเปลี่ยนแปลง^{๔๔}

จะเห็นได้ว่า อังกฤษ มองว่า ณ จุดนี้รัฐบาลทหารไม่สามารถจะตอบสนองต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในระยะยาวได้ ดังนั้น ผลประโยชน์ของสหรัฐฯ จึงอยู่ที่การมีรัฐบาลพลเรือนที่มีทหารให้การสนับสนุน เขาเห็นว่าพลเอกกฤษณ์ ได้ทำงานร่วมมือกับสัญญา อย่างใกล้ชิดและเป็นตัวเชื่อมระหว่างรัฐบาลกับกองทัพ ดังนั้นจึงไม่มีปัญหาที่พลเอกกฤษณ์ ผู้บัญชาการกองทัพไทยในขณะนี้จะสนับสนุนรัฐบาลสัญญา และจะควบคุมบรรดานายพลทั้งหลายของกองทัพไทยได้ ท่ามกลางกระแสต่อต้าน ภายในกองทัพยังมีนายทหารบางคนที่มีมองว่าสัญญา เป็นนักกฎหมายและเป็นนักวิชาการ ที่ไม่มีความเชี่ยวชาญในการบริหารราชการ ซึ่งจะทำให้ในที่สุดแล้วรัฐบาลทหารก็จะขึ้นมาแทนที่รัฐบาลสัญญา^{๔๕} อย่างไรก็ตาม พลเอกกฤษณ์ ได้ยืนยันในหลายโอกาสว่า ทหารจะไม่ทำการปฏิวัติโดยเด็ดขาด^{๔๖}

ถึงแม้ว่าทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ คือ การสนับสนุนรัฐบาลสัญญา แต่ความวิตกของอังกฤษ คือ ในขณะที่อิทธิพลของกองทัพยังคงมีอยู่ แต่บทบาทของกองทัพที่ลดลงนี้ ส่งผลให้ผลประโยชน์ของกองทัพจะต้องลดลงด้วย ปัญหาก็คือ กองทัพจะเต็มใจร่วมมือกับรัฐบาล

^{๔๔} *ibid.*

^{๔๕} *ibid.*

^{๔๖} NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "Popular Reactions to Thai Government Crisis," Unger to Secretary of State, October 16, 1973.



ใหม่ซึ่งเป็นรัฐบาลพลเรือนมาน้อยแค่นั้น^{๕๙} วิธีการหนึ่งที่ผู้นำทหารยุคหลัง ๑๔ ตุลา ใช้ในการลดบทบาทของทหารคือ การยุติบทบาทของกองบัญชาการทหารสูงสุด และยกเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและรอง ผบ.ทบ. โดยให้อำนาจมาอยู่ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแทน^{๕๘} พลเอกกฤษณ์ ได้แจ้งให้กับคณะรัฐมนตรีได้รับทราบว่าเขาปฏิเสธไม่รับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและตำแหน่งจอมพล และต่อไปนี้จะไม่มีการแต่งตั้งผู้ใดเป็นจอมพลอีกต่อไป และสำหรับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้นก็คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพียงพระองค์เดียว ในการสนทนากับเอ็ด มาสเตอร์ส (Ed Masters) พลเอกกฤษณ์ ได้เล่าว่า เขากำลังพิจารณารูปแบบของยุโรปและของสหรัฐฯ ซึ่งใช้เสนาธิการร่วม (Joint Chiefs of Staff) ในการวางแผนโครงสร้างการบังคับบัญชาในระดับสูงของกองทัพ และถึงแม้เขาจะยินดีศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเสนาธิการร่วม ซึ่งอิงเกอร์ เสนอว่าจะจัดส่งให้ แต่พลเอกกฤษณ์ ก็ยืนยันว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจะไม่เป็นไปตามตัวแบบใดตัวแบบหนึ่งโดยเฉพาะ และจะต้องมีการปรับให้เข้ากับ “แบบไทยๆ” อย่างไรก็ตาม ในระบบใหม่ตำแหน่งเสนาธิการกองบัญชาการทหารสูงสุดจะยังคงอยู่ต่อไป และจะมีบทบาทที่คล้ายคลึงกับประธานเสนาธิการร่วมของสหรัฐฯ^{๕๙} สิ่งที่ยิงเกอร์ยังไม่ชัดเจนคือความสัมพันธ์ระหว่างเสนาธิการร่วมกับกระทรวงกลาโหมจะเป็นอย่างไร พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมคนใหม่ได้ทำให้ภาพชัดเจนขึ้นโดยอธิบายว่าเขายังมีผู้บังคับการทหารของแต่ละกองทัพออยู่ โดยมีพลเอกสุรกิจ มัยลาภ ดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารโดยขึ้นกับกระทรวงกลาโหม นโยบายของรัฐบาลจะถูกส่งจากคณะรัฐมนตรีไทยผ่านกระทรวงกลาโหมมายังผู้บังคับบัญชากองทหาร^{๖๐}

^{๕๙}NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-CLASS, Box 198, subject: “Thailand Government Crisis,” Unger to Secretary of State, October 15, 1973.

^{๕๘}NARA, RG 59, General Record of the Department of State, Lot Files 76D26, Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-75, Box 14, Entry 5416, subject: “Air Chief Marshal Dawee’s Views on Command Structure and Other Matters,” Memorandum of Conversation, October 31, 1973.

^{๕๙}NARA, RG 84-75-02, Pol Thailand 1973, Box 197, Unger to Secretary of State, October 25, 1973.

^{๖๐}NARA, RG 59, General Record of the Department of State, Lot Files 76D26, Subject Files of the Office of Thailand and Burma Affairs, 1963-75, Box



นโยบายดังกล่าวสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากที่กองทัพเคยมีอำนาจสูงสุดมาเป็นโครงสร้างอำนาจที่กองทัพอยู่ภายใต้คณะรัฐมนตรี พลอากาศเอกทวี ให้สัมภาษณ์ว่า การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นความพยายามในการรักษาดุลยภาพระหว่างประชาชนกับกองทัพ โดยให้การวางแผนจากทหารอยู่ภายใต้แผนการทหารร่วม และในเวลาสงครามจึงจะตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด กล่าวโดยสรุปคือ การเปลี่ยนแปลงนี้คือความพยายามที่จะจัดที่จัดทางให้กองทัพในโครงสร้างอำนาจของระบอบประชาธิปไตยที่กำลังจะเกิดขึ้น

ดังนั้น ท่ามกลางความยินดีที่พลังนักศึกษาประชาชนสามารถล้มรัฐบาลเผด็จการทหารได้สำเร็จ สถานทูตมองว่าโครงสร้างทางการเมืองที่เกิดขึ้นมาใหม่ก็คือ รัฐบาลพลเรือนอันประกอบด้วยนักการศึกษาและข้าราชการเป็นสำคัญ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งรัฐบาลสัญญาประกอบด้วยข้าราชการอาชีพเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีความคุ้นเคยและทำงานให้รัฐบาลเก่ามาเป็นเวลานาน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องของความต่อเนื่องมากกว่าที่จะเป็นการเปลี่ยนแปลง^{๖๐} และในขณะเดียวกัน ก็ได้พยายามที่จะไม่กันทหารให้ออกไปจากโครงสร้างนี้ทั้งหมดเสียทีเดียว

นี่คือเหตุผลที่อังก์เกอร์ เห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่สหรัฐอเมริกา จะต้องให้การรับรองรัฐบาลใหม่ แต่สิ่งที่ขาดไปจากการวิเคราะห์ของอังก์เกอร์ คือข้อเท็จจริงที่มีบุคคลที่อยู่ในรัฐบาลเดิมถึง ๑๒ คน และที่เคยเป็นรัฐมนตรีมาก่อน ๑ คน และเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับจอมพลประภาส อีก ๑ คน คิดเป็น ๑๔ คน จากคณะรัฐมนตรีทั้งหมด ๒๖ คน และในบรรดาระัฐมนตรีหน้าใหม่เป็นข้าราชการระดับสูงเกือบทั้งหมด ซึ่งเคยปฏิบัติหน้าที่ในรัฐบาลเก่ามาก่อนในจำนวนนี้มีนักกฎหมายอยู่บางคนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสัญญา

ในการรายงานภาพคณะรัฐมนตรีรัฐบาลสัญญาโดยอังก์เกอร์ นั้น มีอีกประเด็นหนึ่งที่เขาให้ความสำคัญคือ ในรัฐบาลสัญญามีผู้ใดบ้างที่ได้เคยทำงาน

14, Entry 5416, subject: "Air Chief Marshal Dawee's Views on Command Structure and Other Matters," Memorandum of Conversation, October 31, 1973.

^{๖๐}NARA, RG 84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-Class, Box 198, subject: "The New Royal Thai Government Cabinet," Unger to Secretary of State, October 16, 1973.



ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มาก่อน และ/หรือมีท่าทีที่เป็นมิตรกับสหรัฐฯ สัญญาธรรมศักดิ์ คือผู้ที่อิงเกอร์ รู้จักเป็นการส่วนตัว และอิงเกอร์ ได้เสนอต่อสัญญาในฐานะเพื่อนว่า เขาในฐานะส่วนตัวยินดีให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลใหม่ในทุกเรื่องเท่าที่ทำได้ ส่วนรัฐมนตรีคนอื่นๆ หลายคนที่มีความสัมพันธ์อันดี และได้เคยร่วมงานกับสถานทูตมาเป็นเวลานาน ความรู้สึกโดยทั่วๆ ไปคืออิงเกอร์ มีความพอใจที่รัฐบาลใหม่ประกอบไปด้วยคนที่มีประสิทธิภาพและมีความคุ้นเคยกับสถานทูต การที่ยังมีทหารซึ่งอยู่ในรัฐบาลเก่าอยู่เป็นจำนวนมากได้รับการอธิบายว่า ยังมีความจำเป็นที่จะต้องเก็บผู้นำทหารบางคนไว้เพื่อจะมิให้สร้างความไม่พอใจให้แก่กองทัพซึ่งเพิ่งสูญเสียอำนาจไป

ผู้ที่เคยอยู่ในรัฐบาลจอมพลถนอม-จอมพลประภาส สองคนคือ สุกิจ นิมมานเหมินทร์ และพลโทแสวง เสนาณรงค์ ถูกเสนอชื่อในฐานะเป็นผู้ที่สัญญาให้ความยกย่องนับถือ โดยสุกิจ เป็นรองนายกรัฐมนตรี และพลโทแสวง เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่งในรัฐบาลสัญญา ก็คือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรัฐมนตรีช่วยว่าการฯ ที่น่าสนใจคือ อิงเกอร์ เสนอว่า พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้ที่เหมาะสม เนื่องจากสามารถยืนหยัดอยู่ได้ทั้งๆ ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลมาหลายครั้ง เขามองว่าเหตุผลที่สัญญาให้ตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหมกับพลอากาศเอกทวี น่าจะเป็นเพราะเขาเป็นทหารอาวุโสที่ยังเหลืออยู่ในประเทศไทย และการที่พลอากาศเอกทวี หมดบทบาทในกองบัญชาการทหารสูงสุดก็เป็นก้าวสำคัญที่จะลดความสำคัญหรือยกเลิกตำแหน่งกองบัญชาการทหารสูงสุด แม้ว่าพลอากาศเอกทวี จะมีความสำคัญที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มาเป็นเวลาช้านาน และน่าจะมีบทบาทสำคัญในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับกองกำลังทหารของสหรัฐฯ ในประเทศไทย^{๖๑} แต่อิงเกอร์ ก็มีได้ให้ความสำคัญแก่พลอากาศเอกทวี ในฐานะที่เป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลไทยกับสหรัฐฯ แต่อย่างใด

คนต่อมาคือ พลเอกสุรกิจ มัยลาภ ซึ่งได้เคยดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบกและได้เลื่อนตำแหน่งเป็นเสนาธิการกองบัญชาการทหารสูงสุดในเดือนกันยายน เขาเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับจอมพลประภาส และได้มีบทบาทสำคัญในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ในภารกิจของกองอำนวยการรักษาความมั่นคง

^{๖๑} Ibid.



ภายใน (กอ.รมน.) และก็เป็นเพื่อนร่วมงานที่ใกล้ชิดของสหรัฐฯ มาเป็นเวลานาน อังกฤษ ได้รายงานว่าพลเอกสุรกิจ ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ อย่างมาก และถึงแม้ว่าตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยกระทรวงกลาโหมจะมีอำนาจน้อยกว่าในกองบัญชาการทหารสูงสุด แต่การได้รับตำแหน่งครั้งนี้ของพลเอกสุรกิจ ก็อาจจะนำไปเพื่อที่จะช่วยความรู้สึกของลูกน้องจอมพลประภาส และการที่นายพลสี่คนอันได้แก่ จอมพลถนอม จอมพลประภาส พลอากาศเอกทวี และพลเอกสุรกิจ ได้ยุติบทบาทของตนในกองบัญชาการสูงสุดก็อาจจะนำไปสู่การล้มสถาบันนี้เสีย ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นสิ่งที่สหรัฐฯ ต้องการให้เกิดขึ้น เหตุผลน่าจะเป็นเพราะกองบัญชาการทหารสูงสุดทำให้ลำดับชั้นการบังคับบัญชาของกองทัพสลับซับซ้อนเกินไป และสหรัฐฯ คงจะพบว่าการติดต่อกับรัฐบาลโดยผ่านกองบัญชาการทหารสูงสุดเป็นการเพิ่มขึ้นตอนที่ไม่น่าจำเป็น^{๖๓}

ในด้านการต่างประเทศ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ยังคงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ และอังกฤษ ก็คิดว่าเขาไม่น่าที่จะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศเท่ากับในช่วงเวลาที่ผ่านมา เพราะว่า จรูญพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ซึ่งขึ้นมาจากตำแหน่งปลัดกระทรวงการต่างประเทศมาเป็นรัฐมนตรี ก็คงจะไม่ได้ดำเนินนโยบายอะไรที่ต่างไปจากช่วงที่มีสภามบริหารคณะปฏิวัติจนกระทั่งถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ (ค.ศ. 1972) และเขาก็น่าจะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมอิทธิพลของพลตรีชาติชายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกองกำลังทหารของสหรัฐฯ และน่าจะสร้างปัญหาให้แก่สหรัฐฯ น้อยลง^{๖๔} ประเด็นหนึ่งที่เกี่ยวข้องการเข้าร่วมรัฐบาลของชาติชาย คือการที่เขาเป็นเพื่อนสนิทกับพลเอกกฤษณ์^{๖๕}

สำหรับตำแหน่งอื่นๆ ที่สำคัญคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นกระทรวงที่เป็นฐานการเมืองของจอมพลประภาส มาชานาน กมลวรรณประภา คือนักการเมืองที่ใกล้ชิดกับสัญญา มาเป็นเวลานาน บทบาทของเขาในการเป็นประธานคณะกรรมการสืบสวนคดีทุ่งใหญ่ ทำให้เขาเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นอย่างยิ่ง ประกอบ หุตะสิงห์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็เป็นนักกฎหมายอีกผู้หนึ่งที่ทำงานใกล้ชิดกับสัญญา มาก่อน

^{๖๓} Ibid.

^{๖๔} Ibid.

^{๖๕} วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ ให้สัมภาษณ์ว่าเขาคือผู้ให้สัมภาษณ์ว่าเขาคือผู้ที่ขับไล่ไปรับชาติชาย ให้มาพบกับสัญญา.



ผู้ที่ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีที่น่าสนใจอีกคนหนึ่งคือ พลตำรวจโท ประจวบ สุนทรากรูร สถานทูตได้ให้เหตุผลว่า ที่เขาได้ขึ้นมาเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคมนั้นเกิดขึ้นมาจากประสบการณ์ของเขาในการดูแลรับผิดชอบการทำเรือแห่งประเทศไทย และก็ยังได้คาดการณ์ว่าอาจจะเป็นไปได้ที่สัญญา ต้องการที่จะขจัดผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับจอมพลประภาส ให้พ้นไปจากตำแหน่งในกรมตำรวจ และอังกฤษ ก็ได้แสดงความเสียใจว่า พลตำรวจโท ประจวบ อาจจะต้องออกจากกรองอธิบดีกรมตำรวจเพราะมารับตำแหน่งในรัฐบาล ทั้งนี้เนื่องจากที่ผ่านมาพลตำรวจโทประจวบ ได้ทำงานใกล้ชิดกับสถานทูตในการปราบปรามยาเสพติดมาเป็นเวลานาน^{๖๖} การกล่าวถึงพลตำรวจโทประจวบ ข้างต้น ดีความได้สองนัยยะคือ อังกฤษ ไม่รู้จริงถึงความสำคัญของพลตำรวจโทประจวบ ในการลดทอนอำนาจของรัฐบาลจอมพลถนอม-จอมพลประภาส^{๖๗} หรือว่าเขาผู้ตั้งใจที่จะลดความสำคัญของพลตำรวจโทประจวบลงไป อย่างไรก็ตามในที่สุดแล้ว เขาก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำคัญยิ่งนอกเหนือจากการเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการฯ คือ อธิบดีกรมตำรวจ

ที่น่าสนใจอีกตำแหน่งที่ได้รับการรายงานถึงคือ กรณียกพลโทวิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ เขามีได้เป็นส่วนหนึ่งของคณะรัฐมนตรี อังกฤษ รายงานว่า เขาเคยเป็นผู้บัญชาการหน่วยความมั่นคงชายแดน และหลัง ๑๔ ตุลา ก็ได้รับการแต่งตั้งขึ้นเป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจโดยขึ้นมาจากพลตำรวจโทชุมพล โลหะชาละ ซึ่งได้รับแต่งตั้งขึ้นเป็นรองอธิบดีกรมตำรวจ^{๖๘}

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา อีกคนคือ พลเอก กฤษณ์ สีวะรา โดยอังกฤษ รายงานว่าในช่วงแรกของการตั้งรัฐบาล พลเอก

^{๖๖}NARA, RG 84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-Class, Box 198, subject: "The New Royal Thai Government Cabinet," Unger to Secretary of State, October 16, 1973.

^{๖๗}"ให้มันตายไปกับตัว เทพ ๓๓๓ ผู้กุมความลับ ๑๔ ตุลา," *ไทยโพสต์* (๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๒): ๒๙.

^{๖๘}เอกสารอังกฤษกล่าวถึงบทบาทของพลตรีวิฑูรย์ในฐานะที่เคยเป็นผู้บังคับการกอง ๓๓๓ ในลาว ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ (ค.ศ. 1964) และได้ชี้ให้เห็นว่า ในฐานะผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจเขาจะได้ดูแลงานทางด้านการก่อการร้ายและยาเสพติด ซึ่งพลตำรวจโทประจวบเคยดูแลมาก่อน ใน NARA, RG 84-75-02 Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-Class, Box 198, Unger to Secretary of State, October 19, 1973.



กฤษฎณ์ ทำงานร่วมกับสัญญา อย่างใกล้ชิด^{๖๔} เขาอยู่ในรัฐบาลเดิม ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม แต่มีได้อยู่ในรัฐบาลสัญญา มีรายงานว่า เขาปฏิเสธไม่ยอมรับตำแหน่งใดๆ ในคณะรัฐบาล สัญญา จึงได้ขอให้เขาดำรงตำแหน่งพิเศษคือ ผู้อำนวยการรักษาความสงบ

การไม่ยอมรับตำแหน่งในรัฐบาลของพลเอกกฤษฎณ์ ช่วยในการรักษาภาพลักษณ์ของรัฐบาลสัญญาว่าเป็นรัฐบาลพลเรือน การใช้กำลังปราบปราม นิสิตนักศึกษาประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ได้ทำให้กองทัพเสียหน้าอย่างมาก และต้องกลับเข้ากรมกองและหายไปจากความสนใจของสาธารณะ อย่างไรก็ตาม สถานทูตรายงานว่า กองทัพสามารถฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว พลเอกกฤษฎณ์ ในฐานะผู้นำในกองทัพ สามารถแยกตัวออกจากกลุ่มรัฐบาลเก่า ทำให้เขาได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างสูง สถานทูตรายงานถึงข้าหลวงในกรุงเทพฯ ว่า พลเอกกฤษฎณ์ ปฏิเสธที่จะให้กองทัพออกมาปราบปรามนักศึกษาและฝูงชนหลังจากที่ได้เกิดการใช้ความรุนแรงเป็นครั้งแรก และการปฏิเสธนี้ได้ทำให้จอมพลถนอม ยอมออกจากอำนาจและเดินทางออกจากประเทศไทย^{๖๕} ดังนั้น เขาจึงสามารถอ้างได้ว่าที่รัฐบาลเก่าล่มลงนั้นเพราะเขาได้ถอนการสนับสนุน^{๖๖}

ภาพการเมืองไทยในขณะนั้นคือ กองทัพได้ถูกผลักออกไปจากเวทีการเมืองและเกิดมีรัฐบาลพลเรือนขึ้นมา พลเอกกฤษฎณ์ คือผู้นำของกองทัพที่ทำหน้าที่เชื่อมระหว่างกองทัพกับรัฐบาล และให้การสนับสนุนรัฐบาล ซึ่งเขาสามารถทำได้เนื่องจากเขาสามารถควบคุมกองทัพได้ อย่างไรก็ตาม หากมองว่าเขา มีบทบาทสำคัญในการล่มสลายของรัฐบาลจอมพลถนอม-จอมพลประภาส เขาจึงเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอำนาจทางการเมืองยุคหลัง ๑๔ ตุลา และเนื่องจาก รัฐบาลสัญญาได้รับการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ ดังนั้น “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีบทบาทพระราชทานคำแนะนำแก่พลเอกกฤษฎณ์ ด้วย”^{๖๗}

^{๖๔}NARA, RG 84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-Class, Box 5, subject: “Popular Reactions to Thai Government Crisis,” Unger to Secretary of State, October 16, 1973.

^{๖๕}*Ibid.*

^{๖๖}NA, FCO 15/1978, February 20, 1974.

^{๖๗}CIA รายงานในช่วงหลัง ๑๔ ตุลา ใหม่ๆ ว่า “It appears that King is still giving instructions to army chief Krit.” โปรดดู CIA, Release 2001/08/14, CIA-



ปัญหาหนึ่งที่พลเอกกฤษณ์ ต้องเข้ามาจัดการคือ ฐานของกลุ่มอำนาจเดิมที่อยู่ในสภานิติบัญญัติ สภานี้ตั้งขึ้นมาโดยธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๑๕ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นนายทหารและไม่ได้มีการกำหนดวาระสิ้นสุด ถึงแม้ว่ารัฐบาลที่ตั้งสภานิติบัญญัติขึ้นจะได้ลาออกไปแล้ว แต่สมาชิกสภาส่วนใหญ่ก็ได้ลาออกตามไป

สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นคือมีสภาที่ประกอบไปด้วยพลเรือน พลเอก กฤษณ์ ได้ออกรายการโทรทัศน์ และให้สัญญาว่ากองทัพจะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งอาจจะตีความได้ว่าเป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่การยุบสภา แต่มาตรการดังกล่าวไม่ได้เกิดผลแต่อย่างใด^{๗๓} ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. 1973) พลเอกกฤษณ์ ได้กดดันให้สมาชิกที่เป็นทหารลาออกโดยบอกว่า เป็นหน้าที่ของทหารที่จะแสดงความรักชาติ^{๗๔} ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกาศยกเลิกสภานิติบัญญัติและประกาศแต่งตั้งสมัชชาแห่งชาติ (National General Assembly) ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม เพื่อให้ทำหน้าที่เลือกสภานิติบัญญัติชุดใหม่

แต่ปัญหาหลักของพลเอกกฤษณ์ ก็คือ จะช่วยค้ำจุนรัฐบาลของสัญญาในการเผชิญกับปัญหาที่รุนแรงได้อย่างไร ปัญหาเฉพาะหน้าคือ ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในรัฐบาลจอมพลถนอม-จอมพลประภาส ซึ่งถูกถาโถมด้วยวิกฤติน้ำมันซึ่งเป็นเรื่องยากที่ผู้นำที่ขาดประสบการณ์ เช่น สัญญาธรรมศักดิ์ และคณะรัฐมนตรีที่รับช่วงมาจากรัฐบาลเก่าจะรับมือได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเชิงโครงสร้างอันได้แก่ ปัญหาคอร์รัปชัน ตลอดจนความไม่สงบอันเกิดจากการนัดหยุดงานของผู้ใช้แรงงาน เอกสารอังกฤษมองว่า รัฐบาลสัญญาก็ไม่ต่างไปจากบางส่วนของรัฐบาลจอมพลถนอม-จอมพลประภาส คือ เผด็จาและไร้ประสิทธิภาพ และที่สำคัญคือ รัฐบาลสัญญามีความอ่อนไหว

RDP85T00875R000600050053-9, subject: “Thailand the New Government is Taking Steps to Assert its Authority,” November 19, 1973.

^{๗๓}*Ibid.*

^{๗๔}CIA, Release 2004/07/08, CIA-RDP79T00975A025800110001-3, subject: “Thailand,” December 17, 1973; ในเอกสารของอังกฤษ ได้บอกว่า พลโทวิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ ก็ได้พยายามกดดันให้ตำรวจที่เป็นสมาชิกสภาลาออกเช่นกัน ใน NA, FCO 15/1785, subject: “Civil Service and Military Changes,” L.B. Smith to Peter Gregory Hood, November 30, 1973.



ต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์จนเกินไป เมื่อต้องเผชิญกับแรงกดดัน โดยสัญญา ได้ขอให้พลเอกกฤษณ์ ใช้กำลังเข้าปราบปราม แต่พลเอกกฤษณ์ ก็มีทำตาม^{๗๕}

ความสัมพันธ์ไทยและสหรัฐฯ ยุคหลัง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

ทันทีที่มีข่าวการลาออกของจอมพลถนอม สถานทูตได้รายงานกลับไปกรุงวอชิงตัน ดีซี ว่า ไทยมีเสถียรภาพทางการเมือง และนโยบายต่อสหรัฐฯ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง^{๗๖} การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีในกรุงวอชิงตัน ดีซี หนังสือพิมพ์ *นิวยอร์กไทมส์* (*The New York Times*) กล่าวว่า “สถานทูตดูเหมือนจะไม่ได้ไม่พอใจกับการรัฐ-ประหาร”^{๗๗} จอห์น เดกซ์เตอร์ (John Dexter) เจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาได้แสดงความเห็นในวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. 1973) ว่า วอชิงตันมองว่าการเปลี่ยนแปลงนี้ควรเกิดมานานแล้ว และรัฐบาลใหม่ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลรักษาการของสัญญา ธรรมศักดิ์ หรือรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง น่าจะเป็นรัฐบาลที่ก้าวหน้า มีประสิทธิภาพ และซื่อสัตย์กว่ากลุ่มผู้นำเก่า นอกจากนั้น จะเป็นที่ยอมรับและตอบสนองต่อความรู้สึกของประชาชนได้ดีกว่า “หากทุกอย่างดำเนินไปด้วยดี สถานการณ์ใหม่น่าจะดีต่อประเทศไทยและดีต่อความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ และไทยมากกว่าที่เป็นมา”^{๗๘} ดังนั้นในทัศนะของวอชิงตัน รัฐบาลจอมพลถนอม-จอมพลประภาส เป็น

^{๗๕}สัญญา ธรรมศักดิ์, “คำรำลึก,” ใน *ประวัติและผลงาน พลเอกกฤษณ์ สีวะรา* (ม.ป.ป., ๒๕๑๙), หน้า ๑๔-๑๕.

^{๗๖}อย่างไรก็ตาม กระทรวงการต่างประเทศ ยังไม่เชื่อมั่นว่า ภายในอนาคตจะไม่มี การเปลี่ยนแปลง จึงได้ขอให้เจ้าหน้าที่ที่ดูแลประเทศไทย ทำการวิเคราะห์ให้ละเอียด ใน NARA, ADD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 June 2005, subject: “Sanya’s ‘Meet the People’ Program,” Kintner to Secretary of State, January 31, 1974.

^{๗๗}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “EA Press Summary,” Unger to Secretary of State, October 17, 1973.

^{๗๘}NARA, RG 59, General Record of the Department of State, Lot Files 76D26, Subject Files of the Office Thailand and Burma Affairs, 1963-75, Box



ผู้รับผิดชอบกับความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตาม วอชิงตัน ได้แสดงความวิตกว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อาจเป็นสิ่งที่คุ้นเคยได้ยาก ถึงกระนั้นทางออกที่ดีที่สุดของสหรัฐฯ คือ ให้การสนับสนุนให้รัฐบาลสัญญาทำงานไปได้^{๑๖๔}

การสนับสนุนที่รัฐบาลสัญญาได้รับจากสหรัฐฯ เห็นได้จากข้อเสนอของอังกอร์ ต่อสัญญา ในทันทีที่ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีว่า ในฐานะเพื่อนเขาพร้อมเสมอที่จะให้ความช่วยเหลือในฐานะส่วนตัวไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดที่เขาสามารถให้ได้^{๑๖๕} การสนับสนุนของสหรัฐฯ ได้รับการยืนยันจากสาส์นแสดงความยินดีของประธานาธิบดีนิกสัน ในวันที่ ๑๙ ตุลาคม และยืนยันที่จะรักษามิตรภาพและความร่วมมือระหว่างสองประเทศต่อไป^{๑๖๖}

ต่อจากนั้น อังกอร์ ก็ได้เตรียมการว่าสหรัฐฯ จะให้คำแนะนำให้ดีที่สุดแก่ผู้นำไทยได้อย่างไร อังกอร์ มองว่า ภารกิจของรัฐบาลใหม่คือจะต้องสามารถรับมือกับปัญหาต่างๆ ได้ แต่จะต้องรอให้ฝ่ายไทยขอร้องมาก่อนสหรัฐฯ มองว่า รัฐบาลใหม่จะต้องแสดงความสามารถที่จะตัดสินใจ จะต้องสามารถควบคุมพวกหัวรุนแรงทั้งในหมู่นักศึกษาและทหาร จะต้องทำให้นักศึกษาสามารถเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายและการบริหารงาน สร้างขวัญกำลังใจให้แก่ทหารและตำรวจ ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการชีวิตของพวกเขาจะดีขึ้นภายใต้รัฐบาลใหม่ นอกจากนี้ จะต้องยืนยันกับประเทศเพื่อนบ้านและสหรัฐฯ ว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงในนโยบายต่างประเทศอย่างรุนแรง และในที่สุด จะต้องกันไม่ให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

14, Entry 5416, subject: "Talking Points on Situation in Thailand," John B. Dexter to Mr. Hummel, October 15, 1973.

^{๑๖๔} Ibid.

^{๑๖๕} NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "Ambassador's Letter to New PM Judge Sanya," Unger to Secretary of State, October 15, 1973.

^{๑๖๖} NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "President Message to New Thai Prime Minister," Secretary of State to Unger, October 19, 1973. อย่างไรก็ตาม สาสน์นี้มิได้ถูกส่งต่อโดยกระทรวงการต่างประเทศมาให้นายกรัฐมนตรี ซึ่งทูตอังกอร์ มาพบความจริงเมื่อเข้าพบสัญญา เพื่อจะออกจากตำแหน่งในวันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖.



เข้ามาหาประโยชน์จากความอ่อนแอ และจะต้องทำการรับมือกับการก่อการร้าย ได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่าที่เป็นอยู่

สหรัฐฯ ได้พยายามสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้นำชุดใหม่ของไทยว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเปิดโอกาสให้มีรัฐบาลที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น และสามารถทำให้เกิดความก้าวหน้าในด้านต่างๆ ได้มาก สหรัฐฯ จะพยายามให้ผู้นำไทยตระหนักว่า สหรัฐฯ พร้อมทั้งจะช่วยให้คำแนะนำและสิ่งของต่างๆ เท่าที่ทำได้

สหรัฐฯ มองว่า ความกระตือรือร้นของนักศึกษาและความเข้มแข็งทางด้านองค์กรจะทำให้นักศึกษาเป็นพลังสำคัญต่อความก้าวหน้าและเสถียรภาพ อังเกอร์ ได้แสดงความพอใจที่ พลโทสายหยุด เกิดผล ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นตัวประสานระหว่างนักศึกษาและรัฐบาล และได้แสดงความชื่นชมในแรงจูงใจและความสามารถในการจัดองค์กรของนักศึกษา และพร้อมจะนำเอาคำแนะนำของนักศึกษามาก่อให้เกิดผลดีต่อประชาชนเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ และเพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องที่เป็นเหตุเป็นผลของนักศึกษา สำหรับบทบาทของคณะทูตคือ การให้ความสนับสนุนทางด้านจิตใจแก่นักศึกษาอย่างไม่ประเจิดประเจ้อ และจะพยายามให้คำแนะนำแก่รัฐบาลถึงความพยายามดังกล่าว^{๔๖}

ในเรื่องของการร่างรัฐธรรมนูญและการพัฒนาระบบการเลือกตั้งนั้น อังเกอร์ ได้แจ้งให้จรรยาพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ทราบว่า เขายินดีจะหาคนมาให้คำแนะนำเรื่องการเลือกตั้ง การจัดตั้งพรรคการเมือง และการณรงค์หาเสียงเป็นต้น^{๔๗}

^{๔๖}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "Sanya Government and Recommended U.S Policy Toward It," Secretary of State to CINCPAC HONOLULU, December 14, 1973.

^{๔๗}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "Mission Planning to Help the SANYA Government Meet Its NAbles," Unger to Secretary of State, October 24, 1973.



เมื่อคินท์เนอร์ ทูตคนใหม่เข้าพบนายกรัฐมนตรีสัญญา เขาได้เสนอให้ความช่วยเหลือในฐานะนักวิชาการรัฐศาสตร์ โดยพร้อมที่จะให้ความสนับสนุนแก่ประเทศไทยในการดำเนินไปสู่ระบอบประชาธิปไตย และขอให้สัญญาบอกว่าจะให้เขาช่วยในด้านใดบ้าง^{๔๔}

ในด้านนโยบายต่างประเทศ อังกฤษ ได้สรุปในเบื้องต้นว่าคงจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ในอนาคตอันใกล้ แต่ในขณะเดียวกันจะยังคงมีการเรียกร้องโดยรัฐบาลใหม่ให้มีการถอนทหารอเมริกันต่อไป^{๔๕} ซึ่งสะท้อนความเป็นจริงว่าสังคมไทยมีความคาดหวังจากรัฐบาลสัญญาว่าจะดำเนินนโยบายเรียกร้องให้มีการถอนทหารด้วยความจริงจังมากขึ้น^{๔๖} แต่ในขณะเดียวกัน อังกฤษ เชื่อมั่นว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการถอนทหารจำนวนหนึ่งออกไปแล้วในต้นเดือนกันยายน และในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ก็ได้มีการกล่าวถึงกองกำลังทหารสหรัฐฯ^{๔๗} นอกจากนั้น เขายังมีความเชื่อมั่นทั้งในตัวผู้นำระดับสูง คือเชาโมงว่า สัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีคนใหม่เป็น

^{๔๔}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Ambassador’s Call on Prime Minister,” Kintner to Secretary of State, December 28, 1973.

^{๔๕}NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-CLASS, Box 198, subject: “Thailand Government Crisis,” Unger to Secretary of State, October 15, 1973.

^{๔๖}NARA, RG84-75-02, Pol 15 Gov, Box 197, subject: “Reading of the Bangkok Political Barometer Through November 30, Kintner to State, November 30, 1973, cited in NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 to Pol-27-CLASS, Box 198, subject: “Thailand Government Crisis,” Unger to Secretary of State, October 15, 1973.

^{๔๗}ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้มีกลุ่มนักศึกษาจัดให้มีการฉายภาพยนตร์สั้นสามเรื่อง ได้แก่ เรื่องกรณีนักศึกษาธรรมศาสตร์คำแหงถูกสังหาร เรื่องสงครามเวียดนาม และเรื่องการปฏิวัติฝรั่งเศส ที่น่าสนใจคือ การฉายภาพยนตร์นี้ชี้ให้เห็นว่ายังมีนักศึกษากลุ่มเล็กๆ ที่ให้ความสนใจในเรื่องของบทบาทของสหรัฐฯ ในสงครามเวียดนาม จาก เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ก/ป๗/๒๕๑๖/๑๖ ปีที่ ๖; และจากรายงานของอังกฤษ เกี่ยวกับการชุมนุมของนักศึกษาที่มีการพูดอยู่ข้างว่าสหรัฐฯให้การสนับสนุนรัฐบาลจอมพลถนอม จาก เอกสาร NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Thai Attitudes towards the US Military Presence,” Unger to Secretary of State, October 17, 1973.



พวกอนุรักษและต่อต้านคอมมิวนิสต์^{๔๘} ส่วนจอร์จแพนธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศคนใหม่นั้น อังกฤษ มองว่าคงจะดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยความระมัดระวังมากขึ้น และคงจะสนับสนุนนโยบายเป็นกลางของภูมิภาคน้อยลง แต่จะมีพลตรีชาตียาย ชุมพะวัณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศซึ่งยังคงสนับสนุนนโยบายนี้ และคนในกระทรวงการต่างประเทศจะใช้นโยบายนี้เรียกร้องให้มีการลดกำลังทหารของสหรัฐฯ ต่อไป^{๔๙} บรรยากาศที่เปลี่ยนแปลงไปสะท้อนในคำประกาศนโยบายของรัฐบาลไทยในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ซึ่งกล่าวถึงการรักษาพันธะตามข้อตกลงที่ได้ทำกับประเทศต่างๆ บนพื้นฐานของความเท่าเทียมและไมตรีจิต และจะส่งเสริมความสัมพันธ์กับประเทศที่เป็นมิตรต่อประเทศไทย ถึงแม้ว่าจะมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต่างไปจากประเทศไทยก็ตาม^{๕๐} อังกฤษ ประเมินว่าคำประกาศนี้น่าจะหมายความว่าสหรัฐฯ จะต้องแสดงความเคารพต่อหลักการความเท่าเทียมมากขึ้น และนโยบายที่ไทยจะมีความสัมพันธ์เป็นมิตรกับจีนและเวียดนามเหนือก็ยังคงเดินหน้าต่อไป

นอกจากนี้ อังกฤษ ยังมั่นใจในความคุ้นเคยกับผู้นำไทยระดับรองที่ได้ร่วมมือกันมาในอดีต อันได้แก่ พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ ซึ่งขึ้นมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และพลโทเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แห่งกองบัญชาการทหารสูงสุด ความมั่นใจนี้ได้รับการยืนยันในการพบปะระหว่างอังกฤษ และผู้นำทหารทั้ง ๒ คน อังกฤษ ได้ร่วมรับประทานอาหารกลางวันกับพลอากาศเอกทวี ในวันที่ ๑๗ ตุลาคม และได้พบกับพลโทเกรียงศักดิ์ ในวันที่ ๑๙ ตุลาคม พลโทเกรียงศักดิ์ ได้ยืนยันว่า เขายังคงรับผิดชอบการเจรจาเรื่องการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย และได้แสดงความพอใจว่าถึงตอนนี้เขามีอิสระมากขึ้นในการตัดสินใจเกี่ยวกับกองกำลังของสหรัฐฯ เพราะก่อนหน้านี้จอมพลถนอม ยืนยันว่าเขาจะต้องเป็นผู้ให้อนุมัติไม่

^{๔๘}NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, Pol 15 Gov Oct-Dec 1973, Box 197, Unger to Secretary of State, subject: "RTG Foreign Policy - Regional Cooperation," October 17, 1973.

^{๔๙}*Ibid.*

^{๕๐}NARA, RG 84-75-02 Central Subject Files 1973, 75F79, Pol 23-8 - Pol-27-Class, Box 5, subject: "Thai Foreign Policy," Unger to Secretary of State, October 25, 1973.



ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยเพียงใด^{๕๑} สิ่งที่พลโทเกรียงศักดิ์ เสนอในการพบกันครั้งนี้ ก็เป็นไปตามความประสงค์ของฝ่ายสหรัฐฯ คือ การประชุมระหว่างสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกองกำลังของสหรัฐฯ ในไทยจะต้องไม่เอิกเกริก และจะต้องประกอบไปด้วยคนกลุ่มเล็กๆ ที่สามารถเห็นพ้องต้องกันว่าสถานการณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังไม่เหมาะที่จะมีการลดกำลังทหารขนาดใหญ่^{๕๒}

จากการที่ได้มีการดำเนินการถอนทหารในเดือนกันยายน ตลอดจนการที่ไม่ได้มีการกล่าวถึงกองกำลังของสหรัฐฯ ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา อังกฤษจึงสรุปว่า คงจะไม่มีการกล่าวถึงเรื่องนี้ในอนาคตอันใกล้ แต่ก็ได้แสดงความเข้าใจว่าคงจะต้องมีการกล่าวถึงเรื่องนี้ไม่ช้าก็เร็ว แต่สิ่งที่เกิดขึ้นเร็วกว่าที่อังกฤษ คาดการณ์ นั่นคือในวันที่ ๒๕ ตุลาคม ได้มีรายงานว่าในหนังสือพิมพ์ภาษาจีนหลายฉบับว่านักศึกษาได้กดดันให้รัฐบาลทำการเจรจาถอนทหารและให้เปิดสัมพันธ์กับประเทศจีน^{๕๓} ในขณะเดียวกัน จรูญพันธ์ ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศคนใหม่ ได้ให้สัมภาษณ์ว่าจะได้มีการถอนทหารอย่างต่อเนื่องจนหมด แต่หลังจากนั้นเขาได้ชี้แจงและขอความเห็นจากอังกฤษ ว่า สาเหตุที่ต้องกล่าวถึงการถอนทหารหมด เพราะได้เกิดบรรยากาศใหม่ที่ทำให้เขาคาดว่าจะเกิดแรงกดดันจากนักศึกษา และได้ยืนยันว่า รัฐบาลจะไม่ดำเนินในเรื่องนี้อย่างรวดเร็วและจะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ประกอบด้วย^{๕๔} การที่จรูญพันธ์ ต้องขอความเห็นจากอังกฤษ สะท้อนว่า ผู้นำ

^{๕๑}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Continued Negotiation on US for Reduction,” Unger to Secretary of State, October 25, 1973. อย่างไรก็ตาม อังกฤษได้แสดงความระมัดระวังต่อคำอ้างของพลโทเกรียงศักดิ์ เนื่องจากเขายังไม่ได้พูดจาเรื่องนี้กับผู้นำรัฐบาลใหม่.

^{๕๒}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Continued Negotiation on US for Reduction,” Unger to Secretary of State, October 25, 1973.

^{๕๓}NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, Pol 15 Gov Oct-Dec 1973, Box 197, Unger to Secretary of State, subject: “Thai Foreign Policy,” October 24, 1973.

^{๕๔}NARA, RG84-75-02, Central Subject Files 1973, Pol Thailand US 1973, Box 197, subject: “Thai For Min on American Military Forces in Thailand,” Unger to Secretary of State, October 27, 1973.



ใหม่ไม่มั่นใจว่าการตัดสินใจเชิงนโยบายของตนเองถูกต้องหรือไม่ โดยเฉพาะในประเด็นที่มีความอ่อนไหว

ดังนั้นถึงตอนนี้ ผู้นำไทยในรัฐบาลใหม่ก็พร้อมที่จะดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของสหรัฐฯ คือ การคงกองกำลังของสหรัฐฯ ขนาดใหญ่ไว้ในประเทศไทยต่อไปอย่างน้อยก็ระยะเวลานานหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งสองฝ่ายจะต้องเห็นพ้องกันว่าจะต้องทำให้ดูดีในสายตาของสาธารณชน ซึ่งได้รับการยืนยันจากผู้นำชุดใหม่ว่าจะมีการถอนทหารออกไปอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นจากการให้สัมภาษณ์ของพลอากาศเอกทวี ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งกล่าวว่า สหรัฐฯ จะทำการถอนทหารอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นไม่ใช่การเจรจา แต่มีคณะกรรมการที่ประชุมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อตกลงว่าจะถอนหน่วยไหน และเมื่อใด ส่วนการจะถอนทหารจนหมดหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์หลายด้าน คือจะต้องรอดูข้อดีข้อเสียของการมีกองกำลังสหรัฐฯ และภัยที่คุกคามประเทศ^{๔๕}

ในการเข้าพบนายกรัฐมนตรีสัญญา ในวันที่ ๒๙ ตุลาคม เพื่อลากลับประเทศ อังกฤษ ได้ยืนยันถึงแนวนโยบายของสหรัฐฯ อีกครั้งหนึ่งว่าการเจรจาโดยฝ่ายทหารจะต้องดำเนินต่อไป และให้เป็นທີ່รับรู้ของสาธารณชน แต่การถอนทหารนั้นจะต้องไม่ให้เป็นการส่งสัญญาณแก่รัฐบาลฮานอยว่าความสามารถในการป้องปรามของสหรัฐฯ ลดลงไปหรือเป็นการลดการกดดันให้ฮานอยรักษาข้อตกลง^{๔๖}

หนึ่งวันต่อจากนั้น เอ็ด มาสเตอร์ส อุปทูตสหรัฐฯ ก็ได้เข้าพบกับพลโทเกรียงศักดิ์ มาสเตอร์ส ได้ยืนยันในหลักการว่าการประชุมแต่ละครั้งจะต้องไม่มีการประกาศต่อสาธารณชน เพราะจะทำให้เกิดการตั้งคำถามถึงเนื้อหาการประชุม และหากมีความจำเป็นจริงๆ ที่จะต้องแจ้งให้สาธารณชนรับทราบ ฝ่ายสหรัฐฯ ก็อยากให้รัฐบาลไทยกล่าวแต่เพียงว่าการเจรจากำลัง

^{๔๕}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Continued Negotiation on US for Reduction,” Unger to Secretary of State, October 25, 1973.

^{๔๖}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Ambassador’s call on Prime Minister,” Kintner to Secretary of State, October 29, 1973.



ดำเนินอยู่ พลโทเกรียงศักดิ์ ได้รับทราบหลักการที่มาสเตอร์ส เสนอ และแสดงความเห็นว่าคงจะรักษาเท่าที่ดังกล่าวไว้ได้ระยะหนึ่ง^{๔๗} ได้มีการประชุมดังกล่าวเกิดขึ้นทันทีในวันต่อมา รายงานของอังกอร์ แสดงความผิดหวังมากที่พลโทเกรียงศักดิ์ มิได้แสดงความสนใจต่อสิ่งที่สหรัฐฯ เตรียมมานำเสนอ นั่นคือเอกสารที่ให้เหตุผลว่าทำไมจึงจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ อยู่ในขณะนั้น เราพอจะเข้าใจได้ว่า พลโทเกรียงศักดิ์ คงจะเอือมกับการถูกสหรัฐฯ ยัดเยียดบทให้เขา อย่างไรก็ตาม เขาได้แสดงความพอใจว่าการพบปะระหว่างเขากับสถานทูตและฝ่ายทหารของสหรัฐฯ ที่มีอยู่อย่างสม่ำเสมอ จะสามารถเอาไปใช้ยืนยันกับประชาชนได้ว่าการเจรจากำลังดำเนินอยู่ อังกอร์ได้สรุปว่า ขณะนั้นรัฐบาลไทยยอมรับแล้วว่า จะต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดความรู้สึกรอคอยด้านขึ้น^{๔๘} อย่างไรก็ตาม สถานทูตตระหนักดีว่ากองกำลังสหรัฐฯ เป็นประเด็นหลักในนโยบายต่างประเทศของไทย และได้มีการพูดถึงอย่างกว้างขวาง

ในที่สุดประเด็นกองกำลังสหรัฐฯ ได้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อีกครั้งหนึ่งในต้นเดือนพฤศจิกายน ผู้ที่เปิดประเด็นคือ ถนัด คอมันตร์ ก่อนหน้านั้นได้มีนักศึกษาบางกลุ่มเรียกร้องให้มีการถอนทหารอเมริกันออกไป และให้มีการเปิดสัมพันธ์กับจีน หนังสือพิมพ์ได้มารวมเรียกร้องด้วย แต่เสียงเรียกร้องที่มีน้ำหนักมากที่สุดคือเสียงของถนัด ซึ่งก่อให้เกิดความสนใจอย่างกว้างขวางทั้งในแวดวงการเมืองและการทูต ความสำคัญของถนัด อยู่ตรงที่เขาก็คงจะไม่หยุดใจมต้อย่างง่ายๆ และเป็นสิ่งที่ทั้งฝ่ายไทยและสหรัฐฯ จะต้องจับตาดูอย่างใกล้ชิด^{๔๙} พลอากาศเอกทวี ได้ออกมาแก้เกมโดยการให้สัมภาษณ์ในวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ว่า ไทยเป็นฝ่ายตัดสินใจแต่ผู้เดียวว่ากองกำลังสหรัฐฯ จะคงอยู่หรือไม่ แต่สิ่งที่จะต้องให้ความสนใจคือความมั่นคงของประเทศว่าพร้อมหรือ

^{๔๗}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "Negotiations on US Force Reduction," Unger to Secretary of State, November 1, 1973.

^{๔๘}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "Negotiations on US Force Reduction," Kintner to Secretary of State, November 1, 1973.

^{๔๙}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "EA Summary," Kintner to Secretary of State, November 5, 1973.



ไม่ที่จะให้สหรัฐฯ ถอนออกไป ในขณะเดียวกัน ฝ่ายไทยก็ได้ปรึกษากับสหรัฐฯ ทุกอาทิตย์ เพื่อดูว่าจะสามารถถอนหน่วยที่ไม่มีความจำเป็นได้หรือไม่^{๑๐๐} คำพูดของพลอากาศเอกทวี เน้นบทบาทของไทยในการเป็นผู้ตัดสินใจ แต่ในขณะเดียวกัน ก็แสดงความพร้อมที่จะเอื้อต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ด้วย

ในขณะที่กำลังมีความไม่แน่นอนในการเมืองไทย คิสซิงเจอร์ ได้ขอให้กระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ทำการศึกษาถึงประเด็นกองกำลังในประเทศไทย ในต้นเดือนพฤศจิกายน กระทรวงการต่างประเทศได้สรุปผลการศึกษาว่า กระทรวงกลาโหมไม่เห็นความจำเป็นจะต้องรักษากองกำลังขนาดใหญ่ไว้ และก็ควรจะได้มีการให้ความสำคัญกับปัจจัยทางการเมืองของไทยซึ่งต้องการเห็นการถอนทหารอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากนักศึกษาและผู้พลีชีพที่มีบทบาทสำคัญต่อมติมหาชน ดังนั้น กระทรวงกลาโหมจึงให้คำแนะนำว่า สหรัฐฯ จึงควรทำการเจรจาถอนทหารให้ลงมาถึงระดับที่จะเป็นที่ยอมรับได้ คือ กลับไปที่จำนวน ๓๒,๐๐๐ คน หรืออีกนัยหนึ่ง จำนวนก่อนที่จะเกิดการเพิ่มทหารในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ (ค.ศ. 1972) ซึ่งควรจะทำก่อนที่จะเกิดแรงกดดันต่อรัฐบาลให้ทำเช่นนั้น^{๑๐๑}

แต่เนื่องจาก สถานการณ์ในฮานอยยังไม่ชัดเจน ข้อสรุปของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ก็คือ ยังไม่ควรมีการตัดสินใจเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะนี้ สิ่งที่จะต้องทำคือการเริ่มต้นเจรจากับรัฐบาลไทยถึงแผนการของสหรัฐฯ และให้ประชาชนมีความรู้สึกว่า กำลังจัดการกับปัญหานี้ในวิถีทางที่สอดคล้องกับอำนาจอธิปไตยและผลประโยชน์ของประเทศไทย และในขณะเดียวกันก็ต้องให้รัฐบาลไทยรับรู้ว่า สหรัฐฯ นั้นต้องการเปิดทางเลือกไว้ก่อน ส่วนการถอนทหารออกทั้งหมดซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลไทยได้แสดงความต้องการมานั้น ก็ควรปล่อยทิ้งไว้ก่อนให้เป็นปัญหาในระยะยาว กระทรวง

^{๑๐๐}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Dawee on the Military Presence in Thailand,” Kintner to Secretary of State, November 15, 1973.

^{๑๐๑}NARA, RG 59, General Records of the Department of State, Central Numeric Subject Files, TS Files, DER 1-1 US to DEF 6 US, Box 4, Entry 1613, Arthur W. Hummel, subject: “NSSM 171 Follow - On - Analysis of U.S. Deployments in Thailand,” Thomas Stern, Jr. to the Acting Secretary, November 7, 1973.



การต่างประเทศเห็นว่าอาจจะไม่เกิดขึ้นภายในปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๒ (ค.ศ. 1975-1979) ตามข้อเสนอแนะของกระทรวงกลาโหม^{๓๐๒}

ในวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พลโทเกรียงศักดิ์ ได้ริเริ่มให้มีการประชุมร่วมกับฝ่ายทหารสหรัฐฯ เพื่อพิจารณาถึงกองกำลังสหรัฐฯ ในประเทศไทย เขาให้เหตุผลของการประชุมว่า เขาถูกกดดันที่จะต้องเจรจาเรื่องนี้จากทั้งสองฝ่าย ฝ่ายแรกคือนักศึกษาซึ่งส่งผู้แทนมาพบเขาก่อนหน้านี้นี้ไม่กี่วัน และได้แสดงความหวาดกลัวว่าสหรัฐฯ อาจใช้กองกำลังที่มีอยู่ในประเทศไทยก่อให้เกิดการต่อต้านการปฏิวัติที่เกิดขึ้น อันจะเป็นการฟื้นฟูบทบาททหารให้กลับมาสู่อำนาจ แรงกดดันอีกทางมาจากกระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานของพลเรือนที่มีตัวแทนนั่งอยู่ในคณะรัฐมนตรี ซึ่งมองไม่เห็นความจำเป็นที่จะรักษาจำนวนของทหารสหรัฐฯ ที่มีอยู่ในขณะนั้น พลโทเกรียงศักดิ์ ชี้ให้ฝ่ายสหรัฐฯ เห็นว่า ถ้ามีการถอนทหารไปบ้างก็จะเป็นการช่วยลดความกดดันได้ แต่ในเมื่อสหรัฐฯ ยังไม่พร้อมที่จะถอนกองกำลังออกไป เพราะสหรัฐฯ ได้มีความมุ่งมั่นที่จะทำให้สถานการณ์ในอินโดจีนมีเสถียรภาพ เขาจึงได้เสนอให้สหรัฐฯ ร่วมทบทวนกับฝ่ายไทยถึงสถานการณ์ทางการเมืองและการทางทหารในอินโดจีนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเขาจะได้สามารถกลับไปรายงานต่อคณะรัฐมนตรีว่าการบริหารหรือในเรื่องนี้ยังคงดำเนินอยู่ และสถานการณ์ทางยุทธศาสตร์ในอินโดจีนทำให้มีความต้องการกองกำลังของสหรัฐฯ ให้อยู่ในระดับนี้ สถานทูตได้ให้ข้อมูลทางด้านข่าวกรองที่เป็นความลับและการประเมินสถานการณ์ของฝ่ายสหรัฐฯ เพื่อให้พลโทเกรียงศักดิ์ นำไปทำรายงาน ซึ่งจะนำเสนอคณะรัฐมนตรีในวันที่ ๔ ธันวาคม และทางสถานทูตก็คาดหวังว่าโฆษกของรัฐบาลไทยก็จะได้แถลงการณ์ยืนยันต่อสาธารณะถึงความเป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับการประชุมในครั้งนี้ต่อไป

เพื่อที่จะสนับสนุนคำแถลงการณ์ของรัฐบาลไทยว่าการเจรจากำลังดำเนินอยู่จึงได้มีการตกลงกันว่า การประชุมข้างต้นถือเป็นการประชุมครั้งที่ ๖ ของการเจรจาลดกำลังรบ โดยที่การประชุมครั้งแรกเกิดขึ้นในวันที่ ๒๔

^{๓๐๒} NARA, RG 59, General Records of the Department of State, Central Numeric Subject Files, TS Files, DER 1-1 US to DEF 6 US, Box 4, Entry 1613, subject: "NSSM 171 Follow – On – Analysis of U.S. Deployments in Thailand," Memorandum For Major General Scowcroft the White House by Thomas R. Pickering, November 8, 1973.



สิงหาคม ส่วนการพบของสองฝ่ายในวันที่ ๔ กันยายน ก็ให้ถือว่าเป็นการประชุมอีกครั้งหนึ่ง การสร้างความจริงดังกล่าวได้รับการเสนอต่อสาธารณชนอย่างกว้างขวาง ในการประชุมที่จะเกิดขึ้นต่อไป พลโทเกรียงศักดิ์และฝ่ายสหรัฐฯ เห็นพ้องว่า กระทรวงต่างประเทศของไทยยังไม่ควรเข้ามามีบทบาทร่วมในตอนนี้อย่างเต็มที่^{๑๐๓}

คิสซิงเจอร์ ไม่แน่ใจว่าในช่วงฝนแล้งนี้ ฮานอยจะมีท่าทีอย่างไรและมองว่ากองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง สิ่งที่คิสซิงเจอร์ ต้องการคือรักษากองกำลังขนาดใหญ่ที่จะทำหน้าที่ป้องปรามเพื่อมิให้ฮานอยตีความว่า สหรัฐฯ กำลังลดความสามารถในการป้องปรามลง ดังนั้น สิ่งที่คิสซิงเจอร์ ต้องทำในขณะนั้นคือการชั่งน้ำหนักระหว่างฮานอยและเสียงทางการเมืองในประเทศไทย และได้มีข้อสรุปในระดับสูงสุดว่า อเมริกาจะไม่ทำการลดกำลังในประเทศไทยก่อนการสิ้นสุดของปีงบประมาณ ๒๕๑๗ (ค.ศ. 1974) แต่ถ้าหากเกิดความจำเป็นทางการเมืองขึ้นจริง สหรัฐฯ ก็พร้อมจะถอนเครื่องบินที่ไม่ได้ทำหน้าที่โจมตีทางอากาศลงบ้าง

ดังนั้น คิสซิงเจอร์ ก็ได้ออกคำสั่งไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนทหารและเครื่องบินในประเทศไทย ในบันทึกวันที่ ๘ ธันวาคม เขาบอกว่ารู้สึกมั่นใจจากการแถลงของผู้นำไทยว่าจะไม่เรียกร้องให้มีการถอนทหารเป็นจำนวนมาก ในขณะนี้ แต่ในขณะเดียวกัน ทางวอชิงตันก็ตระหนักดีว่าโอกาสที่จะเกิดการต่อต้านกองทัพอเมริกันมีอยู่สูง เนื่องจากมีแรงกดดันทั้งจากนักศึกษาและจากกระทรวงการต่างประเทศตามที่พลโทเกรียงศักดิ์ ได้ชี้ให้เห็นก่อนหน้านี้ จึงเห็นควรถอนทหารให้ดูพอเป็นพิธี ซึ่งจะดูดี แต่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางการทหารแต่อย่างใด

คิสซิงเจอร์ สั่งให้คินท์เนอร์ แจ้งความประสงค์ดังกล่าวให้รัฐบาลไทยได้รับทราบ โดยเน้นว่าความต้องการที่จะรักษาความมั่นคงในภูมิภาคของสหรัฐฯ นั้นสอดคล้องกับผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคงของประเทศไทยอย่างเต็มที่^{๑๐๔}

^{๑๐๓}NARA, Box 1/2, subject: "US Forces Levels in Thailand," Kintner to Secretary of State, November 29, 1973

^{๑๐๔}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "US Force Level in Thailand," Kissinger to AMEMBASSY Bangkok, December 8, 1973.



อย่างไรก็ตามในปลายเดือนธันวาคม รัฐบาลไทยก็ได้รับแจ้งจากทางวอชิงตันว่า จะมีการถอนเครื่องบิน EB-66 และไม่ขัดข้องหากพลโทเกรียงศักดิ์จะประกาศให้เป็นที่รับรู้ พลโทเกรียงศักดิ์ ซึ่งกำลังวิตกกับการให้สัมภาษณ์ของพลอากาศเอกทวี ก่อนหน้านี้นี้ว่า จำนวนทหารอเมริกันในขณะนั้นมีอยู่ ๒๘,๐๐๐ คนซึ่งไม่ถูกต้อง จึงขออนุญาตแถลงข่าวเรื่องการถอนเครื่องบินพร้อมกับการพูดถึงจำนวนทหารว่ามีอยู่ประมาณ ๓๕,๐๐๐ คน ในที่สุดก็ได้มีการร่างคำแถลงการณ์ร่วมกัน โดยกล่าวถึงการถอนเครื่องบิน ๒๔ ลำ โดยบอกว่าไม่มีผลกระทบต่อการบินที่ของสหรัฐฯ ในการรักษาความมั่นคงของภูมิภาคแต่อย่างใด และจำนวนทหารสหรัฐฯ มีอยู่ ๓๕,๐๐๐ คน รวมถึงการบริการร่วมกันจะเกิดขึ้นและดำเนินต่อไปในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ (ค.ศ. 1974)^{๑๐๕}

กล่าวโดยสรุป จนถึงปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๖ (ค.ศ. 1973) ทั้งรัฐบาลไทยและสหรัฐฯ ยังคงสามารถรักษา “บท” ที่เป็นที่ตกลงกันได้ แต่คินท์เนอร์ได้กล่าวเตือนแก่ผู้กำหนดนโยบายระดับสูงว่า การเปลี่ยนแปลงที่ได้เกิดขึ้นในประเทศไทย อาจส่งผลกระทบต่อกองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศไทยได้

ผู้นำระดับสูงในกรุงวอชิงตัน ควรจะตระหนักว่าประเทศไทยกำลังผ่านช่วงเวลาที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ และอาจจะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ได้อีก ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงวิตกอย่างมากต่อการคงอยู่ของทหารอเมริกัน ซึ่งจะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย การคงไว้ซึ่งทรัพยากรจำนวนมหาศาลของสหรัฐฯ ในประเทศไทย ขึ้นอยู่กับการที่เราจะปรับตัวให้เข้ากับบรรยากาศทางด้านจิตวิทยาที่แตกต่างไปจากเดิมได้หรือไม่^{๑๐๖}

การเปลี่ยนแปลงที่คินท์เนอร์ คาดการณ์ได้สะท้อนในคำแถลงนโยบายต่างประเทศของนายกรัฐมนตรีในวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗

^{๑๐๕}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: "Aircraft Redeployment," Kintner to Secretary of State, December 26 1973.

^{๑๐๖}NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, Kintner to Secretary of State, December 13 1973.



(ค.ศ. 1974)^{๑๐๗} ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ ที่กำลังเข้าสู่ยุคของความยุ่งยาก ซึ่งนำมาสู่การถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทยในที่สุด

ในยุคของการลดความขัดแย้ง (detente) ประเทศไทยได้กำลังเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ และดำเนินความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรกับทุกประเทศสหรัฐฯ เป็นเพื่อนที่เก่าแก่และใกล้ชิด แต่ประเทศไทยต้องการเห็นความช่วยเหลือที่นอกเหนือไปจากการให้เครื่องมือทางทหาร ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ๒ ประเทศจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกัน ดังนั้นประเทศไทยและสหรัฐฯ จำเป็นจะต้องนั่งปรกข้างถึงปัญหาต่างๆ เพื่อที่จะทำให้เกิดนโยบายที่เป็นที่พอใจและเป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย^{๑๐๘}

คินท์เนอร์ มองว่าการนำเสนอนโยบายครั้งนี้มีลักษณะของความรู้สึกชาตินิยม และเป็นการลดคำวิจารณ์ว่านโยบายของประเทศตามกันมหาอำนาจจนเกินไป จะเห็นได้ว่า น้ำเสียงเปลี่ยนแปลงไปจากข้ออ้างทางด้านความมั่นคง มาสู่ความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายมากขึ้น

จากการวิเคราะห์เอกสารของสหรัฐฯ ที่เกี่ยวกับ ๑๔ ตุลา เห็นได้ชัดว่า สนับสนุนโครงสร้างทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลังจาก ๑๔ ตุลา โดยมองว่าจะเอื้อต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ โครงสร้างนี้มีภาพของการดำเนินไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย มีการร่างรัฐธรรมนูญเตรียมการเลือกตั้ง ผู้นำทหารประกาศสนับสนุนประชาธิปไตย และยืนยันที่จะไม่ทำรัฐประหาร จากการวิเคราะห์เอกสารของสหรัฐฯ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เห็นได้ชัดว่าสหรัฐฯ สนับสนุนโครงสร้างทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลัง ๑๔ ตุลา เนื่องจากรัฐบาลดอนม-ประภาส ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าไม่สามารถปกครองประเทศ โดยได้สร้างความไม่พอใจอย่างรุนแรงจนนำมาสู่การเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญอันจะนำมาสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้หมายความว่า ระบบทหารซึ่งขาดความชอบธรรม ไม่สามารถตอบสนองผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ได้อีกต่อไป สิ่งที่ไม่ปรากฏในรายงานทั้งหมดคือ

^{๑๐๗} NARA, AAD, Declassified/Released US Department of State EO Systematic Review 30 Jun 2005, subject: “Sanya’s ‘Meet the People’ NAgram,” Kintner to Secretary of State, January 31, 1974.

^{๑๐๘} Ibid.



การที่รัฐบาลทหารได้ดำเนินนโยบายที่ไม่เป็นมิตรต่อสหรัฐฯ ซึ่งเป็นที่เข้าใจได้ว่า เป็นเรื่องที่มีความอ่อนไหวและเป็นผลประโยชน์โดยตรงของสหรัฐฯ

เมื่อสหรัฐฯ มีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับเสถียรภาพทางการเมืองของไทย และต้องการมีรัฐบาลที่ดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับสหรัฐฯ เราน่าจะมีสิทธิ์ตั้งคำถามว่า หลังจากประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายที่สร้างปัญหาให้แก่ผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอินโดจีนนั้น สหรัฐฯ มีบทบาทในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา หรือไม่เพียงใด และเหตุใดจึงไม่มีการพูดถึงปัญหากองกำลังของสหรัฐฯ ในประเทศไทย ทั้งๆ ที่ประเด็นนี้เป็นสิ่งที่มีการพูดถึงอย่างกว้างขวางในขบวนการนักศึกษา

ณ บัดนี้ เอกสารที่ได้ศึกษามาทั้งหมดไม่อนุญาตให้คำตอบเป็นบวก หากแต่พิจารณาจากผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ก็จะทำให้เกิดคำถามว่า เหตุใดสหรัฐฯ ซึ่งมีประวัติของการเข้าแทรกแซงทางการเมืองในประเทศต่างๆ อย่างกว้างขวาง จึงปล่อยให้ความขัดแย้งดำเนินไปตามธรรมชาติ บทบาทของกองกำลัง ๓๓๓ ซึ่งพลโทวิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ ยอมรับว่ามีบทบาทในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เกิดขึ้นจากการตัดสินใจของทหารประจำหน่วย ๓๓๓ ซึ่งจัดตั้งโดย CIA เป็นเอกเทศ หรือมีการจัดตั้ง หากคำตอบของคำถามแรกเป็นบวกแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตอบคำถามที่สอง แต่ถ้าคำตอบเป็นลบแล้ว ภาระการหาคำตอบที่เป็นที่พอใจก็ยังคงอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตามบทบาทของบทความนี้อาจจะทำให้ผู้อ่าน ควรจะนำไปพิจารณาในการพยายามตอบคำถามทั้งสองประการต่อไป

บทส่งท้าย

การวิเคราะห์ข้างต้นมีพื้นฐานมาจากการใช้เอกสารกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐฯ ที่ได้เปิดใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๘ (ค.ศ. 2005) เมื่อ National Security Archive ประสบความสำเร็จในการขอให้มีการส่งเทปบันทึกเสียงการประชุมของกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ ในยุคของคิสซิงเจอร์ ภายใต้ Freedom of Information Act ได้มีเอกสารที่มีความสำคัญยิ่งเป็นจำนวนมาก ได้ถูกถอดเทปและเปิดเผยต่อสาธารณะ ในบทส่งท้ายนี้ผู้เขียนเลือกเอกสารจาก collection ดังกล่าวขึ้นมาชิ้นหนึ่ง ซึ่งช่วยให้เราสามารถขยายความเข้าใจถึงท่าทีและอาจรวมถึงบทบาทของสหรัฐฯ ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ด้วย



เอกสารที่จะนำมาวิเคราะห์เป็นรายงานการประชุมของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ในวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๗ (ค.ศ. 1974)^{๑๐๙} ประเด็นสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยคือ รัฐบาลไทยได้ติดต่ออย่างรีบด่วนขอให้สหรัฐฯ ยับยั้งจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งมีข่าวว่าจะเดินทางกลับประเทศไทยเพื่อเยี่ยมบิดาซึ่งป่วยอยู่ ฟิล ฮาบิบ (Phil Habib) ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ฝ่ายกิจการเอเชียและแปซิฟิก เชื่อว่านอกเหนือจากเหตุผลส่วนตัวคือการป่วยของบิดาแล้ว สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือความรู้สึกทั่วไปของกองทัพที่ไม่พอใจกับกระบวนการทางการเมืองที่รัฐธรรมนูญกำหนดขึ้นมา และกองทัพก็อาจจะยึดอำนาจ โดยที่จอมพลถนอม ยังมีผู้สนับสนุนในกองทัพอยู่พอสมควร เขามองว่าการกลับเข้าประเทศไทยของจอมพลถนอม จะสร้างความไม่พอใจให้แก่รัฐบาลไทยที่ยังคงให้ความสะดวกในการคงอยู่ของกองกำลังสหรัฐฯ ดังนั้นจึงจำเป็นที่สหรัฐฯ จะต้องรักษาความสัมพันธ์อันดีนี้ไว้ต่อไป เขาได้ให้เหตุผลว่าการเมืองไทยกำลังอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ นั่นคือ กำลังจะมีการเลือกตั้งในต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๘ (ค.ศ. 1975) การกลับประเทศไทยของจอมพลถนอม จะก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นอย่างแน่นอน

สิ่งที่ฮาบิบ ต้องการให้คิสซิงเจอร์ ดำเนินการคือ นอกจากจะสื่อสารถึงสิ่งที่รัฐบาลไทยต้องการแล้ว ก็ควรจะได้มีการแจ้งให้จอมพลถนอม รับรู้ถึงท่าทีของรัฐบาลสหรัฐฯ ว่าไม่สนับสนุนการกลับไปของเขาด้วย โดยที่มาตรการดังกล่าวตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าจอมพลถนอม อาจจะถามถึงท่าทีของสหรัฐฯ ต่อประเด็นดังกล่าวด้วย

คิสซิงเจอร์ ปฏิเสธที่จะดำเนินการตามข้อเสนอของฮาบิบ โดยกล่าวว่า เขาไม่สามารถแสดงความเห็นต่อสิ่งที่ยังไม่ได้มีการตั้งคำถามได้ แต่ที่สำคัญไปกว่านั้น เขารู้สึกว่านี่ไม่ใช่วิธีที่จะปฏิบัติต่อมิตรของประเทศ “ที่ยอมให้เราใช้ประเทศของเขาในการต่อสู้กับเวียดนามเหนือโดยแทบจะไม่มีเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น แล้วเราจะดิ้นรนนำของประเทศที่ได้เปิดตัวอย่างเต็มที่ว่าอยู่ข้างเราไม่ได้เฉียวเหอ”

ฮาบิบ แย้งว่า หากจอมพลถนอม กลับเข้าประเทศไทยแล้ว “เสถียรภาพของระบบที่เราได้เสริมสร้างขึ้นมาอย่างระมัดระวังเป็นเวลาถึง ๑ ปี จะตกอยู่ในอันตราย” เขาได้อ้างว่า ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นคนไทยทั่วไป สถานทูตไทย หรือคน

^{๑๐๙} DNSA, KT 01416, November 14, 1974



ที่ติดตามประวัติการทำงานของจอมพลถนอม มาตลอด ต่างเห็นว่า การกลับเข้าประเทศของเขาก็จะไม่ต่างจาก “การโยนแมวเข้าไปในฝูงนก ถ้าอยากจะทำอย่างนั้นก็เชิญ อย่างไรมันก็ไม่ใช่ประเทศของเรา... แต่ถ้าเป็นเช่นนั้น เราก็คงกลับไปสู่กลียุคอีกครั้ง” และเขาได้เน้นว่าสิ่งที่เขามองตรงกับข้อสรุปของ CIA

คิสซิงเจอร์ ตั้งคำถามว่า หากสิ่งนี้จะทำให้นักศึกษาออกมาเดินขบวน ก็แปลว่าเสถียรภาพที่สหรัฐฯ ได้พยายามสร้างขึ้นมาจะมีอยู่นานน้อยเพียงใด ฮาบีบ ยอมรับว่าสถานการณ์มีความไม่มั่นคงอย่างยิ่ง เพราะมีกองทัพคอยเฝ้ามองสถานการณ์อยู่ในท่ามกลางการเลือกตั้งและการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นมาใหม่ และหากรัฐบาลใหม่ต้องล้มลง ก็คงจะต้อง (ช่วยกัน - ผู้เขียน) หาทางออกกันใหม่ แต่ก็ไม่มีใครต้องการให้กองทัพตัดสินใจว่าจะล้มกระดาน

สิ่งที่คิสซิงเจอร์ ไม่เข้าใจคือ เหตุใดจึงมีการมองว่า การเข้ามามีอำนาจของกองทัพเป็นสิ่งที่ขัดต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ อย่างรุนแรง คำตอบของฮาบีบ คือ กองทัพไม่มีความสามารถที่จะปกครองประเทศได้ ฮาบีบมองว่าอย่างน้อยรัฐบาลในขณะนั้น (รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์) ก็ได้ปกครองมาปีกว่าแล้ว ซึ่งคิสซิงเจอร์ ได้แย้งว่า ถ้ามองกลับไปดีๆ กองทัพได้ปกครองมาก่อนหน้านั้นเกินกว่า ๑๐ ปี ในขณะที่รัฐบาลอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างก็ไม่ยอมอยู่ในอำนาจได้เกิน ๑๐ ปี

ฮาบีบ ได้อธิบายว่า หากกองทัพเข้ามายึดอำนาจก็อาจเกิดเสถียรภาพขึ้นมาช่วงหนึ่ง แต่ไม่ช้าไม่นานก็จะมีแรงต่อต้าน ถึงตอนนั้นสหรัฐฯ ก็จะเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ต้องตั้งคำถามว่า จะตอบสนองความต้องการของสหรัฐฯ และจะจัดการกับ “ประเทศนั้น” อย่างไร เขาได้สรุปว่าทิศทางที่ที่ดีที่สุด คือการทำให้กระบวนการรัฐธรรมนูญซึ่งเหนือความคาดหมายของคนหลายคนทำงานต่อไปได้ และก้าวต่อไปก็มีความสำคัญยิ่ง คือการจัดการการเลือกตั้งซึ่งจะทำให้มีการเปลี่ยนจากรัฐบาลที่ได้รับการแต่งตั้งมาสู่การเลือกตั้ง

ในที่สุด คิสซิงเจอร์ ก็ได้กล่าวว่า เขาจะต้องคุยกับฮาบีบ ในอนาคต ถึงการมองปัญหาที่มีลักษณะเช่นนี้ “ผมไม่คิดว่า เราควรจะเที่ยวไปจัดตั้งรัฐบาลทั่วโลก มันไม่ใช่เรื่อง หน้าทีของเราคือการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เราไม่ใช่โรงเรียนดัดสันดาน” สิ่งที่ฮาบีบ พูดต่อไป คือการให้เหตุผลที่เขาต้องทำในสิ่งที่คิสซิงเจอร์ กล่าวถึง “ก็จริงอยู่ครับ แต่เรามีวัตถุประสงค์บางประการในประเทศไทย และวัตถุประสงค์หนึ่ง ก็คือการมีรัฐบาลที่มีความมั่นคง ที่เราสามารถทำงานด้วยได้... และมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับของเรา” ■



๓ รอบ ๑๔ ตุลา (พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๕๒)

ธนศวร์ เจริญเมือง



ร้อยดาวร้อยเดือนมา ร้อยดวงมา เรียงเป็นวง
ร้อยใจสายใยยาว ภูเก็ยดาว มาไว้ดิน
ขาวนาผู้ข่มขืน เขาหยดเย็น ขึ้นถือง
คือคนคงคู่คน เปล่งเสียงสู้ เหนือภูพาน
คือผู้ที่อยู่ป่า เป็นแนวหน้า กลางป่าเขา
คือดาวที่วาวเงา อันทอดดวง เพื่อปวงชน
ร้อยดาวร้อยเดือนมา ร้อยเคียวมา เรียงเป็นวง
ร้อยชนที่ชูธรรม ชนจะนำ ไปชูไท...

เพลง “คนภูเขา”
เนื้อร้อง วิสา คัญทัพ
ทำนอง สุรชัย จันทิมาธร^๓

๓ รอบหรือ ๓๖ ปีนั้น สำหรับคนที่มีอายุ ๕๐-๖๐ ปีก็คงไม่นานนัก เพราะพวกเขาผ่านโลกมาแล้วเกือบ ๕ รอบ แต่สำหรับคนหนุ่มสาวในปัจจุบันที่กำลังศึกษาเล่าเรียน นั่นคือเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่เขาเคยได้ยินจากผู้ใหญ่ ได้ฟังครูบรรยายในห้องเรียน ได้เห็นตำราบางเล่มเอ่ยถึง และได้เห็นการอภิปราย

“เพลง “คนภูเขา” ประพันธ์เนื้อร้องโดยวิสา คัญทัพ ที่ไร่ของคำสิงห์ ศรีนอก นักเขียนมือฉมังของภาคอีสาน

ว่ากันว่าแต่งเพื่อรำลึกถึงและเทิดเกียรติของนักรบในเขตป่าเขา ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๗ วิสา คัญทัพ เป็นหนึ่งในนักศึกษาและประชาชนที่ถูกจับกุม (รวม ๑๓ คน) ขณะเดินแจกใบปลิวเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญที่ยานประตูน้าเมื่อตอนสายวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ นำไปสู่การลุกขึ้นสู้ของคนไทยทั่วประเทศในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖.



รำลึกถึงในโทรทัศน์เมื่อเหตุการณ์นั้นเวียนมาบรรจบปีละครั้ง ซึ่งถือว่าเป็น การรับรู้เรื่องราวของสังคมและการเมืองที่จำกัดมาก เพราะนอกจากจะมี การกล่าวถึงที่จำกัด คนจำนวนมากก็ยังไม่เคยทราบเรื่องหรือได้เคยได้ฟัง มาก่อน สำหรับคนสูงวัยก็เช่นกัน การมีอายุมากแต่ก็หาได้หมายความว่าความรู้ ในเรื่องจะมีมากขึ้นตามวัยไม่

เมื่อคนหลายวัยและส่วนใหญ่มีความรู้ที่จำกัดในเหตุการณ์สำคัญของ ประเทศของตน ก็ย่อมส่งผลที่แน่นอนต่อความคิดและพฤติกรรมของ พวกเขาในการกำหนดทิศทางของประเทศ

ในทัศนะของ James DeFronzo นักวิชาการด้านสังคมวิทยา “เมื่อ สังคมขาดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองและลักษณะเศรษฐกิจ-สังคม ของสังคมอื่น สังคมนั้นก็จะปล่อยให้รัฐบาลของตนใช้อิทธิพลเกินขอบเขตเพื่อ ครอบงำทัศนะของประชาชนของตนต่อนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาล ในต่างแดน” นักวิชาการคนนี้ได้ยกตัวอย่างกรณีบทบาทของสหรัฐอเมริกา ในสงครามเวียดนามว่า ถ้าหากชาวอเมริกันรู้ว่าชาวเวียดนามต่อสู้เพื่อเอกราช พวกเขาต่อการปฏิบัติเพื่อต่อต้านการปกครองแบบอาณานิคมของฝรั่งเศส และฝรั่งเศสถูกต่อต้านอย่างหนักและกำลังหมดบทบาทในเวียดนาม ชาว อเมริกันส่วนใหญ่คงไม่ยอมให้รัฐบาลสหรัฐฯ เข้าไปยุ่งเกี่ยวในเหตุการณ์ ดังกล่าว หรืออย่างน้อย ก็คงไม่ยอมให้รัฐบาลสหรัฐฯ ถล่มถล่มมากขึ้นๆ จนเกิด ความสูญเสียอย่างใหญ่หลวง

แม้ว่าสังคมอเมริกันจะมีความรู้้น้อยมากเกี่ยวกับเวียดนาม จนไม่สามารถสกัดกั้นโศกนาฏกรรมในเวียดนามให้เกิดขึ้นได้ แต่หากว่า ชาวอเมริกันมีความทรงจำร่วมกันเกี่ยวกับความสูญเสียต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในเวียดนาม พวกเขาก็คงจะช่วยไม่ให้รัฐบาลของตนนำทหารเข้าไป แทรกแซงประเทศอื่นๆ ในยุคต่อๆ มา...^๒

ที่จริง ทัศนะของ DeFronzo สามารถใช้ได้กับทั้งความรู้ของสังคมต่อ เหตุการณ์ทั้งนอกและในประเทศ ยิ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศของตนเอง

^๒James DeFronzo, *Revolutions and Revolutionary Movements*, third edition (Cambridge, MA: Westview Press, 2007), p. xi.



ก็ยังเป็นเรื่องสำคัญที่สังคมควรต้องรับรู้ เพราะสังคมหนึ่งจะสร้างชุมชนของตนเองไปในทิศทางใด หรือจะปล่อยให้รัฐบาลนำรัฐไปทางใด โดยที่สังคมไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง และจะปล่อยให้รัฐบาลของตนดำเนินนโยบายต่างประเทศไปในแนวใดก็ขึ้นอยู่กับความรู้และความเข้าใจของสังคมนั้นทั้งสิ้น

ก่อนจะถึง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นผลพวงของการคลี่คลายทางประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญของสังคมไทยในรอบ ๒๕ ปี (พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๑๖) อย่างน้อย ๔ ด้าน

ด้านการเมืองการปกครอง แบ่งออกเป็น ๓ กระแส คือ

(๑) การเติบโตของระบอบเผด็จการ สังคมไทยมีระบอบการเมืองแบบเผด็จการทหารติดต่อกันยาวนาน (ยุครัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๐๐, ยุครัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๑๑) มีรัฐบาลเลือกตั้งเพียงช่วงสั้นๆ (พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๔) จากนั้น กลับไปเป็นรัฐเผด็จการอีกครั้ง (๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔-๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖) รวมเวลาของระบอบเผด็จการทหารนานถึง ๒๓ ปีเศษในช่วงเวลา ๒๕ ปีเศษ^๓

(๒) การฟื้นคืนของระบอบเก่า (Ancient regime) นั่นคือ การนำเอาขนบธรรมเนียมการปกครองหลายอย่างก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕ กลับมาใช้อีกครั้งที่สำคัญก็คือ สัญลักษณ์การนำทางการเมือง, วัฒนธรรมและระเบียบวิธีปฏิบัติในการปกครองที่มีใช้แบบราชาธิปไตย การฟื้นคืนครั้งนี้เกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การทำการรัฐประหารในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ต่อจากนั้น จึงเพิ่มบทบาทมากขึ้นโดยเฉพาะหลังการก่อรัฐประหารโดยจอมพลสฤษดิ์ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑^๔

^๓ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๔๗๕ การปฏิวัติสยาม: 1932 Revolution in Siam. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๓) และ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, ๒๕๓๘).

^๔สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, *สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสายธารประชาธิปไตย), ๒๕๕๑.



(๓) การคลี่คลายของระบบราชการแบบรวมศูนย์อำนาจมากเกินไป (Over-centralized bureaucratic system) ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๔ ไปเป็นระบบราชการที่รวมศูนย์แบบแยกส่วน (Fragmented centralized bureaucratic system) ซึ่งหมายความว่าระบบราชการตั้งแต่มยุคจอมพลสฤษดิ์เป็นต้นมา ได้เพิ่มงบประมาณอย่างมากในการจัดตั้งหน่วยราชการเพิ่มและปรับปรุงหน่วยราชการต่างๆ ส่งผลให้แต่ละกระทรวงมีความเป็นอิสระมากขึ้นในการจัดสรรงบประมาณ การแต่งตั้งและโยกย้ายบุคลากรภายในกระทรวง ทำให้งานระดับจังหวัดและอำเภอขึ้นต่อผู้บังคับบัญชาที่ส่วนกลาง ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอเป็นเพียงผู้ประสานงาน แต่ไม่สามารถบูรณาการงานบริหารระดับอำเภอและจังหวัดได้^๕

สามกระแสนี้รวมกันและอาจเรียกว่า *ระบอบเผด็จการทหารนำโดยพลเรือน* ที่มีบทบาทสำคัญทั้งระดับนำและระดับปฏิบัติงาน ซึ่งทรงพลังอย่างยิ่งในการทำลายและสกัดกั้นการเติบโตใหญ่ของระบอบประชาธิปไตยทั้งระดับชาติและท้องถิ่น และที่สำคัญคือ ทั้งสามกระแสนี้ได้รับการวางแผนและสนับสนุนอย่างมากจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งเริ่มเข้ามามีบทบาทในไทยตั้งแต่รัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ เพื่อใช้ไทยเป็นฐานสำคัญในการต่อต้านอิทธิพลของลัทธิสังคมนิยมที่กำลังประสบผลสำเร็จในจีนและอินโดจีน สหรัฐฯ หวังว่าสามกระแสนี้จะทำให้นโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ของตนสัมฤทธิ์ผล งานที่โดดเด่นสมควรศึกษาอย่างละเอียดในประเด็นที่กล่าวมานี้ก็คืองานของทักษ์เฉลิมเตียรณ เรื่อง *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ* (๒๕๒๕)^๖

ด้านเศรษฐกิจ อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมแพร่หลายมากขึ้นเป็นลำดับตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยธนาคารโลก การออกกฎหมายส่งเสริมการลงทุนของต่างชาติ และการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

^๕ เชนสวร์ เจริญเมือง, “รัฐไทย: รัฐที่กระจายอำนาจล่าช้า” ใน *รัฐศาสตร์ที่ยังมีลมหายใจ* (กรุงเทพฯ: พินิจ, ๒๕๔๗), หน้า ๗๕-๙๖.

^๖ ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*, แปลโดยพรณี ฉัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), แปลจาก Thak Chaloemtiarana, *Thailand: The Politics of Despotism Paternalism* (Bangkok: The Social Science Association of Thailand and Thai Khadi Institute, Thammasat University, 1979), and revised edition (Chiang Mai: Silkworm Books, 2007).



สังคมแห่งชาติ (เริ่มในปี พ.ศ. ๒๕๐๔) ตลอดจนการลงทุนของสหรัฐฯ และ ญี่ปุ่นที่เพิ่มขึ้นอย่างมากหลังจากนั้น มีการสร้างถนนสายสำคัญๆ เชื่อมทั่วประเทศไทย มีการสร้างเขื่อนเพื่อนำพลังน้ำไปแปรเป็นพลังไฟฟ้าที่ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมของต่างชาติ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจนำไปสู่การขยายตัวของจำนวนนักลงทุน ผู้ประกอบการเศรษฐกิจภาคบริการ จำนวนของชนชั้นกลางและกรรมกร และ อีกจุดหนึ่งคือ การที่ประเทศไทยเป็นชาติที่ทุนสงครามเวียดนามอย่างเต็มที่ ได้ทำให้เศรษฐกิจไทยยิ่งพัฒนาโดยอาศัยเงินช่วยเหลือของสหรัฐฯ รวมไปถึง การเข้ามาพักผ่อนของทหารอเมริกันที่ไปรบในเวียดนาม การส่งทหารไทย ไปช่วยรบในอินโดจีน การส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามข้อเสนอของ สหรัฐฯ และการสร้างสถาบันการศึกษาขั้นสูงได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (๒๕๐๗) มหาวิทยาลัยขอนแก่น (๒๕๐๘) และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (๒๕๐๙) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า-NIDA) (๒๕๐๙) ฯลฯ^๑

ด้านวัฒนธรรม เกิดการเติบโตของวัฒนธรรม ๒ ด้าน ด้านหนึ่งคือ ความคิดเสรีนิยมจากตะวันตก เช่น การได้ไปเห็นวิถีชีวิตแบบตะวันตกของ ข้าราชการและนักศึกษาจำนวนมาก การได้เห็นความเจริญของประเทศตะวันตก ที่ล้วนเป็นประชาธิปไตย ความคิดต่อต้านนโยบายสงครามของรัฐบาลอเมริกัน การเติบโตของเพลงและภาพยนตร์ ตลอดจนหนังสือจากตะวันตก อีกด้าน หนึ่งคือ วัฒนธรรมแบบระบอบเก่า ซึ่งเข้าไปมีบทบาททั้งในระบอบราชการ สถาบันอุดมศึกษา สื่อมวลชน และแพร่ออกไปสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง^๒

ที่สำคัญก็คือ วัฒนธรรมทั้งสองกระแสขัดกันในหลายๆ ส่วน แต่นานๆ เข้า สังคมนี้ก็เลือกและปรับใช้จนกลายเป็นวัฒนธรรม ๒ อย่างที่จะสร้าง ผลเสียหายให้แก่สังคมนี้ในระยะยาว นั่นคือ **หนึ่ง วัฒนธรรมพูดอย่างทำอย่าง** หรือดีแต่พูด เน้นการสร้างภาพเป็นหลัก เช่น พูดว่าต้องไม่ทุจริต แต่คนพูด และคนฟังทำเสียเอง พูดว่าต้องทำเพื่อส่วนรวม แต่คนพูดและคนฟังมีแต่ ตัวเองและพรรคพวก เรียนและเขียนคำตอบในชั้นเรียนว่าต้องเคารพกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติ ไม่มีใครให้ความสำคัญ ปลอ่ยให้มีการยึดอำนาจ ฉีก

^๑ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ*, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (เชียงใหม่: Silkworm Books, ๒๕๔๖).

^๒ ทักซ์ เฉลิมเตียรณ, *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*.



รัฐธรรมนูญ ยุบพรรคการเมือง ผูกขาดอำนาจ หาประโยชน์ส่วนตัวจาก
งบหลวง พุดว่ายกย่องวิชาการและคุณธรรม แต่เวลาปฏิบัติเน้นเรื่องอำนาจ
และผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม พุดเรื่องประชาธิปไตย แต่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพ
ของนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ ในแทบทุกสถาบัน ไม่เคารพกฎจรรยาบรรณ แต่ไม่มีใคร
สนใจว่ากล่าวและจัดการแก้ไขอย่างจริงจัง และ **สอง** *วัฒนธรรมสองมาตรฐาน*
ใช้หลักการและกฎหมายคนละอย่างกับคน ๒ กลุ่ม

ทั้ง ๔ กระแสนี้พัฒนาอย่างรวดเร็วในยุครัฐบาลสฤษดิ์-ถนอม ที่ต่างชาติ
เข้ามามีบทบาทอย่างมากในสังคมไทย พร้อมๆ กับการมีข้าราชการและ
นักศึกษาไทยไปเรียนในตะวันตก

ทั้งหมดนี้จึงนำไปอธิบายได้ว่าเหตุใด เมื่อรัฐบาลจอมพลถนอม ตัดสินใจ
จัดการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ จึงไปจุดความสนใจให้
แก่นขั้วชั้นกลางโดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย และดับ
ความฝันนั้นทันทีที่รัฐบาลจอมพลถนอม ทำรัฐประหารตนเอง ล้มเลิกระบอบ
ประชาธิปไตยในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ นำไปสู่ความไม่พอใจ
ในระบอบการปกครองและเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมใน ๒ ปีต่อมา^๔

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

ผู้คนที่ล้มตายในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม เป็นความสูญเสียของ
ครอบครัวหลายครอบครัว และเป็นความสูญเสียของสังคมไทยก็จริง แต่ยัง
ถามต่อไปอีกว่าใครเล่าทำให้เกิดการสูญเสียเหล่านั้น ประชาชนเรือนแสน
รวมตัวกันอย่างสันติเพื่อเรียกร้องให้ปล่อยตัวนักศึกษาและประชาชนที่ถูก
จับกุมตัวไปกักขังเพียงเพราะแจกใบปลิวเรียกร้องขอรัฐธรรมนูญ และพวกเขา
ปรารถนาจะเห็นสังคมไทยเป็นประชาธิปไตย มิใช่อยู่ใต้ระบอบเผด็จการทหาร
อีกต่อไป เพียงเท่านั้น เหตุใดจึงต้องส่งกำลังออกมาปราบปรามประชาชนที่มีแต่
สองมือเปล่าด้วย ดังนั้น ในการสูญเสียนั้น จึงมีการเรียนรู้เกิดขึ้นด้วย เช่น

^๔ ประจักษ์ ก้องกีรติ, *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ: การเมืองวัฒนธรรมของ
นักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลา* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๘).



เรียนรู้ว่าระบอบการปกครองของประชาชนนั้นไม่เคยได้มาด้วยการร้องขอ แต่เกิดจากการรวมตัวกันเรียกร้องและต่อสู้ช่วงชิงเพื่อให้ได้มา

เรียนรู้ว่า เพราะประชาชนและนิสิตนักศึกษาต่อสู้เรียกร้องอย่างแข็งขัน จึงเกิดความขัดแย้งในหมู่ชนชั้นปกครอง ในที่สุด คณะรัฐประหารก็ถูกขับไล่ออกนอกประเทศ มีการจัดตั้งรัฐบาลของพลเรือน และจัดการเลือกตั้งให้ประชาชนมีสิทธิออกเสียง หมายความว่า การต่อสู้เรียกร้องของประชาชนเป็นตัวจุดชนวนและขยายตัว แต่ในที่สุด ปัจจัยชี้ขาดการเปลี่ยนรัฐบาลกระทั่งระบอบมิใช่การต่อสู้ของประชาชน แต่เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงภายในของชนชั้นปกครอง ซึ่งมีใช้เพียงเพื่อความอยู่รอดของบางฝ่าย แต่ยังสามารถฉวยโอกาสเพิ่มอำนาจและบทบาทของบางฝ่ายได้อีกทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

เรียนรู้ว่า ผู้นำนิสิตศึกษามีความคิดเห็นทางการเมืองที่ต่างกัน ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของกระแสความคิด ๒ อย่างในสังคมไทย นั่นคือ กลุ่มที่เห็นด้วยกับรัฐหรือมีแนวคิดแบบปฏิรูป กับกลุ่มที่ต้องการผลักดันให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงสู่สังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง^{๖๐}

ในช่วงเวลา ๓-๔ ปีก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ผู้นำที่เป็นนายกลสมรสขององค์กรนักศึกษาของมหาวิทยาลัยต่างๆ ก็คือตัวแทนของนักศึกษาส่วนใหญ่ที่เป็นผลผลิตของระบบการศึกษาที่เน้นผลิตคนออกมารับราชการ ต้องการเป็นเจ้าคนนายคน

สถาบันการศึกษามีไขหน่วยราชการทั่วไปที่ทำหน้าที่รับใช้รัฐตามตัวบทกฎหมายที่เคร่งครัด แต่สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะอุดมศึกษาเป็นหน่วยงานที่ผลิตความรู้และส่งเสริมสติปัญญา เพื่อให้สังคมก้าวไปข้างหน้า ไม่ใช่ผลิตหุ่นยนต์หรือข้าราชการที่ถนัดแต่รับใช้ แต่รัฐที่รวมศูนย์อำนาจอย่างมากเช่นรัฐไทย กลับยึดครองและครอบงำสถาบันการศึกษาอย่างหนัก ต้องการทำให้สถาบันการศึกษามีสภาพไม่ต่างจากหน่วยราชการอื่นๆ จึงจัดหลักสูตรให้บัณฑิตมีความรู้ทางการเมืองที่จำกัด กระทั่งไม่มีโอกาสได้เรียนเลย จึงมีความรู้ความเข้าใจในปัญหาต่างๆ ของสังคมไทยที่จำกัด

^{๖๐}ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ, จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๒).



เนื่องจากสองสิ่งไม่ได้รับการส่งเสริมในระบบการศึกษา ความรู้ที่ได้รับจากมหาวิทยาลัยก็คือ วิชาเอก-โทที่ตนเองเลือก เพื่อให้จบออกไปเป็นช่างเทคนิคหรือข้าราชการ ขณะที่นักศึกษากลุ่มน้อยในแต่ละสถาบันซึ่งเป็นกลุ่มที่ต่อมาสังคมปัจจุบันรู้จักในนาม “ฉันทวิงเก็บบะไรไปมากมาย สุดท้ายให้กระต่ายฉันทฉันทเดียว” ก็คือกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับระบบการเรียนการสอนดังกล่าว และพยายามพัฒนาสติปัญญาของตนเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า และการลงไปสู่ชนบท พวกเขาจึงคัดค้านกิจกรรมที่มอมเมาอันใหม่ในแต่ละปี คัดค้านการประกวดนางงามที่ฟุ้งเฟ้อ คัดค้านการจัดงานฉลองปริญญาที่ฟุ่มเฟือย คัดค้านระบบการบริหารงานของรัฐที่ไม่โปร่งใส มีการทุจริตคอร์รัปชัน มุ่งแต่พัฒนาเมืองหลวงและทอดทิ้งต่างจังหวัด คัดค้านอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาที่เข้ามาใช้ไทยเป็นฐานในการโจมตีประเทศเพื่อนบ้าน และคัดค้านญี่ปุ่นในฐานะจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจรายใหม่ ฯลฯ

เรียนรู้ว่า หากประชาชนและนิสิตนักศึกษาผู้รักประชาธิปไตยไม่รวมตัวกันเรียกร้องเป็นเวลาหลายปีติดต่อกัน และมีประชาชนหนุนเนื่อง (ตลอดจนหนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับ) มากขึ้นๆ ชนชั้นปกครองไม่มีทางยินยอมแบบนี้

เรียนรู้ว่า การขับไล่ผู้นำเผด็จการทหารออกไปนอกประเทศเพียงไม่กี่คนนั้น แต่โครงสร้างอำนาจการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจและกฎหมายสารพัดที่ลิดรอนบทบาทของประชาชนและไม่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ยังไม่ได้รับการแก้ไข ในที่สุดแล้ว ปัญหาต่างๆ ของสังคมไทยก็จะไม่ได้รับการแก้ไขเหมือนเดิม

ไม่เพียงแต่นั้น เมื่อนักศึกษาประชาชนมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ มากมายทั่วประเทศ เช่น สหภาพแรงงาน ชมรมพยาบาล สหพันธ์ชาวนาชาวไร่ สหพันธ์ครู กลุ่มนักเขียน กลุ่มสาขาอาชีพต่างๆ ในแทบทุกจังหวัด เพื่อเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้ของตนเองและเรียกร้องความเป็นธรรมทางสังคม มีการจัดพิมพ์เอกสารเกี่ยวกับระบอบการเมืองการปกครองและระบอบเศรษฐกิจต่างๆ อย่างกว้างขวางเพื่อการศึกษาเรียนรู้ เพียง ๓ ปีหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา การชุมนุมคัดค้านการกลับมาของจอมพลถนอม กิตติขจร ก็ถูกปราบปราม คนหลายพันคนจับกุมในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นักผู้หลายพันคนต้องหลบหนีไปจับอาวุธต่อสู้ในเขตชนบท บ้างก็หลบซ่อนในเขตเมือง และบ้างก็หนีออกไปนอกประเทศ ฯลฯ



พวกเขายังเรียนรู้ว่า ก่อนที่จะถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ขบวนการชาวนาพิฆาตซ้าย หรือการทำลายล้างผู้นำนักศึกษา กรรมกร และชาวนาหลายสิบคนนั้นได้ดำเนินมาตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๘ แล้ว ก่อนที่จะมีการปราบปรามครั้งใหญ่ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์^{๑๑}

นักศึกษาหลายคนมองเห็นแนวโน้มของการทำลายล้างนั้นแล้ว และได้ยินเพลงที่นำเสนอในตอนต้นของบทความนี้ พวกเขารู้แล้วว่านักสู้รุ่นพ่อและรุ่นพี่ของพวกเขาได้บุกเบิกถากถางทางไว้นานแล้วในการต่อสู้เพื่อระบอบประชาธิปไตยของประชาชน และได้ถูกอำนาจรัฐบีบคั้นทำลายและผลักไสให้ต้องหลบหนีเข้าป่า

แม้พวกเขาจะไม่ได้เห็นงานทางทฤษฎี งานความคิด และงานรูปธรรมขององค์กรที่ต่อสู้ในเขตป่าเขา ผิดกับการต่อสู้ในประเทศสังคมนิยมอื่นๆที่มีการเผยแพร่มากมาย (ด้านหนึ่งเกิดจากข้อเท็จจริงที่ว่า ประเทศเหล่านั้นประสบชัยชนะในการปฏิวัติแล้ว จึงเผยแพร่งานด้านความคิดและประสบการณ์ออกมาได้อย่างเต็มที่ ขณะที่งานปฏิวัติในประเทศไทยเป็นงานใต้ดิน) แต่เขาก็ได้ยินว่านักสู้รุ่นพ่อและรุ่นพี่นั้นเก่งกาจในด้านทฤษฎีและวิธีคิดวิธีมองปัญหายิ่งนัก แม้จะไม่เห็นงานเขียนเป็นชิ้นเป็นอัน แต่พวกเขาก็คิดว่า “นั่นแหละคนในฝัก” ยิ่งไม่พูดไม่เขียนมาก ยิ่งแปลว่าสุขุมลึกซึ้งมาก ความรู้ชั้นเยี่ยมที่ซุกซ่อนอยู่ภายในคง “มีมากมาย แต่เพราะสถานการณ์สู้รบ จึงไม่มีเวลากลับออกมา”

นั่นก็คือวิธีคิดแบบอัตวิสัยปนกับแบบบุชาเทพ เจือปนด้วยความปรารถนาที่เข้าข้างตนเอง (Wishful thinking) พยายามปั้นคนสองขาสองมือให้เป็นเทพ ยกย่องกลุ่มผู้นำให้เลอเลิศเกินจริง ทั้งๆ ที่ยังไม่เห็นงานเขียนด้านทฤษฎีหรือการสรุปบทเรียนจากการเคลื่อนไหว และสรรหาร้อยพันเหตุผลไปสนับสนุนวิธีคิดเหล่านั้น

^{๑๑}Tyrell C. Haberkorn, “States of Transgression: Politics, Violence, and Agrarian Transformation in Northern Thailand” (Ph.D. Thesis, Cornell University, 2007), pp. 129-148.



๓ ทศวรรษเศษ จาก ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึงเดือนตุลาคม ๒๕๕๒

และในที่สุด ปัญหาการขาดงานทฤษฎีประสานกับสภาพความเป็นจริงในสังคมไทยก็เผยออกมาเป็นชั้นๆ นับตั้งแต่ความขัดแย้งระหว่างนักสู้รุ่นเก่ากับคนหนุ่มสาวนักสู้รุ่นใหม่ที่หนีภัยจากเขตเมืองเข้าไปขอร่วมขบวนการในเขตป่าเขาในช่วง ๒-๓ ปีหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ไปจนถึงวิวาทะครั้งสำคัญเรื่องวิเคราะห้ลักษณะสังคมไทยในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๒๐ หรือช่วง ๒ ปีหลังจากเวียดนามบุกเข้ายึดกัมพูชา และความขัดแย้งต่อเนื่องอันเกิดจากความไม่ลงรอยกันในเรื่องการวิเคราะห้ลักษณะสังคมไทยหลังการประชุมสมัชชาพรรคของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย^{๑๒}

แต่จากการศึกษาจับฟังเรื่องราวความขัดแย้งเหล่านั้น **ประการที่หนึ่ง** เวลาของความขัดแย้งและการต่อสู้ทางความคิดมีน้อยเกินไป (ปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๙ - พ.ศ. ๒๕๒๓) สังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้านหนึ่ง ตกอยู่ในกระแสเศรษฐกิจเสรีและนโยบายการพัฒนาของสหรัฐฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ อีกด้านหนึ่ง ก็มีเพื่อนบ้านเป็นประเทศสังคมนิยม และขณะเดียวกัน ชนชั้นปกครองมีประสบการณ์ในการปรับตัวเอง นับตั้งแต่กรณีสุชาติ-ธนะม, ธนะม-สัญญา, เสนีย์-ศักฤทธิ และเสนีย์-ธานินทร์ เป็นต้นมา

ประการที่สอง ขบวนการต่อสู้ฝ่ายประชาชนไม่ได้สรุปสถานการณ์ทางการเมืองในช่วง ๒ ทศวรรษที่ผ่านมาอย่างจริงจัง การถกเถียงความเห็นเกี่ยวกับสังคมกึ่งศักดินาหรือสังคมทุนนิยมแบบพึ่งพาจบลงอย่างไม่มีข้อสรุป เพราะเกิดการเลือกข้าง เต็มไปด้วยอคติ ไม่เคยมีข้อสรุปว่าสังคมไทยเป็นเช่นไร มีรายละเอียดอย่างไรที่ไม่อาจชี้ชัดด้วยคำสั้นๆ เช่น กึ่งศักดินา หรือทุนนิยมแบบพึ่งพา หรืออะไรผสมผสานกับอะไร ที่ทั้งหมดนี้ต้องใช้เวลาในการถกเถียงและค้นคว้าต่อไป น่าเสียดายที่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกลายเป็นการแยกกันเดิน แต่จุดหมายคืออันเดียวกันคือ “คืนรัฐ”

และเมื่อนักสู้รุ่นเก่า-ใหม่แยกย้ายกันออกมาดิ้นรนหาเลี้ยงชีพและทำงานตามแนวคิดและแนวทางของแต่ละคนทั้งเพื่อส่วนรวมและเพื่อตนเอง

^{๑๒} เช่น งานของชมรมวิจัยสังคมไทย'๒๕, เส้นทางสังคมไทย: บทวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองชั้นล่าสุด (กรุงเทพฯ: มิตรใหม่, ๒๕๒๖).



มาจนถึงวิกฤตการณ์ทางการเมืองในห้วง ๓-๔ ปีที่ผ่านมา ความไม่ชัดเจน เหล่านั้นจึงย้อนกลับมาแสดงบทบาทสำคัญอีกครั้ง การต่อสู้อันแหลมคมครั้งนี้ ส่งผลให้เกิดรูปธรรมของความเห็นที่แตกต่าง เกิดการแยกกันเดินครั้งใหญ่ เช่น จะประคองระบอบเก่าให้คงอยู่หรือเฟื่องฟูกว่าเก่า เพราะคิดว่ำนั่นคือ ผู้นำของการปฏิรูประบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงและยังเปี่ยมด้วยคุณธรรม ทั้งปวง และเป็นหนทางของการหลีกเลี่ยงการปะทะนองเลือด หรือว่าจะ ผลักดันให้ระบอบประชาธิปไตยก้าวไปข้างหน้า ด้วยการสนับสนุนเศรษฐกิจ เสรี รับรู้ข้อจำกัดของสิ่งใหม่ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคล พฤติกรรม หรือสถาบันที่ ดำรงอยู่ ไม่ใช่รับรู้แต่ไม่ยอมรับ แต่จะต้องหาทางแก้ไขเพื่อก้าวต่อไป ไม่ติดยึด หรือมัวเมากับตัวบุคคลหรือสิ่งที่ดำรงอยู่นั้น แต่เชื่อว่าสังคมจะค่อยๆ แก้ไข ดัดแปลงและกำจัดสิ่งที่ไม่ถูกต้องเหล่านั้นออกไปเป็นขั้นๆ ฯลฯ และนี่คือ การสร้างระบอบประชาธิปไตยให้แก่สังคมไทย

เพราะสังคมใหม่ที่จะเกิดขึ้นนั้น ไม่ได้ตกมาจากท้องฟ้า หากได้สมบูรณ ไร้ที่ติเมื่อแรกปรากฏ แต่มันคือหลายๆ สิ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมนี้ เห็นกันอยู่ ทุกวัน และจะแก้ไขปรับปรุงได้ก็ด้วยฝีมือของคนในสังคมนี้ ไม่ใช่ใครอื่น คือ คนที่จะต้องเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมอันล้าหลังบางอย่าง กระทั่งหลายๆ อย่าง มีสิ่งใหม่ที่จะต้องช่วยกันสร้างขึ้นมา และหลายสิ่งที่จะต้องไล่ทิ้งไป ไม่มีใครทำผิดทุกอย่าง และไม่มีใครทำถูกทุกอย่าง ประเด็นมีว่าจะแก้ไขสิ่งที่ ไม่ถูกต้องอย่างไร ด้วยวิธีการจัดการความขัดแย้งในหมู่ประชาชน ไม่ใช่ด้วย วิธีการจัดการกับศัตรู

ที่ผ่านมา ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยนี้ยังไม่เคยเผยให้เห็นว่าการเกิด ของสิ่งใหม่ เป็นการหยิบยื่นให้ ทุกอย่างเกิดจากการต่อสู้เรียกร้องทั้งสิ้น วัฒนธรรมดีแต่พูด และ วัฒนธรรม ๒ มาตรฐาน จึงควรเตือนใจทุกฝ่ายว่า สังคมประชาธิปไตยมิใช่สิ่งที่มีคนให้มา แต่เป็นสิ่งที่คนจำนวนมากที่สุดจะต้อง ลงแรงให้มากที่สุด เพื่อให้ระบอบประชาธิปไตยปรากฏขึ้นจนได้ ที่ได้มาแต่ละ ครั้งไม่ว่าจะเป็น พ.ศ. ๒๔๗๕, พ.ศ. ๒๔๗๖-๗๗, พ.ศ. ๒๕๑๖, พ.ศ. ๒๕๓๕, พ.ศ. ๒๕๔๐ ฯลฯ มีส่วนได้มาและส่วนที่ถูกช่วงชิงไป

ก็เพราะไม่เคยมีการศึกษาสำรวจสังคมไทยอย่างจริงจัง จึงไม่เคยมี การศึกษาค้นคว้าว่า ระบบบริหารราชการแผ่นดินที่คณะราษฎรสถาปนาขึ้น ตามแบบฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ (ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น) มีผลอย่างไรบ้างต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่สถาปนาในปีก่อน



หน้า และต่อภาคประชาสังคมซึ่งควรจะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย มีปัจจัยอะไรที่ทำให้ระบบประชาธิปไตยถูกระบอบเผด็จการทหารทำลายในทศวรรษที่ ๒๕๔๐ ระบบบริหารราชการแผ่นดิน ๓ ส่วนที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เริ่มสถาปนาแสดงบทบาทอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงของระบอบการเมืองจากประชาธิปไตยสู่เผด็จการทหาร และอะไรคือสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนไปมาระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับเผด็จการทหาร, ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ และสิ่งที่หลายคนเรียกในปัจจุบันว่า อมาตยาธิปไตย และวัฒนธรรมแบบใดที่ทำให้คนไทยโดยเฉพาะคนกรุงเทพฯ ที่เปี่ยมด้วยประสบการณ์กับวัฒนธรรมเสรีนิยมของโลกตะวันตกจึงต้องทนทุกข์ทรมานกับกิจกรรมต่างๆ ที่ล่าช้าที่สุดในวัฒนธรรมการเมืองยุคโลกานุวัตร ฯลฯ

แน่นอน การต่อสู้เพื่อระบอบประชาธิปไตยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่แหลมคม และเสี่ยงเป็นเสี่ยงตายในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นความยากลำบากเพียงใด แต่ก็ต้องไม่ละเลยงานด้านการศึกษาและทำความเข้าใจลักษณะสังคมตลอดจนองค์ประกอบต่างๆ ของสังคม ชนชั้นนาในแต่ละระยะ ปัจจัยภายนอก และลักษณะพลวัตขององค์ประกอบเหล่านั้น

สังคมประชาธิปไตยของแต่ละประเทศย่อมมีปัญหารูปธรรมที่แตกต่างกัน การที่รัฐไทยมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ไม่เคยตกอยู่ใต้การปกครองของประเทศตะวันตกโดยตรง แต่มีลักษณะเป็นกึ่งเมืองขึ้นสภาพดังกล่าวย่อมทำให้ฐานะและบทบาทของชนชั้นนำแตกต่างออกไป โครงสร้างการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมก็ต่างออกไป ฯลฯ ความต่างนั้นคืออะไร นี่คือโจทย์สำคัญ แต่สังคมไทยละเลยโจทย์นั้นหันไปภาควมูมิใจ กระทั่งหลงใหลกับการที่ไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้น

การเป็นรัฐที่รวมศูนย์อำนาจและระบอบเก่ายังคงมีบทบาทสำคัญทำให้ ๗๗ ปีที่ผ่านมาจนถึงปี ๒๕๕๒ ระบอบประชาธิปไตยกลายเป็นระบอบที่คนส่วนใหญ่ปรารถนา แต่กลับมีจุดอ่อนในการนำไปปฏิบัติอย่างมาก ก็เพราะว่าโครงสร้างและวัฒนธรรมของระบอบเก่าไม่ยอมรับ และน่าเชื่อว่าเมื่อวาระสำคัญเวียนมาครบ ๗๗ ปีในเดือนมิถุนายนปีนี้ การปฏิบัติประชาธิปไตยในสังคมไทยก็ยังไม่สัมฤทธิ์ผล ยังต้องใช้เวลามาก ในเมื่อปัจจัยต่างๆ ของระบอบเก่ายังมีความเข้มข้น เทียบกับระบอบใหม่ที่ต้องล้มลุกคลุกคลานตลอดมา



แต่ในหัวง ๓ ทศวรรษเศษที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเรียกขานกันอย่างไร แต่ที่สุดแล้ว การต่อสู้เพื่อระบอบประชาธิปไตยนับวันแหลมคมและทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ จากความขัดแย้งระหว่างขบวนการนักศึกษาที่ระบอบเผด็จการ (พ.ศ. ๒๕๑๖) ไปสู่ความขัดแย้งระหว่างองค์กรต่างๆ เพื่อประชาธิปไตยกับรัฐบาลพลเรือนแต่งตั้งและรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง (พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙) ไปสู่ระบบเผด็จการทหารปนพลเรือน ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ (พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๓๑) สู่การเลือกตั้งและรัฐประหารอีกครั้ง (พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๔) สู่การคัดค้านระบอบเผด็จการทหาร (พ.ศ. ๒๕๓๕) การปฏิรูปทางการเมืองและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๔๐) และหลังจากยุคประชาธิปไตยอีกครั้ง (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๙) ก็ถึงยุคกลับคืนสู่ระบอบทหารอีกครั้ง การใช้กลุ่มพลเรือนและระบบราชการไปทำลายระบอบประชาธิปไตย เข้าสู่ยุคแห่งการแข่งขันและความขัดแย้งครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง (พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๒) ซึ่งหลายคนคาดว่านี่อาจเป็นการต่อสู้ครั้งสุดท้ายเพื่อให้ระยะผ่านสู่ระบอบประชาธิปไตยสิ้นสุดลงเสียที

จะเป็นครั้งสุดท้ายไปสู่การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคใหม่หรือไม่ แต่อย่างน้อย สังคมไทยก็ได้พิสูจน์ให้คนทั่วโลกเห็นว่า ความปรารถนาและการลงมือปฏิบัติเพื่อให้ได้ระบอบประชาธิปไตยนั้นมีอยู่จริงในประเทศนี้ แม้ว่าจะถูกทำลายลงไปหลายครั้ง

ในทางวิชาการสำหรับประเทศนี้ การรวมศูนย์อำนาจที่มากเกินไป (Over-centralization) ทำให้เกิดการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นที่ล่าช้า (Late decentralization) และทำให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยที่ล่าช้าและเต็มไปด้วยอุปสรรคขวากหนาม (Late democratization)

ทุกประเทศมีเส้นทางของตน ประชาชนเรียนรู้และลงมือตามกรอบและโอกาสที่มี เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เมื่อ ๓๖ ปีที่แล้ว โดดเด่นด้วยพลังของคนหนุ่มสาว และสื่อมวลชนที่ขณะนั้นยังไร้เดียงสาและปรารถนาประชาธิปไตย เช่นเดียวกับคนหนุ่มสาวแห่งเดือนตุลาคมในปีนั้น

๓๖ ปี ผ่านไปแล้ว คนหนุ่มสาวเหล่านั้นกลายเป็นผู้ใหญ่ของสังคมต่างๆ และชุมชนต่างๆ ส่วนหนึ่งนำการถวายฎีกา และอีกส่วนหนึ่งคัดค้านการจัดทำและถวายฎีกา



ประชาธิปไตยในสังคมที่การปฏิวัติประชาธิปไตยล่าช้า (Late – revolutionizing – democratizing society) ย่อมเต็มไปด้วยความสับสน ยิ่งมีสื่อมวลชนที่เปี่ยมด้วยประสบการณ์ตลอด ๓๖ ปีที่ผ่านมา แต่ความปรารถนาเดิมๆ จะถูกครอบงำด้วยผลประโยชน์และเพื่อความอยู่รอดในปัจจุบันหรือไม่ นี่ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยเช่นกัน^{๑๓}

แต่บนถนนสายประชาธิปไตยเวลานี้ สถานการณ์แตกต่างอย่างมากจากสถานการณ์เมื่อ ๓๖ ปีก่อน นักรบประชาธิปไตยเวลานี้มีหลากหลายวัย ไม่เหมือน ๓๖ ปีก่อน และที่สำคัญยิ่งกว่านั้น พวกเขาไม่ใช่คนหนุ่มสาวที่มีแต่ไฟ แต่เป็นคนที่ทำงาน เป็นพ่อแม่ของคนที่มีทั้งไฟ กำลังเงินกำลังกาย และเครื่องมืออีกหลายๆ อย่างที่จะทำให้ประชาธิปไตยก้าวไปไกลกว่ายุค ๑๔ ตุลา หรืออย่างที่อาจารย์คณิน บุญสุวรรณ กล่าวไว้ว่า “ให้เราปลุกต้นประชาธิปไตยบนแผ่นดินไทย เพื่อให้มันได้เติบโตใหญ่ยั่งยืนบนผืนแผ่นดินนี้” และไม่ใ้ใครมาขยับย้ายไปปลูกที่กระถางดังที่ทำมาแล้ว ๑๐ ครั้งในช่วง ๗ ทศวรรษที่ผ่านมา^{๑๔}

แต่อีกด้าน นักรบแห่งระบอบเก่าที่ยืนต้านกระแสประชาธิปไตย อันเชี่ยวกราก พวกเขาเปี่ยมด้วยยศศักดิ์ ทรงภูมิ มีตำแหน่งมากมาย ประสบการณ์แม้เปี่ยมล้น แต่เมื่ออยู่กับสิ่งที่ไร้อนาคต และตัวเองก็กรำศึกมานาน จนเหนื่อยล้า รู้ดีว่าเวลากำลังจะหมดไป

กระแสอันเชี่ยวกรากของประชาธิปไตยครั้งนี้วูบใหญ่มาหนหนึ่งเมื่อต้นเดือนเมษายนของปีนี้ และจะมาอีกครั้งในเร็ววันนี้ ซึ่งว่ากันว่าจะยิ่งใหญ่ยิ่งกว่าทุกๆ ครั้งในอดีต

^{๑๓}โปรดดู ธนศวรร เจริญเมือง. “วิกฤตการเมืองไทย พ.ศ. ๒๕๔๙-๒๕๕๒: ผลพวงของระบอบรัฐในอดีต,” ใน *อวสานอำมาตยาธิปไตย* (ชมรมชาวใต้เพื่อประชาธิปไตย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐-๒๙; และ Tanet Charoenmuang, “Late Decentralization and Late Democratization,” in *Thailand: A Late Decentralizing Country* (Chiang Mai: Urban Development Institute Foundation (UDIF), 2006), pp. 235-243.

^{๑๔}การอภิปรายเรื่อง “การล่มสลายของประชาธิปไตย และได้เวลาการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยใหม่” จัดโดยสถาบันเพื่อการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่น เชียงใหม่ และสถาบันศึกษาและพัฒนาประชาธิปไตย วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๕๒ ณ โรงแรมสุริวงค์ เชียงใหม่.



๓ รอบ ๑๔ ตุลา คนไทยวันนี้เคารพอดีตอันยิ่งใหญ่ มีหลายเรื่องที่ยัง
จะต้องเรียนรู้และสรุปเป็นบทเรียนต่อไป แต่จะมีอะไรที่ยิ่งใหญ่นี้อีกเล่า
อะไรเล่าที่จะยิ่งใหญ่ไปกว่าการที่คนไทยวันนี้เขียนประวัติศาสตร์หน้าใหม่ให้
ยิ่งใหญ่ยิ่งกว่าการต่อสู้ทุกครั้งที่เคยเกิดขึ้นในอดีต

๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๒





บทสำรวจ: ขบวนการนิสิตนักศึกษามุสลิมใน ๑๔ ตุลา ๑๖

เอกรินทร์ ต่วนศิริ



ภาพ “ไทยมุสลิม” ภายใต้ร่มธงสามสีของ “ชาติไทย”

ชาวไทยมุสลิมหรือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามได้ตั้งถิ่นฐานกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย จากข้อมูลที่ได้จากสำมะโนประชากรและการเคหะ พ.ศ. ๒๕๔๓ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรมุสลิมทั้งหมด ๒,๗๗๗,๕๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๖ มากเป็นอันดับที่สองของประเทศ รองจากพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาของคนไทยส่วนใหญ่และมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอย่างมาก การตั้งถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมในแต่ละภูมิภาคมีความหนาแน่นของประชากรไม่เท่ากัน ทั้งนี้อาจจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ โอกาสด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น^๑

ในกลุ่มชาวไทยมุสลิมด้วยกันเองยังพบว่า ชาวไทยมุสลิมก็ยังมี ความแตกต่างกันทางด้านแหล่งที่มาของบรรพบุรุษ ชาติพันธุ์ การปฏิบัติตามหลักศาสนาที่แตกต่างกัน ในแง่ของการตีความเข้าใจในหลักคำสอนบางประการ อมรา พงศาพิชญ์ กล่าวโดยสรุปถึงชาวไทยมุสลิมไว้ในหนังสือ *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม* ว่า หลายคนมองว่าชาวไทยมุสลิมเป็นชนมลายูที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชายแดน

^๑มูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนามุสลิมอีสาน, “ความเป็นมามุสลิมอีสาน,” ออนไลน์, จาก: <http://fedmin.awardspace.com/modules.php?name=AvantGo&op=ReadStory&sid=5>, สืบค้นเมื่อ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๒.



ภาคใต้ของไทย แต่แท้ที่จริงแล้ว มีคนมุสลิมกระจัดกระจายอยู่ในหลายกลุ่ม คือ กลุ่มที่มีบรรพบุรุษเป็นมลายูหรือมาเลย์ กลุ่มอาหรับเปอร์เซีย กลุ่มมุสลิมเชื้อสายขาว กลุ่มเชื้อสายจาม-เขมร กลุ่มที่มาจากเอเชียใต้ เช่น อินเดีย ปากีสถาน อัฟกานิสถาน กลุ่มเชื้อสายจีนและจีนฮ่อมุสลิม กลุ่มที่มาจากประเทศบังคลาเทศ และพม่า เป็นต้น^๖

“ไทยมุสลิม” พลเมืองดีของสยามประเทศถึงประเทศไทย?

การดำรงอยู่ของความเป็นคนมุสลิมในสังคมไทย ในช่วงประวัติศาสตร์ชาติไทยที่ผ่านมา ได้มีงานวิชาการ งานวิจัย จำนวนมากหรือเกือบทั้งหมดได้เลือกใช้คำว่า “ไทยมุสลิม”^๗ โดยเนื้อหาหลักก็ได้อธิบายว่ามุสลิมได้อยู่ร่วมการชาติไทยมาอย่างยาวนานและเป็นพลเมืองที่มีคุณประโยชน์ในร่วมอยู่ในสังคม

แต่สิ่งที่น่าสังเกต ก็คือ การที่เลือกใช้คำว่า “ไทยมุสลิม” ของกลุ่มนักวิชาการในช่วงที่ผ่านมา แทนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เป็นมุสลิม โดยตัดคำลงท้ายในการอธิบายเรื่องชาติพันธุ์ เช่น มลายูมุสลิม จามมุสลิม ฯลฯ จึงไม่สามารถทำให้เราเข้าใจความซับซ้อนของความหลากหลายของคนมุสลิมในสังคมไทยได้

ซึ่งทำให้ขาดการมองเรื่องของฐานความคิดอุดมการณ์ทางด้านการเมือง สังคมอุดมคติ เศรษฐกิจแบบอิสลาม หรือเรื่องของความยุติธรรม

^๖อมรา พงศาพิชญ์, *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

^๗โปรดพิจารณางานเขียนทางด้านวิชาการยุคสมัยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๓๐ ที่เป็นนักวิชาการมุสลิม อย่างเช่น รศ. เสาวนีย์ จิตหมวดดต์, ศ.ดร. อิมรอม มะลูลีม, รศ.ดร. จรัส มะลูลีม, รศ.ดร. อารง สุนทราศาสตร์, ดร. ปรีดา ประพฤติชอบ ได้พยายามอธิบายความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างรัฐสยามกับคนมุสลิมในประเทศตั้งแต่การเข้ามาของกลุ่มพ่อค้ามุสลิมชาวเปอร์เซียในยุคปลายอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นและรัตนโกสินทร์ตอนปลาย ซึ่งส่วนใหญ่อธิบายประเด็นของเรื่องชาติพันธุ์ของมุสลิมที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย และนักวิชาการเหล่านี้ ก็มองเรื่องจังหวัดชายแดนภาคใต้ในกรอบเดียวกันก็คือ ความขัดแย้งระหว่างมลายูมุสลิมในภาคใต้กับรัฐ ส่วนมุสลิมที่อื่นๆ ไม่มีปัญหากับรัฐ.



ในรูปแบบอิสลาม และเมื่อถกเถียงประเด็นเหล่านี้ ทำให้เรานึกถึงปัญหา “ปัตตานี”^๔ หรือปัญหาแบ่งแยกดินแดนที่ปัตตานี จนไม่สามารถนึกถึงปัญหาชาวมุสลิมที่อื่นๆ

การทำให้ไทยมุสลิมส่วนใหญ่กลายเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย ทำให้การเคลื่อนไหวทางด้านสังคมและการเมืองของมุสลิมไทยส่วนใหญ่ (ไม่ใช่มลายูมุสลิม) ก็ไม่ได้มีข้อเรียกร้องในประเด็นข้างนี้

แต่ว่าการเคลื่อนไหวทางด้านสังคมของกลุ่มคนมุสลิมในประเทศไทย มักจะเคลื่อนไหวในประเทศที่เกี่ยวข้องกับประเทศมุสลิมด้วยกัน เช่น เรียกร้องต่อรัฐบาลไทยให้หยุดส่งทหารไทยไปทำสงครามอิรัก สงครามอัฟกานิสถาน หรือประเด็นสงครามระหว่างปาเลสไตน์กับอิสราเอล ถ้าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเขตการปกครองพิเศษซินเจียง ประเทศจีน

หากพินิจพิจารณาการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวไทยมุสลิม ไม่ได้ส่งผลกระทบต่ออำนาจของรัฐไทยโดยตรง ยกเว้น การเคลื่อนไหวของกลุ่มชาวมลายูมุสลิมปัตตานี ที่ถือว่าเป็นปัญหาต่อความมั่นคงของไทยมาโดยตลอด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จึงทำให้ภาพไทยมุสลิม ไม่ค่อยเป็นปัญหากับทางรัฐไทย อาจจะเป็นเพราะพื้นที่ทางด้านสังคมการเมืองที่เปิดโอกาสให้ชาวไทยมุสลิมมีที่ยืนทางสังคมในสังคมไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจรัฐ^๕

คนมุสลิมไทยจำนวนมากได้รับโอกาสในการให้พื้นที่ทางด้านสังคมการเมือง และทางเศรษฐกิจ สังเกตได้จากเคลยศึกชาวมลายูมุสลิมปัตตานี

^๔ “ปัตตานี” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะจังหวัดปัตตานี แต่หมายถึงภูมิศาสตร์ทางการเมือง (political geography) โปรดพิจารณาแนวความคิดและคำอธิบายได้ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง”: ปัตตานีในรอบกึ่งศตวรรษ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑).

^๕ ยกตัวอย่าง พิจารณาการเลือกใช้กฎหมายมรดกและครอบครัว ซึ่งกฎหมายที่ได้ประกาศใช้เฉพาะพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในส่วนตัวของผมในการเรียนในวิชากฎหมายอิสลามของหน่วยสาขาศรีษฏศาสตร์อิสลาม ณ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในหลักเกณฑ์ของเรื่องกฎหมายอิสลามแล้วจะต้องบังคับใช้กับมุสลิมทุกคน แต่นำประหลาดใจอย่างมากก็คือไม่มีข้อเรียกร้องจากมุสลิมที่อื่นๆ ยกเว้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้.



จำนวนมากที่ได้รับโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ได้รับที่ดินทำมาหากินจำนวนมากในเขตกรุงเทพฯ หรือปริมณฑลในยุคแรกๆ แต่สำหรับมลายูมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว พื้นที่ทำมาหากินของมลายูมุสลิมในช่วงเวลาต่อมากลับถูกจัดสรรแบ่งปันให้แก่ผู้อพยพจากภาคอีสานที่มาอาศัยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มากกว่า^๖

ภาพมุสลิมไทย จึงเป็นภาพของกลุ่มคนมุสลิมที่มาเป็นผู้อาศัยได้ผืนธงสามสี และมีส่วนร่วมต่างๆ ที่เป็นคุณงามความดีที่ได้ทำให้แก่ราชสำนักไทย ตั้งแต่อยุธยา กรุงธนบุรี รัตนโกสินทร์ตอนต้น และในช่วงปัจจุบัน ที่มีนายทหารมุสลิมชื่อ พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน ผู้ทำการปฏิวัติรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๔ เพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

แต่ทว่า ภาพมุสลิมไทยที่ดี ไม่ได้ช่วยให้เราเข้าใจความซับซ้อนของฐานะหรือปัญหามุสลิมในสังคมไทย แต่ยังคงทำให้เรายึดติดภาพที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ของคนมุสลิม ผ่านความเข้าใจเดิมๆ ว่า มุสลิมไม่ทานหมู (แต่อาจจะทานเนื้ออย่างอื่นๆ ได้?) มุสลิมโดนสนับไม่ได้ มุสลิมคลุมฮิญาบคือพวกเคร่งครัด (เกินไป) โดยสังคมไทยไม่ได้มีความสนใจว่าคนมุสลิมคิดอย่างไรกับระบอบประชาธิปไตย มุสลิมจะเอาอย่างไรกับระบบทุนนิยม มุสลิมคิดอย่างไรกับปัญหาเรื่องโลกร้อน หรือไปไกลกว่านั้นก็คือ ความเป็นมุสลิมไม่มีผลอันใดๆ เลย ต่อประเด็นดังกล่าว

แม้ว่าภาพต่างๆ จะถูกอธิบายโดยลักษณะดังกล่าว แต่ก็ยังมีมุสลิมบางคนในฐานะของปัจเจกชนได้ร่วมการกบฏต่อรัฐไทยอย่างหรือเข้าร่วมการเปลี่ยนแปลงการเมืองในเหตุการณ์ต่างๆ นับตั้งแต่ ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน จนเป็นที่น่าสนใจว่าคนเหล่านี้ ได้นำเอาประเด็นเฉพาะของความเป็นมุสลิมนำไปอภิปราย แลกเปลี่ยน หรือเรียกร้องต่อสังคมหรือไม่ อย่างไร

แน่นอนเหตุการณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนไหวของปัญญาชนในช่วงยุค ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ย่อมมีคนมุสลิมอยู่ด้วย แต่ในนามของปัจเจกชน หรือในนามของกลุ่ม กลับไม่มีงานวิชาการหรือบันทึกประวัติศาสตร์ที่สนใจนำมาถกเถียงหรืออภิปรายต่อ

^๖โปรดพิจารณานโยบายรัฐบาลในช่วงปี ๒๕๓๕-๒๕๓๖ เรื่องการอพยพคนพุทธในภาคอื่นๆ มาสู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้.



งานชิ้นนี้จึงพยายามมุ่งประเด็นที่กลุ่มนักศึกษามุสลิมในบริบทสังคมช่วง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ว่ามีใครทำอะไรบ้าง หรือหากคนเหล่านั้นทำเขาทำในประเด็นอะไร แล้วทำไมพวกเขาถึงหายไปจากหน้าประวัติศาสตร์ของเส้นทางประชาธิปไตยไทย

บทบาทมุสลิมในการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทย

นายแช่ม พรหมยงค์ คณะราษฎรสายมุสลิม



■ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (รัชกาลที่ ๘) กับ แช่มพรหมยงค์ (คนสวมหมวกสีขาวด้านขวามือ)

ปรีดี พนมยงค์ ปัญญาชนคนสำคัญของคณะราษฎร ได้บันทึกเหตุการณ์ก่อตัวของคณะผู้ก่อการปฏิวัติไว้ว่า

เมื่อเสร็จการประชุมก่อตั้งคณะราษฎรแล้ว ข้าพเจ้ากลับสยามในเดือนมีนาคมปีนั้น แล้วเพื่อนที่ยังอยู่ในปารีสเลือกเฟ้นผู้ที่สมควรชวนร่วมคณะราษฎรต่อไป อีกประมาณ ๒-๓ เดือน เพื่อนที่ยังอยู่ปารีสได้ชวน ทวี บุญเกิด นักศึกษาวิชาเกษตร และบรรจง ศรีจรูญ ไทยมุสลิมจากอียิปต์ ที่มาเยือนปารีสซึ่งรับภาระจัดตั้งไทยมุสลิมต่อไป อาทิ แช่ม มุस्ताฟา (บุตรหัวหน้าศาสนาอิสลามในไทย ที่รู้จักกันในนามว่า “ครูฟา” ต่อมา นายแช่มเปลี่ยนนามสกุลว่า “พรหมยงค์” คล้ายๆ นามสกุลข้าพเจ้า)^๗

^๗อนุสรณ์ ธรรมใจ, ปรีดี พนมยงค์: รัฐบุรุษผู้อาวุโสนักพัฒนา (กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ Bizbook, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓-๑๔.



การเข้ามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองของไทย ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๓๕ ได้มีกลุ่มมุสลิมที่ปรากฏเป็นหลักฐานว่าได้เข้ามามีส่วนร่วมทางด้านประวัติศาสตร์ของการก่อเกิดประชาธิปไตยร่วมกับ คณะราษฎรได้แก่ แชม พรหมยงค์ (ข้าชุดดิน มุสตาฟา), บรรจง ศรีเจริญ, ประเสริฐ ศรีเจริญ และการิม ศรีเจริญ

ในวันที่มีการก่อการปฏิวัติ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๓๕ พวกเขาได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ถวายการอารักขาเจ้านายพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง ที่ถูกเชิญไปประทับอยู่ที่พระที่นั่งอนันตสมาคมในตอนเช้า โดยที่พวกเขาทั้ง ๔ คนเป็นคนแปลกหน้า “สำหรับท่านที่ถูกถวายอารักขา และยังคงความแปลกใจกับท่านเหล่านั้น เพราะหน้าตาของพวกเขามีลักษณะพิเศษ รวมทั้งแนวคิดที่ระดับอยู่บนริมปากและคางของแต่ละคนที่อยู่ในเครื่องแต่งกายพลเรือน จึงได้สร้างความไม่สบายพระทัยแก่เจ้านายบางพระองค์” ถึงกับเรียกร้องให้มีการผลิตเปลี่ยนผู้อารักขาที่เป็นพลเรือนเหล่านั้นมาเป็นทหาร

แชม พรหมยงค์ จึงเปลี่ยนหน้าที่ผู้ถวายการอารักขามาเป็นฝ่ายโฆษณา โดยนำแถลงการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองไปแจกจ่ายประชาชน ย่านต่างๆ ในขอบเขตกรุงเทพมหานครได้รับทราบ^๔

การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลที่กรุงเทพฯ ได้ทำให้ แชม พรหมยงค์ ต้องลี้ภัยทางการเมืองออกนอกประเทศเป็นประจำ และได้กลับเข้ามามีบทบาททางการเมืองที่สำคัญอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ในปีเดียวกันก็ได้มีการแต่งตั้งกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

หน้าที่ประการแรกในทันทีของ แชม พรหมยงค์ คือเป็นตัวแทนของรัฐบาลไปปรับความเข้าใจกับผู้นำศาสนาสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และพยายามดึงผู้นำศาสนาอิสลามเหล่านั้นให้คืนสู่ระบบการควบคุมดูแลของรัฐบาลไทย หลังจากที่บรรดาผู้นำศาสนาอิสลามเหล่านั้นถูกตัดออกจากความสนใจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม^๕

^๔สุพจน์ ด้านตระกูล, อดีตจุฬาราชมนตรี แชม พรหมยงค์ (ข้าชุดดิน มุสตาฟา) กับ ๔ จังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ: สถาบันวิทยาศาสตร์สังคม (ประเทศไทย), ๒๕๔๗), หน้า ๓๔-๓๕.

^๕เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, *หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์: กบฏ... หรือวีรบุรุษสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้* (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๗), หน้า ๓๖-๖๔.



แต่ดูเหมือนว่าบทบาทโดดเด่นที่สุดของ แชม พรหมยงค์ นอกจากจะเข้าร่วมก่อการปฏิวัติประเทศและขบวนการเสรีไทยแล้ว บทบาทที่สำคัญที่สุดก็คือได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีคนแรกภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง และได้ดำเนินการให้ทางรัฐสภาตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๔๘๘ ซึ่งมิผลให้ชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดมีสิทธิใช้กฎหมายอิสลาม^{๑๐}

ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีเป็นตำแหน่งที่มีความใกล้ชิดกับรัฐไทย และมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำสูงสุดของมุสลิมในสังคมไทย แชม พรหมยงค์ จึงเป็นตัวแทนของความเป็นรัฐไทยในการลงไปประนีประนอม ระหว่างชาวมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้กับรัฐไทยในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ในช่วงดังกล่าวก็ได้มีผู้นำท้องถิ่นอย่าง หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ ที่ได้พยายามเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาล เรียกร้องสิทธิเสรีภาพให้แก่คนมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และแน่อนอนในการเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมจากอำนาจรัฐศูนย์กลางในช่วงดังกล่าว ก็ได้มีกลุ่มมลายูมุสลิมที่เลือกใช้นวทางการติดต่อวาระเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐไทยด้วยเช่นกัน

ก่อกำเนิดกลุ่มองค์กรนิสิตนักศึกษามุสลิมในช่วง “ประชาธิปไตยแบ่งบาน”

องค์กรนักศึกษามุสลิมที่เป็นองค์กรใหญ่ที่สุดที่เกิดจากการรวมกันของกลุ่มนิสิตนักศึกษามุสลิมจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ก็คือ สมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม (สนท.) การกำเนิดก่อตั้ง สนท. เริ่มเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ และ สนท. ได้จดทะเบียนเป็นสมาคม เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ ซึ่งมีปรีธรรม ปรีการเป็นนายกสมาคมคนแรก โดยเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่ก็เพื่อจะรวบรวมนักศึกษามุสลิมที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยในส่วนกลาง ให้มีความรู้จักและร่วมงานกิจกรรมด้วยกันทั้งทางด้านศาสนาและกิจกรรมทั่วไป

^{๑๐}อิมรอน มะลูลิม, วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย: กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กรุงเทพฯ: อิสลามมิกอะคาเดมี, ๒๕๓๘). หน้า ๒๐.



หลังจากการเกิดสมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม ทางกลุ่มก็ได้พยายามผลักดันให้นักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยต่างๆ ตั้งชมรมนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยของตน

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

องค์กรนักศึกษามุสลิมที่สำคัญที่ก่อตั้งขึ้นในขณะนั้น เช่น ชมรมนักศึกษามุสลิม องค์กรนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ชมรมนี้ได้กลายมาเป็นศูนย์กลางของนักศึกษามุสลิมภายในมหาวิทยาลัยรามคำแหง พร้อมๆ กับการก่อตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงในปี พ.ศ. ๒๕๑๔

ชมรมนักศึกษามุสลิม มหาวิทยาลัยรามคำแหง เกิดจากการรวมตัวครั้งแรกของนักศึกษาของนักศึกษาจำนวน ๓ คนที่ได้พบปะพูดคุยกันในการที่จะรวมนักศึกษามุสลิมเพื่อเป็นชุมชนนักศึกษามุสลิม ซึ่งประกอบด้วย สุรศักดิ์ ฉิมกุล, วีระ อุไชนี และปรีชา อุไชนี โดยได้ทำการประกาศและเรียกประชุมเพื่อนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นครั้งแรก ที่ห้อง บีบี๓ (ปัจจุบันคือ อาคาร สวป.) โดยในการพบปะประชุมกันครั้งแรกเกิดจากแรงหนุน ๒ ประการ คือ ประการแรก เกิดจากความต้องการรวมตัวของนักศึกษามุสลิมที่มาจากสถานที่ต่างๆ ทั่วประเทศ และประการต่อมา เกิดจากการสนับสนุนของสมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม

เราจะเห็นบทบาทของชุมชนนักศึกษามุสลิม มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในการทำกิจกรรมต่างๆ มาโดยตลอด จนถึงปี ๒๕๑๔ ได้เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ กิจกรรมและการดำเนินงานต่างๆ ของชมรมต้องหยุดชะงักลง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ เมื่อสถานการณ์ความรุนแรงและความขัดแย้งลดลง ก็ได้มีการจัดตั้งชมรมขึ้นใหม่ภายใต้การควบคุมของมหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยใช้ชื่อว่า “ชมรมนักศึกษามุสลิม” โดยมีวีระพล รักษาณิ เป็นประธาน และได้บริหารชมรมนักศึกษามุสลิม มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยได้จัดทำโครงการต่างๆ ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย เช่น โครงการต้อนรับน้องใหม่ โครงการจัดทำจุลสาร และอื่นๆ อีกหลายโครงการ^{๑๑}

^{๑๑}ชมรมนักศึกษามุสลิม แห่งมหาวิทยาลัยรามคำแหง, “ประวัติชมรมนักศึกษามุสลิม,” ออนไลน์, จาก: <http://www.muslimram.com/content.php?page=sub&category=5&id=6>, สืบค้นเมื่อ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๒.



จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การรวมตัวกันของกลุ่มนิสิตมุสลิมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีที่มาจากตั้งแต่ยุคเริ่มต้นของการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต่อมาในช่วงยุคก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้มีการรวมกลุ่มนิสิตมุสลิมเพื่อมาทำความรู้จักกันมาร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เช่น พุดคุยกันทั่วไป นัดทานอาหารร่วมกันบ้างตามโอกาส มีกิจกรรมที่ทำร่วมกับชมรมอื่น เช่น การอภิปราย ๓ ศาสนา คือ อิสลาม พุทธ คริสต์ เป็นต้น

ในช่วงปี ๒๕๐๗ ได้มีแกนนำกลุ่มนักศึกษามุสลิมประมาณ ๓-๕ สถาบันรวมกันและจัดตั้ง ชุมนุมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม ซึ่งต่อมาได้จดทะเบียนเป็น “สมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม” (สนท.) มีแกนนำจากจุฬาฯ ได้แก่ วันมูหะมัดนอร์ มะทา (ประธานชมรมมุสลิมจุฬาฯ คนแรกจากคณะครุศาสตร์), กุสุมา หะสะนี (รักษัมณี) จากคณะอักษรศาสตร์, อภินันท์ บุรณพงศ์ และไชยา เกือบญเกิด จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, และเสาวนีย์ จิตต์หมวด จากคณะครุศาสตร์ เป็นต้น โดยประธานชมรมดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการกลางของสมาคมนิสิตนักศึกษามุสลิม

ตั้งแต่ยุคเริ่มต้นมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๖ แกนนำและประธานของแต่ละสถาบันจะหาสมาชิกและนำสมาชิกของสถาบันตนเองไปร่วมกิจกรรมกับสนท. อย่างเหนียวแน่นเพราะทุกสถาบันไม่มีห้องชมรมแต่อย่างใด เนื่องจากสภาพทางการเมืองในขณะนั้นไม่เอื้อสำหรับการทำกิจกรรมทุกประเภท จนกระทั่งภายหลังปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งเป็นยุคประชาธิปไตยเฟื่องฟู องค์การนักศึกษาของแต่ละสถาบันและชมรมรวมทั้งชมรมมุสลิมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็ได้รับอนุญาตให้ดำเนินกิจกรรมต่อไปได้^{๒๒}

ดูเหมือนว่า สมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิมได้เข้ามามีบทบาทอย่างเป็นรูปธรรมในการผลักดันให้มีการจัดตั้งชมรมมุสลิมตามมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อที่จะเป็นเครือข่ายให้องค์กรตัวเอง และมีทำหน้าที่ในการรวบรวมนักศึกษามุสลิมให้เข้ามาร่วมกิจกรรมตามท้องที่องค์กรได้จัดขึ้นมา

^{๒๒}ชมรมศาสนาศึกษา แผนกอิสลาม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, “มารู้จักประวัติและความเป็นมาของชมรมมุสลิมจุฬาฯ,” ออนไลน์, จาก: <http://www.muslimram.com/content.php?page=sub&category=5&id=6>, สืบค้น ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๒.



รูปแบบ/เนื้อหา กิจกรรมนักศึกษามุสลิม

ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มนักศึกษามุสลิมในช่วงก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ส่วนใหญ่ก็จะไปในแนวทางเดียวกับกิจกรรมทางด้านกระแสหลักเหมือนทั่วไป มีการออกค่ายตามชนบท ค่ายอบรมทางด้านศาสนาอิสลามและจริยธรรมเด็ก^{๓๓} อาจจะกล่าวได้ว่ากิจกรรมส่วนใหญ่ไม่ได้มีเนื้อหาทางด้านศาสนาอิสลามที่เข้มข้นเหมือนในยุคปัจจุบัน และการทำกิจกรรมก็จะเกิดขึ้นในพื้นที่ กลุ่ม เฉพาะที่มีคนนับถือศาสนาอิสลาม

สำหรับประเด็นการเมืองอิสลามหรือเรื่องสิทธิของนักศึกษามุสลิมสังเกตได้ว่าในยุคดังกล่าวนักศึกษาผู้หญิงมุสลิมคลุมฮิญาบ (ผ้าคลุมศีรษะ) จำนวนน้อยมากหรือแทบจะไม่มีเห็นเลย สืบเนื่องจากความเข้มข้นในเรื่องการเมืองแห่งอัตลักษณ์ยังไม่มีพลังมากเพียงพอ จึงทำให้นักศึกษามุสลิมก็ไม่ได้มีความแตกต่างจากนักศึกษาโดยทั่วไป

ในกระแสของนักศึกษามุสลิมที่ศึกษามหาวิทยาลัยในประเทศไทยก็ไม่ได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ความเป็นมุสลิมที่มีความแตกต่างจากนักศึกษาโดยทั่วไป และถึงแม้ว่านักศึกษามุสลิมผู้หญิงต้องการคลุมศีรษะจริงๆ ก็อาจจะขัดต่อระเบียบเครื่องแบบการแต่งกายของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในขณะนั้น

หากจะกล่าวถึงการเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางด้านการเมืองในยุคสมัย ๑๔ ตุลา ก็จะไม่พบเห็นในนามหรือสังกัดขององค์กรมุสลิมที่ได้เข้าร่วมขบวนการนักศึกษาในสมัยนั้น จะมีก็แต่การเข้าร่วมในนามของปัจเจกชนของนักศึกษาที่ให้ความสนใจแต่ละบุคคล

กิจกรรมต่างๆ ที่นักศึกษามุสลิมในนามของสมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม ส่วนใหญ่แล้วเป็นการออกค่ายสร้างโรงเรียนในพื้นที่ชนบทและกิจกรรมการอบรมทางด้านศาสนา จริยธรรมให้แก่เด็ก^{๓๔}

^{๓๓}ประมวลจากการรับฟังงานสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีวิทยากรบางท่าน อย่างเช่น บรรจง ปินกาชัน เสาวนีย์ จิตต์หมวด มักจะกล่าวถึงกิจกรรมในช่วงที่ตนเองเป็นนักศึกษาอยู่ และได้ลงพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการออกค่ายต่างๆ ซึ่งไม่ต่างจากกิจกรรมที่นักศึกษาโดยทั่วไปในยุคนั้นได้มีธรรมเนียมปฏิบัติกัน.

^{๓๔}Preeda Papertchop, "Islam and Civil Society in Thailand: The Role of NGOs," in *Dynamic Diversity in Southern Thailand*, edited by Wattana Sugunnasil (Chiang Mai: Silkworm Books and Prince of Songkla University, 2005), pp. 104-108.



นอกจากนั้น นิสิตนักศึกษามุสลิมก็ได้มีการเคลื่อนไหวทางด้านการเมือง บางเป็นครั้งคราว แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เป็นองค์กรหลักที่จะคิดกิจกรรมขึ้นมาเอง

สมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิมได้เข้าร่วมกับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งในขณะนั้น อีรียุทธ บุญมี ดำรงตำแหน่งเป็นเลขาธิการ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) เช่น กิจกรรมรณรงค์ในการต่อต้านสินค้าจากประเทศญี่ปุ่น^{๑๕}

น่าสังเกตว่า ส่วนใหญ่งานทางด้านกิจกรรมของสมาคมนิสิตนักศึกษามุสลิมก็ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางด้านงานกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางด้านการเมือง หรือกระแสการเรียกร้องประชาธิปไตยในขณะนั้น ทำให้การใช้ประเด็นความเป็นมุสลิมได้หายไป



■ สมาน เลือดวงศ์หัด (ยืนอ่านหนังสือพิมพ์ ด้านขวามือของภาพ) ในขณะที่ยังร่วมไฮปาร์ค กับเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ในวันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ที่ด้านข้างตึกโดม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในส่วนของนักศึกษามุสลิมที่มีบทบาทสำคัญและโดดเด่นที่สุดก็คือ สมาน เลือดวงศ์หัด (สมาน เลือดวงศ์รัฐ) ซึ่งได้ตำแหน่งที่สำคัญอย่างเช่น ประธานสภานักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๘ และนายกองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยได้เขียนหนังสือเรื่อง *การศึกษาเพื่อมวลชน*^{๑๖} ซึ่งหากจะกล่าวถึงหนังสือเล่มนี้ก็ได้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเจาะจงถึงเรื่องของศาสนาอิสลามหรือกลุ่มคนมุสลิมเลย และในส่วนของผู้ริชนผู้สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์ในกรณี ๑๔ ตุลา ซึ่งมีคนมุสลิมร่วมอยู่ด้วย

^{๑๕} Ibid., pp. 108.

^{๑๖} สมาน เลือดวงศ์หัด และ เรืองชัย พุทธาโร, ผู้รวบรวม, *การศึกษาเพื่อมวลชน* (กรุงเทพฯ: ชมรมแสงจันทร์, ๒๕๑๗).



นักศึกษามุสลิม ว่าด้วย “อ่าน” หนังสือ/เอกสาร

เนื่องด้วยบริบททางด้านสังคมในยุค ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ กระแสของสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์กลายมาเป็นกระแสหลักในหมู่ปัญญาชนนิสิตนักศึกษา^{๑๗} จึงให้มีการจัดพิมพ์หนังสือ วารสารต่างๆ จากปัญญาชนและนิสิตนักศึกษาในขณะนั้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งเนื้อหาจะเน้นการวิพากษ์วิจารณ์สังคมหรือมีการนำเสนอแนวคิดทางด้านการเมืองที่เรียกกันว่า แนวคิดฝ่ายซ้ายหรือแนวคิดทางด้านสังคมนิยม

แน่นอนสำหรับสังคมมุสลิม หนังสือหรือวารสารที่ผลิตโดยนักเขียนมุสลิม ก็มีจำนวนน้อยโดยสาเหตุอาจจะไม่ทราบอย่างแน่ชัด แต่จะแยกให้เห็นลักษณะเนื้อหาของหนังสือเป็น ๒ แบบด้วยกัน อย่างแรก หนังสือที่เกี่ยวข้องกับทางด้านศาสนาและเกี่ยวข้องกับโลกมุสลิม ซึ่งส่วนใหญ่อีกจะเป็นเรื่องของปัญหาหรือเหตุการณ์ในโลกอาหรับ เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในการเมืองไทยน้อยมาก ด้วยความที่หนังสือและวารสารเหล่านี้มุ่งความสนใจอย่างเฉพาะเจาะจงที่ความเป็นมุสลิมและในเรื่องของความเป็นอุมมะฮฺย (พี่น้องกัน)^{๑๘} จึงได้รับความสนใจจากนิสิตนักศึกษามุสลิมเป็นพิเศษ

สำหรับนักศึกษาส่วนใหญ่ก็จะใช้รูปแบบในการบรรยายจากผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์เป็นส่วนใหญ่ อย่างเช่น ไรน่าน อรุณรังสี และกิตติมา อมรทัต ก็จะเป็นคนบรรยาย หรือจะเขียนบทความ เอกสาร ออกมาเผยแพร่ แต่ก็อยู่ในกลุ่มเล็กๆ และคนที่สนใจพิเศษเท่านั้น^{๑๙}

อย่างที่สอง เกี่ยวกับเรื่องการเมือง สังคม เศรษฐกิจ เนื่องด้วยจำนวนการผลิตหนังสือหรือเอกสารต่างๆ ในยุคนั้น สิ่งพิมพ์ที่ออกจำหน่ายส่วนใหญ่อีก

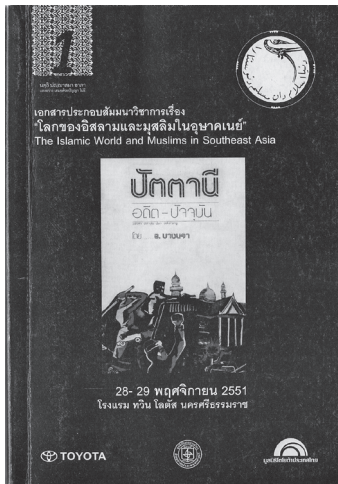
^{๑๗}โปรดพิจารณาว่าทหกรรมปัญญาชนและสิ่งพิมพ์นักศึกษา เครือข่ายปัญญาชนและสิ่งพิมพ์ ดู ประจักษ์ ก้องกีรติ, และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ: การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน ๑๔ ตุลา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๙-๑๓๔.

^{๑๘}ประเด็นแนวคิดเรื่อง “อุมมะฮฺย” ได้มีการตั้งคำถามอย่างคนที่ไม่ใช่มุสลิมจำนวนมาก ว่ามุสลิมจะนับความเป็นพี่น้องกับแค่คนร่วมศาสนาอย่างเดียวเท่านั้นหรือ? การอธิบายเรื่องของความเป็นพี่น้องของคนมุสลิมทั่วโลกก็มีการ ถกเถียงกันจำนวนมากเช่นกันในหมู่นักคิด นักวิชาการมุสลิม ว่ามุสลิมให้ความสำคัญพี่น้องแค่กลุ่มคนมุสลิมหรือไม่?

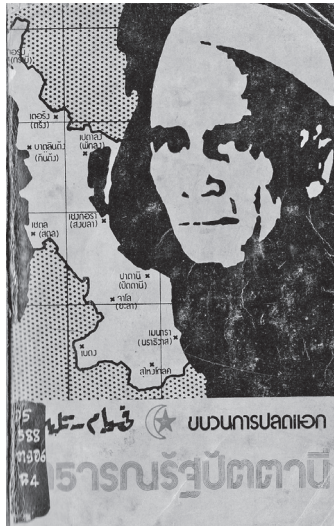
^{๑๙}พีรยศ ราฮิมมูรา, สัมภาษณ์, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒.



จะเป็นนักเขียนของฝ่ายประชาธิปไตยแบบสังคมนิยมหรือลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งแน่นอนหนังสือเหล่านี้ นักศึกษามุสลิมก็ได้รับอิทธิพลเช่นกัน แต่ก็มีบางเรื่องบางประเด็นที่ไม่สามารถสมาทานความคิดมาได้ทั้งหมด อย่างเช่น การปฏิเสธพระเจ้าของฝั่งแนวคิดสำนักทฤษฎีคอมมิวนิสต์



■ หนังสือ **ปัตตานี: อดีต-ปัจจุบัน** เขียนโดย อ. บังนรา ซึ่งกลายมาเป็นหนังสือต้องห้าม ต่อมามูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ได้นำมาจัดพิมพ์ใหม่ในปี ๒๕๕๑



■ หนังสือ **ขบวนการปลดแอกสาธารณรัฐปัตตานี**

แต่ทว่าหนังสือที่กลุ่มนักศึกษามุสลิมสนใจมากเป็นพิเศษก็คือ เรื่องของปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีการผลิตหนังสือออกมาหลายเล่ม และหนังสือหลายเล่มกลายเป็นหนังสือต้องห้าม (ในประเด็นหนังสือที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้จะอภิปรายต่อไป) แต่เนื้อหาหนังสือส่วนใหญ่ก็จะเป็นการอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งหนังสือที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดหรือทฤษฎีทางด้านการเมืองของคอมมิวนิสต์กลับไม่ปรากฏให้เห็น



สถานการณ์ภาคใต้ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙

ในระหว่างสามปี (พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙) ความจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติไม่ดีและความอยุติธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐบาลที่กระทำต่อชาวมุสลิมก็ได้รับการเปิดเผยมากขึ้นเรื่อยๆ พร้อมๆ กับการมีเสรีภาพทางด้านประชาธิปไตยของสังคมไทย

ชาวมุสลิมก็ต้องการผู้นำที่มีความสามารถมากขึ้น คนหนุ่มสาวและผู้นำรุ่นใหม่เหล่านั้น ส่วนมากสำเร็จการศึกษาชั้นสูงมาจากประเทศมุสลิม ในตะวันออกกลางหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บางคนก็เรียนวิชาทางโลกรวมทั้งวิชาทางด้านศาสนาอิสลาม พวกเขาได้รับความนับถือจากประชาชน เพราะมีความรู้เป็นดีในทางด้านศาสนาและมีทรรศนะสมัยใหม่ นอกจากนั้น คนเหล่านี้ยังมีความผูกพันอย่างแข็งแกร่งกับองค์กรมุสลิมในประเทศอื่นๆ ด้วย จึงสามารถนำความทุกข์เชิงของชุมชนมุสลิมไปสู่สายตาของโลกภายนอกได้ดีกว่าคนรุ่นเก่า องค์กรต่างประเทศต่างๆ ก็ให้ความสนใจต่อเรื่องราวเช่นนี้

ผู้นำรุ่นใหม่เหล่านี้มักจะหยิบยกเรื่องนี้ไปเสนอในการประชุมต่างๆ เช่น การประชุมสันนิบาตโลกมุสลิม การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอิสลาม การประชุมอิสลามในเอเชีย และการประชุมสันนิบาตอาหรับ เป็นต้น^{๒๐}

แน่นอน ในช่วงดังกล่าวกระแสของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) และพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้มีความสนใจในเรื่องของปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้เช่นกัน อย่างเช่น งานของ M. Ladd Thomas ก็ได้กล่าวว่า

สมัยหนึ่งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (CPT) และพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (CPM) ได้เริ่มมีความแข่งขันในการสนับสนุนขบวนการแบ่งแยกดินแดน มีหลักฐานแสดงว่าอย่างน้อยการพรรคทั้งสองนี้

^{๒๐}Surin Pitsuwan, "Islam and Malay Nationalism: A Case Study of the Malay-Muslims of Southern Thailand" (Ph.D. Thesis, Harvard University, 1982), อ้างใน อิมรอน มะลูลีม, *วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย: กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้*, หน้า ๑๓๑.



มีจุดหมายร่วมกันที่จะยุยงให้ประชาชนต่อต้านอำนาจของรัฐบาลนั้น
ทำให้มันใกล้ชิดกัน^{๒๑}

ในส่วนความคิดของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในยุคสมัยนั้น
ก็ได้กล่าวไว้กว้างๆ ในงานฉลองพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๓๔
เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยประกาศว่า

ประชาชนเชื้อชาติต่างๆ ในประเทศไทยควรมีสิทธิเท่าเทียมกัน
ควรมีความนับถือสนับสนุนและช่วยเหลือกันและกัน ควรมีสิทธิที่จะได้ใช้
ภาษาและตัวอักษรของตนเอง และรักษามรดกธรรมเนียมประเพณี และ
วัฒนธรรมอันดีของตนไว้ เราขอคัดค้านต่อการเลือกปฏิบัติและการกดขี่
คนเชื้อชาติใดๆ^{๒๒}

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑ ถึง ๒๕๑๙ รัฐบาลไทยได้ปฏิบัติทางการทหาร
ที่เรียกว่า “ปฏิบัติการพิเศษสำหรับสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้” “ปฏิบัติการ
รวมคำแหง” และ “การรณรงค์พิเศษต่อผู้ก่อการร้ายในสามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้” ในการปฏิบัติการทั้งสามนี้ใช้กองกำลังตำรวจพิเศษของเขตที่ ๙ และ
ชาวไทยพุทธและอาสาสมัครชาวมุสลิมจำนวนมาก ปฏิบัติการเหล่านี้ยังไปรวม
อยู่ในการปฏิบัติการปกติของกองกำลังทหารและตำรวจด้วย ผลของการรณรงค์
เจ็ดปีนี้เป็นดังนี้ มีการปะทะกับ “ผู้ก่อการ (ร้าย) มุสลิม”^{๒๓} ผู้ก่อการร้ายตายไป
๓๒๙ คน ๑๖๕ คนยอมแพ้ต่อฝ่ายรัฐบาลถูกจับกุม ๑,๒๐๘ คน ยึดอาวุธ
ต่างๆ ได้ ๑,๔๕๑ ชิ้น กระสุน ๒๗,๕๓๘ นัด และลูกระเบิด ๙๕ ลูก ค่าของ
ผู้ก่อการร้ายถูกทำลายไป ๒๕๐ ค่า^{๒๔}

^{๒๑}M. Ladd Thomas, *Political Violence in the Muslim Provinces of Southern Thailand* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1975), อ้างใน อ้างใน อิมรอน มะลูลีม, วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย: กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า ๑๗๒.

^{๒๒}เอกสารแยกประเภท คณะกรรมการพิเศษรัฐสภา, ๒๕๒๒ หน้า ๑๒, อ้างใน อิมรอน มะลูลีม, วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย: กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า ๑๗๒.

^{๒๓}วงเล็บโดยผู้เขียน.

^{๒๔}มนัส เมกะรัต, “ความล้มเหลวในการปราบผู้ก่อการร้ายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้,” (เอกสารการวิจัย หลักสูตรโรงเรียนนายร้อยตำรวจ, ๒๕๒๐), อ้างใน อิมรอน



หากเราจะพิจารณาและวิเคราะห์ได้ว่า ในช่วงของกระแสประชาธิปไตย กำลังแบ่งบานสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ที่เกิดขึ้นตลอด ซึ่งความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในกรุงเทพฯ ก็ดูเหมือนว่ารัฐบาลในช่วงดังกล่าวก็ตระหนักดีในเรื่องปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ น่าสังเกตว่าแนวทางการเมืองก็ไม่สามารถเปลี่ยน/นำแนวทางการทหารได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^{๒๕} หน่วยงานที่มีอิทธิพลต่อการแก้ไขปัญหในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๙ หรือก่อนหน้านั้นเป็นหน่วยงานทางด้านความมั่นคงมาโดยตลอด

“กลุ่มนักศึกษาสลาตัน” นิสิตนักศึกษามุสลิมจากชายแดนภาคใต้

นโยบายการปกครองของรัฐบาลต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๖) ในห้วงสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร มีโครงการพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น โครงการจัดส่งนักศึกษาชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้ามหาวิทยาลัยและโรงเรียนนายร้อยตำรวจ สามพราน โครงการส่งเสริมการศึกษาแก่ชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ และโครงการส่งเสริมชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้ารับราชการ^{๒๖}

โครงการจัดส่งนักเรียนชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้ามหาวิทยาลัยและโรงเรียนนายร้อยตำรวจ สามพราน เป็นโครงการระยะยาว คือ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๙ มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสนับสนุนให้ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และโรงเรียนนายร้อยตำรวจ สามพราน โดยไม่ต้องผ่านการสอบคัดเลือก^{๒๗}

มะลูลิม, วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย: กรณีศึกษา กลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า ๑๘๑.

^{๒๕} สังเกตได้ว่า ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันก็มีการ ถกเถียงเรื่อง “แนวทาง” ระหว่างการเมืองกับการทหาร ว่าแนวทางเป็นไหนจะนำ แต่ปัจจุบันก็ยังเป็นแนวทางทหารที่มีบทบาทเช่นเดิม ไม่ต่างจากอดีต.

^{๒๖} ปิยนาด บุนนาค, นโยบายการปกครองของรัฐบาลต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๖), พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๔.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๒.



ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ รัฐบาลได้จัดโควตาให้เยาวชนมุสลิมใน ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีที่นั่งในการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจำนวน ๕๐ ที่นั่งต่อปี และโรงเรียนตำรวจ ๑๕ ที่นั่งในแต่ละปี ในปีเดียวกันนั้นรัฐบาลได้จัดตั้งอิสลามวิทยาลัยขึ้นในกรุงเทพฯ เพื่อรองรับนักเรียนมลายุมุสลิมจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเตรียมศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย^{๒๔}

การให้โควตาพิเศษแก่นักศึกษามุสลิมในการเข้าเรียนมหาวิทยาลัยหลายแห่งในกรุงเทพฯ อย่างเช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีผลอย่างมากต่อการดึงนักศึกษาเหล่านั้นให้เข้ามามีส่วนร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยของนักศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย และหลังจากชัยชนะของนิสิตนักศึกษา ในช่วง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ จึงทำให้เกิดกระแสการตื่นตัวทางด้านสิทธิเสรีภาพมากขึ้น กล่าวให้ชัดก็คือ ได้เห็นโอกาสทางด้านการเมืองที่เอื้ออำนวยให้แก่พวกเขา ในการที่จะเสนอแนะและเคลื่อนไหวให้รัฐต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลจากการที่รัฐบาลได้เปิดโอกาสให้นักศึกษามลายุมุสลิมได้มีโอกาสศึกษาในมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศ ทำให้เรื่องพื้นที่ทางการเมืองได้เปิดขึ้น จนทำให้เกิดการก่อตั้ง “กลุ่มสลาดัน” เพื่อที่จะให้เกิดการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมเพื่อสังคมของนักศึกษามลายุมุสลิมกับปัญหาท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ดูเหมือนว่ากลุ่มสลาดัน ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวมากนัก แต่ทว่าในนามของปัจเจกมีคนในกลุ่มสลาดันอย่างเช่น พรียศ ราฮิมมูลา^{๒๕} ได้เข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นความสนใจส่วนตัวเท่านั้น

^{๒๔}อารีพิน ปินจิ, อ. ลอแมน, และ ซูฮัยมีย์ อิสมาแอล, *ปาตานี: ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู* (สงขลา: มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๓.

^{๒๕}แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ และ เอกรินทร์ ต่วนศิริ, “คุยกับพรียศ ราฮิมมูลา ว่าด้วยกลุ่มนิสิตนักศึกษามุสลิมสลาดัน,” ใน *หมายเหตุเดือนตุลา#๓ การเมืองวัฒนธรรมยุคเดือนตุลา*, บรรณาธิการโดย สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ และ แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิ ๑๔ ตุลา โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), ๒๕๖๒), หน้า ๑๖-๒๙.



แต่หลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้ทำให้กลุ่มสลัดันมีบทบาทในการเผยแพร่ความคิดทางด้านประชาธิปไตยแก่ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งทางด้านกลุ่มสลัดัน ได้ขอแบ่งงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) เป็นการเฉพาะ เพราะพื้นที่ดังกล่าว ประชาชนส่วนใหญ่สื่อสารภาษาไทยไม่ค่อยได้ ส่วนใหญ่ก็จะใช้ภาษามลายูถิ่นมากกว่า

ด้วยความพิเศษเฉพาะของพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ทำให้กลุ่มนักศึกษาสลัดัน ได้เข้าไปปรับติดต่อบอย่างเต็มที่ เพื่อที่จะรณรงค์เผยแพร่เรื่องประชาธิปไตยให้แก่ชาวบ้าน การเก็บข้อมูลต่างๆ จากชาวบ้านที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่รัฐ ก็ได้มีมากขึ้น ชาวบ้านได้ให้การสนับสนุนกลุ่มสลัดันจำนวนมาก หลังจากเก็บข้อมูลกลุ่มสลัดันก็ได้มีโอกาสได้เข้าพบนายกรัฐมนตรี เพื่อรายงานข้อมูลสิ่งที่ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับชาวบ้าน

ผลงานที่เด่นชัดมากที่สุด จนทำให้กลุ่มสลัดันได้รับการยอมรับก็คือ การปล่อยชาวบ้านมลายูมุสลิมที่ตกเป็นผู้ต้องหาและถูกจำคุกอยู่ที่อาเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา โดยมีคำสั่งจากนายกรัฐมนตรีโดยตรงให้ปล่อยนักโทษที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการจับกุมของเจ้าหน้าที่ ทำให้สื่อต่างๆ ในประเทศได้ให้ความสนใจอย่างมาก^{๓๐}

เหตุการณ์ชุมนุมใหญ่ที่ปัตตานี พ.ศ. ๒๕๑๘

การสังหารชาวมุสลิม ๕ ศพ ที่สะพานกอตอ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๘ บังเอิญเหยื่อความรุนแรงคนที่ ๖ เป็นเด็กชายอายุ ๑๔ ปี ถูกแทงข้างหลังด้วยมีดยาวประมาณ ๑ ฟุต ถูกของแข็งตีศีรษะอีกสองสามครั้ง จากนั้นก็ถูกเหวี่ยงจากสะพานในแม่น้ำ แต่เด็กชายผู้นี้รอดมาได้ เขายังให้การอีกด้วยว่าฆาตกรมี ๓ คน แต่งชุดเขียวถืออาวุธคล้ายทหาร ชาวมลายูมุสลิมเชื่อว่าความรุนแรงครั้งนี้ก็เป็นฝีมือข้าราชการทหารนาวิกโยธิน ในขณะที่ทางราชการปฏิเสธและไม่พยายามสอบสวนหาตัวคนร้าย^{๓๑}

^{๓๐} ปรียศ ราธิมมูรา, สัมภาษณ์, ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

^{๓๑} อารง สุทธาศาสน์, ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (กรุงเทพฯ:



การก่อตัวประท้วงเริ่มต้นที่อำเภอสาบบุรี ชาวอำเภอสาบบุรีเป็นกลุ่มแรกที่สนับสนุนการประท้วงหลังจากการเกิดเรื่องอื้อฉาวที่เกี่ยวข้องกับการสังหารหมู่ ๕ ศพแล้ว ขณะเดียวกันก็มีผู้ไปขอความร่วมมือจากนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิมที่อยู่กรุงเทพฯ (กลุ่มสลาคัน) เพื่อให้ลงไปดำเนินการตอนนี้องค์จึงเกิด “กลุ่มพิทักษ์ประชาชน” ขึ้น

การประท้วงที่ปัตตานี เริ่มต้นเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ที่หน้าศาลากลางจังหวัดปัตตานี โดยมี “กลุ่มพิทักษ์ประชาชน” อันเป็นกลุ่มที่เกิดจาก กลุ่มนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม (กรุงเทพฯ) หรือ “กลุ่มสลาคัน” เป็นแกนนำในการประท้วง เริ่มแรกการประท้วงได้ยื่นข้อเสนอเพียงให้ถอนทหารออกจากวัดหัวเขา อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส และชดเชยค่าเสียหายให้แก่ญาติผู้ตายและผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ

ดูเหมือนว่าผลสถานการณ์การประท้วงที่จังหวัดปัตตานีเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้ทำให้สังคมที่ปัตตานีจดจำกลุ่มสลาคันได้เป็นอย่างดี ในฐานะเป็นคนหนุ่มสาวของคนในท้องถิ่นที่ได้เข้าไปเป็นแกนนำในการเรียกร้องประชาธิปไตย การเคลื่อนไหวของกลุ่มสลาคัน ได้แบ่งออกเป็นสองส่วนด้วยกัน ส่วนแรก ในส่วนของพื้นที่จังหวัดปัตตานีก็ได้มีกลุ่มนักศึกษาบางส่วนที่ได้ลงไปทำกิจกรรมในพื้นที่ และบางส่วนได้ทำหน้าที่ในการประสานในกรุงเทพฯ การเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมครั้งนี้ ได้มีการประสานจากกลุ่มนักศึกษาต่างๆ เช่น ได้มีการขอร้องให้ทางศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยให้ออกมาเคลื่อนไหว โดยในขณะนั้นสุธรรม แสงประทุม เป็นเลขาธิการศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้เข้าไปร่วมในการเคลื่อนไหวครั้งนี้ด้วย

มีการนำเด็กชายสื่อแม่ บราแชะ ที่รอดชีวิตจากเหตุการณ์สะพานกอตอ มาปราศรัยที่กรุงเทพฯ ณ ห้องสนามหลวงเพื่อให้ประชาชนรับทราบ โดยทางด่านกลุ่มสลาคันที่อยู่กรุงเทพฯ เป็นผู้ดำเนินการปราศรัยที่ห้องสนามหลวง โดยร่วมกับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย



เหตุการณ์ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้กลุ่มสลตันได้มีบทบาทและชื่อเสียงมากที่สุดในประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ของผู้คนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในช่วง ๔๕ วันของการประท้วงที่มีสียดกลางปัตตานีได้รับการสนับสนุนจากคนมุสลิมและไม่ใช่มุสลิมจำนวนมาก และที่สำคัญได้มีการตื่นตัวในเรื่องทางการเมืองของประชาชนในชนบทของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังที่ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้เสนอว่า

ปรากฏการณ์เช่นนี้ในทางหนึ่งคงเกี่ยวพันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในยุคสมัยที่สิทธิเสรีภาพหอมหวานเข้มข้นหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ขณะเดียวกันก็อาจเป็นผลของอากรหมอดความอดทนกับความรุนแรงที่คอยเอาชีวิตผู้บริสุทธิ์ตลอดมา ที่สำคัญคือพวกเขາออกมาต่อสู้เรียกร้อง “ความจริง” ทำลายอำนาจของฝ่ายราชการที่เขาเชื่อว่าเป็นตัวการก่อความรุนแรง ด้วยการใช้สิทธิเสรีภาพของตนและด้วยสันติวิธี^{๓๖}

การเคลื่อนไหวเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๑๙ ได้ทำให้เกิดกระแสเรื่องประชาธิปไตยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และในเวลาต่อมาได้ทำให้กลุ่มเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เลือกที่จะเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพฯ มากขึ้น อย่างเช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งก่อนหน้านี้คนที่มีโอกาสที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยก็เลือกที่จะไปศึกษาต่างประเทศมากกว่าศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐไทย

ชาติ (พันธุ์) นิยมมลายูในขบวนการนักศึกษามุสลิม

การเคลื่อนไหวทางด้านสังคมของกลุ่มสลตันก็ได้้นำประเด็นของความเป็นมลายูมุสลิมในการเคลื่อนไหว แต่ก็ได้มีการนำเสนอต่อสังคมใหญ่หรือการแสดงข้อเรียกร้องต่อสังคมไทยให้มีการยอมรับความเป็นมลายูมุสลิมหรือข้อเรียกร้องทางด้านให้มีการยอมรับความเป็นมลายูมุสลิม

^{๓๖} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง” ปัตตานีในรอบกึ่งศตวรรษ, หน้า ๒๑๗.



กลุ่มสลาดันเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นมาในสถานการณ์เฉพาะหน้าในช่วงที่บริบทด้านสังคมการเมืองในขณะนั้นที่เอื้ออำนวยในการทำงาน แต่ทว่าด้วยเนื้อหาสาระในกิจกรรม/ทำงานของกลุ่มสลาดัน ก็ยังไม่ได้ส่งผลกระทบยาวในการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมการเมืองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือเกิดข้อเรียกร้องทางด้านอัตลักษณ์ของชาวมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ทว่าปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ ได้เกิดกลุ่มนักศึกษามลายูมุสลิมเดินทางเข้ามาสู่ระบบศึกษาในมหาวิทยาลัยของไทยมากขึ้น

การค้นร่นหาทางเลือกในการศึกษาผนวกกับการที่มีมหาวิทยาลัยเปิดอย่างเช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้ทำให้กลุ่มเยาวชนจำนวนมากเลือกที่จะเดินทางเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหง จนทำให้เกิดการก่อตัวกลุ่ม PNYS ของกลุ่มนักศึกษามลายูในพื้นที่กรุงเทพฯ ในเวลาต่อมา

หากพิจารณาตั้งแต่ฐานะสมาชิกของกลุ่มนักศึกษาสลาดัน และการทำกิจกรรม/พื้นที่/รูปแบบต่างๆ ก็จะมีพบเห็นได้ว่า “กลุ่มนักศึกษาสลาดัน” ได้มุ่งเน้นทางด้านการทำงานเฉพาะพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น โดยไม่ขยายงานในการทำงานในพื้นที่อื่นๆ สิ่งที่น่าสนใจอย่างมากก็คือการทำงานของกลุ่มสลาดันได้ทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองมากขึ้นในกลุ่มขบวนการนักศึกษามลายูมุสลิม ก็คือ การเกิดขึ้นของกลุ่ม PNYS (พีเอ็นวายเอส) เป็นการรวมกลุ่มกันของนักศึกษามุสลิมจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี (P) จังหวัดนราธิวาส (N) จังหวัดยะลา (Y) จังหวัดสตูล/จังหวัดสงขลา (S) จึงเป็นที่มาของชื่อกลุ่ม PNYS ซึ่งมาจากอักษรภาษาอังกฤษตัวแรกของชื่อจังหวัดของนักศึกษามลายูมุสลิมในมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้มีการก่อตั้งหลังจากการสลายตัวหรือหมดบทบาทของกลุ่มสลาดัน

และดูเหมือนว่ากลุ่มนักศึกษาสลาดันก็ยังมีความห่างเหินกับสมคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม (สนท.) ที่เป็นองค์กรใหญ่ของนักศึกษาในช่วงนั้น ซึ่งอาจจะความแตกต่างกันระหว่างบริบททางด้านสังคม ภูมิสำเนา ทำให้ความห่างเหินเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มสลาดันกับ สนท. แม้ว่าจะเป็นความเป็นมุสลิมด้วยกันก็ตาม ซึ่งก็มองปัญหาเรื่องที่เกิดขึ้นอาจจะต่างกัน

และแน่นอนในความขัดแย้งที่ปรากฏได้ชัดเจนอย่างมากก็คือ แม้ว่าทางด้าน สนท. จะมีสมาชิกส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มสลาดันแต่ก็มีเรื่องของภาษา ประเพณี วัฒนธรรม ที่แตกต่าง บางครั้งการทำกิจกรรมระหว่าง สนท. กับ



กลุ่มสถาบันบางเรื่องก็มีความขัดแย้งกัน ยิ่งในประเด็นของการใช้ภาษา หรือ เรื่องของความเป็นอิสลามมลายูมุสลิมที่มักจะบอกว่าตัวเองดีกว่า^{๓๓}

ความไม่ลงรอยกันระหว่างนักศึกษามุสลิมทั่วไปกับนักศึกษามลายู ที่เป็นประเด็นหลักก็คือ เรื่องการใช้ภาษาในการสื่อสาร เรื่องของความเข้าใจ ทางด้านศาสนาที่มีหลักปฏิบัติบางอย่างแตกต่างกัน และเรื่องความชาตินิยม มลายูมุสลิมที่คุ้นเคยไปกับความคับแคบของคนมุสลิมที่ไม่ใช่ชาวมลายู ซึ่ง ไม่สามารถยอมรับกันได้ ทำให้หลายๆ กิจกรรมก็ไม่สามารถร่วมทำงานกันได้

ปัญหาสำคัญของการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักศึกษามุสลิมในช่วง เวลานั้นก็คือ ไม่ค่อยได้ข้ามมิติการเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ หรือ ไม่ได้ติดตามหรือให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้น ในช่วงเวลานั้น

ความขัดแย้งภายในกลุ่มนักศึกษามุสลิมด้วยกันก็จะมี ความขัดแย้ง ในเรื่องของทางด้านการคิดเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมทางด้านการศาสนา ซึ่ง บางครั้งมีมากจนเกินไป ทำให้ลดทอนในการมุ่งสู่การพิจารณามิติอื่นๆ หรือ บริบทที่เกิดขึ้นรอบตัวในขณะนั้น

ปัจจัยภายนอก “โลกมุสลิม” มีผลต่อกลุ่มนักศึกษามุสลิม?

ในช่วงขณะนั้นการเปลี่ยนแปลงของโลกมุสลิมในระดับสากลไม่ได้มี อิทธิพลทางด้านความคิดต่อนักศึกษา/ปัญญาชนในประเทศไทยมากนัก พิจารณาได้จากหนังสือของฝ่ายนักศึกษา/ปัญญาชน ไม่ได้มีงานเกี่ยวกับ ช้องกับ ทางด้านโลกอาหรับหรือโลกมุสลิมอื่นๆ และหากพิจารณาทางด้านความคิด หรือวิถีทางด้านความคิดก็ยังได้รับอิทธิพลจาก สังคมนิยมเป็นส่วนใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นบริบททางด้านสังคมในประเทศ

แต่ยังมีปัญญาชนมุสลิมอีกจำนวนหนึ่งที่ไปศึกษาต่างประเทศ ก็ได้รับ อิทธิพลจาก นักคิดจากโลกมุสลิมในช่วงนั้น อย่างเช่น ชัยยิด กุบฏูบ และ

^{๓๓} อดีตสมาชิกคนหนึ่งของสมาคมนิตินักศึกษาไทยมุสลิม (สนท.) ปี พ.ศ. ๒๕๑๘, สัมภาษณ์, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๒. สมาชิกผู้นี้มิได้เป็นคนมลายูมุสลิม แต่เป็นคนกรุงเทพฯ.



อาซัน อัลบานา แต่เขาเหล่านั้นก็ไม่ได้มีอิทธิพลทางความคิดต่อความเคลื่อนไหวของนักศึกษามุสลิมในประเทศไทย^{๓๔}

แต่ที่น่าสนใจอย่างมากก็คือ หลังจากการปฏิวัติอิหร่านในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ก็ได้ทำให้นักศึกษามุสลิมหรือสังคมมุสลิมในประเทศตื่นตัวอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม ถือได้ว่ามีผลกระทบต่อการคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมในหมู่นักกิจกรรมมุสลิม มีการผลิต/แปลหนังสือจากประเทศโลกมุสลิมจำนวนมาก อย่างเช่น *อิสลามและสันติภาพสากล* โดย ชัยยิด กุญญัต โดย สมาคมนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิม (สนท.) หรือ *หลักชัยอิสลาม*^{๓๕} และมีการบรรยายเรื่องแนวทางการปฏิวัติอิหร่านในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย โดยการสนับสนุนของสถานทูตอิหร่าน

สถานการณ์สากลได้เข้ามามีอิทธิพลทางความคิดต่อปัญญาชนมุสลิมในประเทศ โดยเฉพาะเหตุการณ์ “การปฏิวัติอิหร่าน” ในปลายปี ๒๕๒๒ ประกอบกับการทำสงครามของ “นักรบมูจาฮิดีน” จากทั่วทุกมุมโลกกับโซเวียตหลังจากการยึดครองอัฟกานิสถานในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน แนวความคิดการปฏิวัติสังคมโดยฐานความคิดของอิสลามได้กลายมาเป็นกระแสท้าทายแนวคิดชาตินิยมในอดีต อีกทั้งยังปลุกเร้าคนรุ่นใหม่ให้หันกลับมาสนใจการศาสนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม^{๓๖}

^{๓๔}จากการแลกเปลี่ยนกับปัญญาชนมุสลิมที่ได้ไปศึกษาในต่างประเทศในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๒๐.

^{๓๕}โปรดพิจารณางานของชัยยิด กุญญัต ที่มีการแปลเป็นภาษาไทย *นี่คืออิสลาม*, แปลโดย ฮาซิม หนูนอนันต์ (Polygraphic Press, ๒๕๒๑); *หลักชัยอิสลาม*, แปลโดย เอ็ม.เอ็ม. ซิดดีกี (มาเลเชีย: Polygraphic Press, ๒๕๒๔); *อรรถาธิบาย มหาคัมภีร์อัล-กุรอาน (ได้รรมเงอัล-กุรอาน) ญุซที่ ๑*, แปลโดย สุนทร มาลาตี (ปัตตานี : เบนฮาลาบี่ เพรส, ม.ป.ป.); *อรรถาธิบาย มหาคัมภีร์อัล-กุรอาน (ได้รรมเงอัล-กุรอาน) ญุซที่ ๒*, แปลโดย สุนทร มาลาตี (ปัตตานี: เบนฮาลาบี่ เพรส, ๒๕๔๘); *อิสลามกับระบบดอกเบี้ย*, แปลโดย อิมรอน มะกูดี (กรุงเทพฯ: สำนักงานสายสัมพันธ์, ๒๕๒๑); *อิสลามและสันติภาพสากล* (คูเวต: Sahaba Islamic, ๒๕๒๗). ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานหลังจากการปฏิวัติอิหร่าน และแน่นอนนักกิจกรรมมุสลิมจำนวนไม่น้อยก็ผ่านการอ่านงานเหล่านี้มา.

^{๓๖}รอมฎอน ปันจอร์, “ฮาริปัน บังชาวู นักศึกษามลายูมุสลิมใน ‘สนามความขัดแย้ง’” ใน *สงครามความรู้ลึก: ปม-ลึก-ไฟใต้*, บรรณาธิการโดย มูฮัมหมัดอายุบ ปาทางาน และ ปกรณ์ พึ่งเนตร, (กรุงเทพฯ : ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๖.



การปฏิวัติอิสลามของประเทศอิหร่าน ได้ทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมมุสลิม เน้นสู่การตั้งคำถามต่อเรื่องการเมือง การปกครองมากขึ้น มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในรูปแบบถึงความเป็นไปได้ในการนำส่วนหนึ่งของระบอบอิสลามมาใช้ในประเทศไทย และแน่นอนในเรื่องของประเด็นประชาธิปไตยก็ได้รับการตั้งคำถามเช่นกัน ประชาธิปไตยแบบอิสลาม หรืออิสลามกับประชาธิปไตยจะมีหน้าตาอย่างไร? แล้วหากเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา แล้วหน้าตาของมัน สังคมไทยจะรับได้หรือไม่?

“ประชาธิปไตย” หลัง ๑๔ ตุลา ๑๖ ต่อผู้คนในปัตตานี

สังคมการเมืองไทยนับตั้งแต่เกิดรัฐธรรมนูญสภราชูปถัมภ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ จนถึงปัจจุบัน ไม่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในระดับที่เป็นจุดแตกหักกับระบอบศักดินา แม้ว่าจะเกิดการปฏิวัติใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ก็ไม่ได้นำไปสู่การเกิดระบอบประชาธิปไตยในเชิงเนื้อหา ระบอบใหม่โดยเนื้อแท้แล้วยังคงเป็นระบอบการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจ ส่วนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ นั้น แม้จะทำให้ชนชั้นกลางมีอำนาจมากขึ้น แต่ชนชั้นกลางก็เป็นเพียงคนส่วนน้อยในสังคมไทย อีกทั้งยังเป็นชนชั้นที่เข้าถึงระบบการศึกษาและสื่อต่างๆ ที่รัฐควบคุมจัดการมากที่สุด จึงถูกรอปรำจากอุดมการณ์ชาตินิยมและวัฒนธรรมแห่งชาติอย่างเข้มข้นที่สุด ดังนั้น ความสับสนและพลังของอุดมการณ์ชาตินิยมและวัฒนธรรมแห่งชาติจึงมีอยู่สูง^{๓๗}

หลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ ดูเหมือนว่านักศึกษา/ปัญญาชนจะได้รับชัยชนะมาซึ่งหลักการประชาธิปไตยและรูปแบบ เช่น การเลือกตั้งให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น ฯลฯ แต่ทว่าเนื้อหาสาระที่ส่งผลต่อความทุกข์ยากของคนเล็กคนน้อยจำนวนมากในสังคมไทย ยังไม่ได้รับการแก้ไข หรือทำให้เกิดพื้นที่ของการรับรู้ของสังคมไทย ไม่มีการกล่าวถึงเนื้อหาสาระที่เป็นเรื่องของการกระจายอำนาจแก่ท้องถิ่น มีแต่เพียงงบประมาณที่ลงไป แต่รูปแบบการเมืองของคนท้องถิ่นที่ต้องการยังไม่ได้รับการพิจารณา หรือมาขบคิดอย่างจริงๆ จังๆ

^{๓๗} สายชล สัตยานุรักษ์, “ชาตินิยม วัฒนธรรม และความขัดแย้ง,” ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ “พหุวัฒนธรรมและชาตินิยม,” ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ โรงแรม ดิเอ็มเพรส จังหวัดเชียงใหม่, ๒๒-๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๑, หน้า ๙๖.



ประชาธิปไตยหลัง ๑๔ ตุลา ทำให้ดูเหมือนว่า ในเชิงเนื้อหาของเสรีภาพ ความเป็นธรรม ก็มักเป็นที่ยกเว้นในพื้นที่ปัตตานี ไม่มีความเปลี่ยนแปลงใดๆ ทั้งสิ้น ความรู้สึกไม่ได้ความเป็นธรรมของผู้คนที่ต้องทนจากนโยบายรัฐกรุงเทพฯ ก็เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันทุกวันนี้

คงต้องขบคิดกันต่อไปว่า ประชาธิปไตยแบบใดที่พอจะมีค่ามากพอสำหรับคนทุกชนชั้นในสังคมไทย หรือสำหรับเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมไทย

“คำถาม” จากปัญญาชนมลายูมุสลิมถึงประชาธิปไตยไทย

มีคำถามหนึ่งที่อยู่ในใจของนักคิดชาวมลายูปัตตานี หรือ “ปะตานี” อยู่ตลอดเวลา คำถามนั้นก็คือเมื่อไรที่ชาวมลายูปัตตานีจะมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในระบอบประชาธิปไตยเสียที ซึ่งจะทำให้พวกเขามีความสำนึกในหน้าที่และยินดีที่จะต้องสู้ถึงที่สุดเพื่อปกป้องประชาธิปไตย

ในจำนวน ๑๐๐ ล้านคนของประชากรของชนชาติมลายูทั้งหมดนั้น ชาวมลายูปัตตานีถือว่าโชคร้ายที่สุด ถึงแม้ว่าพวกเขาจะอยู่ภายใต้การปกครองของระบอบประชาธิปไตยเป็นเวลายาวนาน แต่ก็ไม่ใช่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง แต่เป็นประชาธิปไตยที่แบ่งชนชั้นของเชื้อชาติซึ่งกำหนดโดยรัฐบาลสยาม โชคชะตาชาวมลายูปัตตานีจึงเปรียบได้กับต้นไม้เล็กๆ ชนิดหนึ่งที่ไม่มีวันที่จะเจริญเติบโตได้

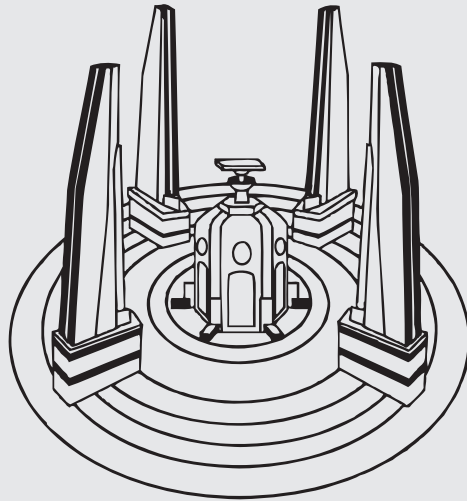
ดังนั้นเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชาวมลายูปัตตานีจะต้องไม่ปล่อยให้รัฐบาลสยามเป็นผู้กำหนดโชคชะตาให้ แต่พวกเขาจะต้องกำหนดโชคชะตาของตัวเอง^{๓๔} ■

^{๓๔} อิบรอฮิม ชุกรี, *ประวัติศาสตร์อาณาจักรมลายูปะตานี*, แปลโดย ทะสัน หมดหมาน และ มะหามะซากิ เจ๊ะหะ, เรียบเรียงโดย ดลมนรรัตน์ บากา (เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม บุ๊คส์, ๒๕๔๙), หน้า ๙๕.



ภาคผนวก

อนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖
และมูลนิธิ ๑๔ ตุลา



๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

อนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ และมูลนิธิ ๑๔ ตุลา

นับตั้งแต่เหตุการณ์เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ สิ้นสุดลง ความยิ่งใหญ่ของเหตุการณ์ดังกล่าวได้ทำให้เกิดข้อเสนอว่าควรสร้างอนุสาวรีย์วีรชนเพื่อรำลึกถึงทั้งตัวเหตุการณ์และผู้ที่เสียชีวิตในครั้งนั้น โดยขบวนการนักศึกษาในสมัยนั้นเป็นแกนสำคัญในการผลักดันครั้งนี้

ในเบื้องต้น คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ก็เข้ารับกระแสเรียกร้อง ด้วยการมีมติเห็นชอบในเดือนธันวาคม ๒๕๑๗ ให้สร้างอนุสาวรีย์วีรชน ๑๔ ตุลา ได้ และมอบให้ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐเป็นผู้ประสานงาน โดยในด้านหลักการนั้น รัฐบาลก็เห็นพ้องกับศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศูนย์นิสิตฯ หรือ ศนท.) ว่า เหตุการณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นเหตุการณ์บ้านเมือง ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็น “เจ้าของ” ดังนั้น การสร้างอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ จึงควรเป็นเรื่องของรัฐร่วมกับประชาชน และสถานที่ตั้งของอนุสรณ์สถานก็ควรอยู่ในบริเวณถนนราชดำเนินอันเป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖

๐ ปี ๒๕๑๘: ศิลาฤกษ์แห่งอนุสาวรีย์วีรชน

ในปี ๒๕๑๘ อันเป็นช่วงของรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เริ่มมีการผลักดันในการสร้างอนุสาวรีย์อย่างจริงจังขึ้น โดยในเดือนกรกฎาคม ได้มีการประชุมระหว่างรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ, ปลัดทบวงฯ, ผู้แทนสำนักงบประมาณ และผู้แทนศูนย์นิสิตฯ ซึ่งเห็นพ้องต้องกันว่าควรให้ใช้สถานที่บริเวณสี่แยกคอกวัว อันเป็นบริเวณอาคารคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการ (กตป.) เก่า^๑ เป็นสถานที่ก่อสร้างอนุสาวรีย์ โดยศูนย์นิสิตฯ มีแนวคิดเพิ่มเติมว่า สิ่งก่อสร้างนี้ไม่ควรมีหน้าที่แค่รำลึกเหตุการณ์ในอดีตเท่านั้น แต่ควรจะเป็นอาคารอนุสรณ์สถานที่มีประโยชน์ใช้สอยด้วย

ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาเรื่องการสร้างอนุสาวรีย์วีรชน โดยจะก่อสร้างตามแบบของเทอดเกียรติ สักดิ์คำดวง ที่ชนะเลิศจากการประกวดการออกแบบอนุสาวรีย์วีรชน (ซึ่งก็คือแบบของอนุสรณ์สถานในปัจจุบัน) และความหวังการสร้างอนุสาวรีย์เริ่มมีเค้าความเป็นจริงมากขึ้น เมื่อมีพิธีวางศิลาฤกษ์ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘ ณ บริเวณที่ดินที่เคยเป็นอาคารคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการ โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเสด็จมาเป็นประธานในพิธี

ในปี ๒๕๑๙ แม้ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่าง “ซ้าย” กับ “ขวา” จะรุนแรงขึ้น แต่การผลักดันในการสร้างอนุสาวรีย์ยังคงมีอยู่ต่อไป โดยในเดือนเมษายน รัฐมนตรีกระทรวงการคลังในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เห็นชอบที่จะให้กรมธนารักษ์ขอซื้อที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัว (ที่วางศิลาฤกษ์ไปแล้วในปี ๒๕๑๘) จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ แต่ในส่วนของ การก่อสร้างอนุสาวรีย์ เห็นว่าควรให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมบริจาคค่าก่อสร้างด้วย โดยรัฐบาลจะรับภาระหากเงินที่บริจาคยังไม่เพียงพอ แต่ก่อนหน้าที่จะได้จัดการเรื่องราวให้เรียบร้อย ก็มีอันต้องเปลี่ยนรัฐบาลเป็นชุดของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

^๑ในช่วงทศวรรษ ๒๕๑๐ ที่ดินบริเวณอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ในปัจจุบัน คืออาคารคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติราชการ หรือที่เรียกกันในสมัยนั้นว่า ตึก กตป. โดยมี พันเอกณรงค์ กิตติขจร บุตรชายของจอมพลถนอม กิตติขจร และเป็นบุตรเขยของจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นหัวหน้าหน่วยงาน มีการเล่าลือในสมัยนั้นว่า พันเอกณรงค์ ใช้องค์กรนี้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับปฏิกิริยาของตน อาคารนี้ได้ถูกเผาทำลายในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖.



■ สมเด็จพระสังฆราชทำพิธีวางศิลาฤกษ์
อนุสาวรีย์วีรชน ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘
ประชาชาติ ๒ (๑๐๒) (๓๐ ตุลาคม ๒๕๑๘)



■ บริเวณโถงนิทรรศการของอนุสรณ์สถาน
๑๔ ตุลา ๑๖ ในปัจจุบัน มูลนิธิ ๑๔ ตุลา

๐ หลัง ๖ ตุลา: อนุสาวรีย์ที่ยังไม่มีโอกาสได้สร้าง

เมื่อถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๑๙ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ประสงค์จะเร่งรัดโครงการ เห็นว่าไม่จำเป็นต้องรอให้ประชาชนบริจาคค่าก่อสร้าง พร้อมทั้งมีหนังสือขอซื้อที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัวจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ แต่ยังมีทุนได้รับคำตอบใดๆ ก็เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลา^๒ ขึ้นเสียก่อน รัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร จึงได้มีมติให้ยกเลิกโครงการก่อสร้าง และในปีถัดมา ก็ได้มีมติให้ยึดเงินที่ประชาชนบริจาคเพื่อการก่อสร้างอนุสรณ์สถาน

แม้ว่าการรัฐประหารในปี ๒๕๒๐ จะทำให้สภาพการเมืองเปิดกว้างยิ่งขึ้นเมื่อเทียบกับยุคก่อนหน้า แต่โครงการสร้างอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ ก็ยังคงไม่ได้รับความสนใจแต่อย่างใด ในปี ๒๕๒๕ นักศึกษาได้เริ่มเรียกร้องถึงเรื่องดังกล่าวจากรัฐบาล พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ อีกครั้ง แม้จะยังไม่มีคำตอบที่แน่ชัดก็ตาม

เสียงเรียกร้องเหล่านี้ ยิ่งดังขึ้นอีกในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๓๐ อันเป็นช่วงรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เนื่องจากในเดือนมิถุนายน ๒๕๓๒ ได้มีข่าวว่ารัฐบาลจะคืนทรัพย์สินของจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นเหตุให้สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยออกมาคัดค้านถึงขั้นออกข่าวประท้วงจนรัฐบาลต้องล้มเลิกแนวคิดนั้นไป เหตุการณ์นี้ทำให้กรณี “๑๔ ตุลา” ถูกกล่าวถึงอีกครั้ง และประเด็นเรื่องการสร้างอนุสรณ์สถานยิ่งเข้มข้นขึ้น ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ปีเดียวกัน ได้มีการรวมตัวของนักศึกษา นักวิชาการ และตัวแทนองค์กรเอกชน ตั้งขึ้นเป็น “คณะกรรมการติดตามการสร้างอนุสรณ์สถานวีรชน ๑๔ ตุลา” ขึ้น โดยมีศาสตราจารย์ระพี สาคริก เป็นประธาน และส่งตัวแทนเข้าพบนายกรัฐมนตรี หลังจากนั้น คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้คืนเงินบริจาคของประชาชนแก่ทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อนำไปใช้ในการสร้างอนุสรณ์สถาน โดยปรึกษาประสานงานกับนิสิตนักศึกษาต่อไป

^๒เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเหตุการณ์ที่ตำรวจตระเวนชายแดน และกลุ่มพลังอนุรักษ์นิยมที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อทำลายขบวนการนักศึกษา เช่น กระทั่งแดง นवल ลูกเสือชาวบ้าน รวมตัวกันล้อมปราบนักศึกษาที่ชุมนุมขับไล่พระภิกษุถนอม สุกิตติขจร (จอมพลถนอม กิตติขจร) ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างโหดเหี้ยม เพียงเพราะเชื่อว่านักศึกษาเหล่านี้มีสายสัมพันธ์กับเวียดนาม และจ้องล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์.

อย่างไรก็ดี การสร้างอนุสรณ์สถานก็ยังมีได้รุดหน้าไปมากเท่าที่คาดหวังไว้ เหตุผลสำคัญก็เพราะไม่สามารถขอเช่าที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัวจากสำนักงานทรัพย์สินฯ ได้ จึงพยายามแก้ไขด้วยการยกระดับของ “คณะกรรมการติดตามฯ” จากที่ตั้งกันเองให้เป็นการตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี โดยในขั้นแรก ยังให้ศาสตราจารย์พี ศาคริก เป็นประธานเช่นเดิม และต่อมาจึงให้รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยเป็นประธานกรรมการแทน เพื่อให้เป็นทางการมากขึ้น

๐ กำเนิดมูลนิธิ ๑๔ ตุลา

จากความล่าช้าในระบบราชการ ที่แม้จะยกระดับ “คณะกรรมการติดตามฯ” ขึ้นก็ยังมีอาจแก้ไขได้ ในปี ๒๕๓๓ จึงได้เริ่มมีแนวคิดในการแก้ปัญหาด้วยการจัดตั้งเป็นมูลนิธิ ๑๔ ตุลา ขึ้น โดยให้มูลนิธิดังกล่าวมีหน้าที่เกี่ยวกับการก่อสร้างอนุสรณ์สถานและรับโอนเงินบริจาคจากประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ มาดำเนินการ โดยได้ยื่นเรื่องขอจัดตั้งมูลนิธิฯ ในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๓๓ และได้รับอนุญาตในวันที่ ๑๔ ธันวาคม ปีเดียวกัน

แม้มูลนิธิ ๑๔ ตุลา จะถือกำเนิดขึ้นเพื่อผลักดันเรื่องนี้โดยเฉพาะ แต่ปัญหาหลักคือเรื่องของ “สถานที่” ก็ยังคงค้างคาอยู่ โดยความพยายามขอเช่าที่ดินจากสำนักงานทรัพย์สินฯ ยังคงไม่ประสบผล เพราะสำนักงานทรัพย์สินฯ เสนอว่า ให้ทบวงมหาวิทยาลัยเจรจากับผู้เช่าเดิมก่อน ถ้าตกลงกันได้แล้ว สำนักงานทรัพย์สินฯ ก็ยินดีในการให้เช่าที่ดิน เนื่องจากยังเจรจากับผู้เช่าเดิมไม่ได้ ปัญหาจึงยังค้างคาอยู่

๐ ๒๕ ปี แห่งการรอคอย

ในปี ๒๕๔๑ อันเป็นช่วงรำลึกครบรอบ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา โครงการสร้างอนุสรณ์สถานได้รุดหน้าขึ้นไปอีกขั้น จากการที่ธีรยุทธ บุญมี ประธานกรรมการจัดงาน ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา และกรรมการบางคน เช่น ประสาร มฤคพิทักษ์ และธีรพล นิยม ได้ติดต่อกับอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการติดต่อขอเช่าที่ดินบริเวณสี่แยกคอกวัวจากสำนักงานทรัพย์สินฯ ซึ่งก็ได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดี





■ ภาพสลักและบทกวีบริเวณฐานสลูป
วีรชน มูลนิธิ ๑๔ ตุลา



■ อนุสาวรีย์วีรชน มูลนิธิ ๑๔ ตุลา

ทว่า นอกจากเรื่องของที่ดินแล้ว อุปสรรคสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การย้ายผู้ค้าสลากกินแบ่งรัฐบาลออกจากบริเวณที่จะใช้ก่อสร้าง ซึ่งก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง พิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล ในฐานะประธานคณะทำงานย้ายผู้ค้าสลากกินแบ่งฯ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล รวมถึงความร่วมมือจากกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พิชิต รัตกุล และเลขานุการผู้ว่าฯ สมคิด สืบตระกูล ตลอดจนบุคคลอื่นอีกหลายคน ทำให้การย้ายผู้ค้าสลากกินแบ่งออกจากพื้นที่ประสบความสำเร็จในช่วงเดือนตุลาคม ๒๕๔๒

การก่อสร้างอนุสรณ์สถานได้เริ่มเดินหน้าไปเรื่อยๆ โดยบริษัท แพลน คอนซิลแทนท์ จำกัด ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางเสียงสนับสนุนจากกลุ่มผู้ผลักดัน ก็มีเสียงคัดค้านดังขึ้นด้วยเหตุผลนานา เช่น

- ▷ เห็นว่าไม่ควรรื้อพื้นที่เหตุการณ์ที่มีการฆ่าฟันกัน
- ▷ ไม่ควรสร้างสิ่งที่จะทำให้เกิดความบาดหมางกับทหาร
- ▷ ผู้เสียชีวิตหลายคนเป็นชาวบ้านธรรมดาที่ไม่ได้เรียกร้องประชาธิปไตย ทำไม่ต้องยกย่องให้เป็นวีรชนด้วย
- ▷ ผู้ค้าสลากที่ต้องสูญเสียพื้นที่ค้าขายมองว่าเป็นกรณี “คนตายไ้เป็นคนเป็น”

ฯลฯ

ช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงแห่งการตอบคำถามต่อสาธารณะ เพื่อสร้างความเข้าใจว่า อนุสรณ์สถานเป็นสัญลักษณ์ของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่พึงรู้สำหรับอนุชน มิได้เน้นเรื่องการฆ่าฟันกัน และไม่ได้มุ่งสร้างความบาดหมาง แต่ต้องการให้เกิดบทเรียนทางประวัติศาสตร์อันเป็นมโนทัศน์สำคัญในการก้าวสู่นาคตอย่างระมัดระวังต่อไป

สำหรับผู้เสียชีวิตนั้น ไม่ว่าเขาจะเป็นนักเรียน นักศึกษา หรือชาวบ้านธรรมดาที่เพียงแค่ว่าเข้ามาดูเหตุการณ์ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า การเสียชีวิตของพวกเขา เป็นส่วนหนึ่งของความวิปโยคในเหตุการณ์ เรื่องราวของพวกเขาควรค่าแก่การระลึกถึง ไม่เพียงแต่จากญาติมิตรเท่านั้น แต่สำหรับบุคคลทั่วไปด้วย

ในที่สุด วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๔๔ หรือ ๒๘ ปีหลังเหตุการณ์ อนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ ที่ใช้แบบที่ชนะเลิศจากการประกวดออกแบบเมื่อยี่สิบ

กว่าปีที่แล้ว ก็ได้สร้างสำเร็จและมีพิธีสมโภชขึ้น พร้อมทั้งมีพิธีทางศาสนา เพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับ อนุสรณ์สถานที่ขบวนการนักศึกษาเคยผลักดันมาตั้งแต่ช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ก็กลายเป็นความจริงขึ้นมา

๐ หลักการและความหมายของอนุสรณ์สถาน

หากใครสักคนเดินเข้ามาจากสนามหลวง ผ่านหน้าโรงแรมรัตนโกสินทร์ อันเป็นจุดปะทะที่สำคัญจุดหนึ่งในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ค่อยๆ เดินผ่านหน้าสำนักงานของหนังสือพิมพ์ *สยามรัฐ* จนถึงสี่แยกคอกวัว เมื่อข้ามถนนตะนาวมา จะเห็นอาคารอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ ที่แม้ปัจจุบันจะอยู่ในระหว่างปรับปรุงและย้ายสำนักงานไปที่ตึกด้านหลัง แต่เมื่อมองลอดเข้าไป ตัวสถาปัตยกรรมยังคงตั้งอย่างสง่างามอยู่ในสายตา

ก่อนที่จะมีการก่อสร้างอนุสรณ์สถานนี้ขึ้น ได้เริ่มพูดถึงหลักการและหน้าที่ของอนุสรณ์สถาน โดยคณะกรรมการอำนวยการสร้างอนุสรณ์สถาน ๑๔ ตุลา ๑๖ ภายใต้สังกัดมูลนิธิ ๑๔ ตุลา ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากทางกรุงเทพมหานคร ญาติวีรชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีศาสตราจารย์ นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว เป็นประธาน ได้มอบหมายให้ผู้ชนะการประกวดแบบคนเดิมเป็นผู้พัฒนาแบบให้เหมาะกับยุคสมัย ด้วยแนวคิด ๒ ประการ คือ ต้องเคารพความจริงของประวัติศาสตร์ และให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

จากแนวคิดดังกล่าว สถาปนิกได้นำไปพัฒนาแบบอนุสรณ์สถานฯ ให้เป็นอนุสรณ์สถานที่เน้นความสงบนิ่ง โล่งกว้าง และเรียบง่าย เพื่อรำลึกและคารวะต่อวีรชน มีประติมากรรมรำลึกอยู่ใจกลาง (ภายหลังจึงเรียกว่า สถูปวีรชน) อาคารประกอบด้วยสวนหย่อม ลานกิจกรรมสำหรับการอภิปราย ฟังเพลง และการแสดงกลางแจ้ง มีส่วนที่เป็นห้องประชุม ห้องสมุด (ภายหลังเรียกว่า ห้องอ่านหนังสือ) และมีโครงการที่จะพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ต่อไปในอนาคต

สำหรับประติมากรรมรำลึกหรือสถูปวีรชนนั้น ประกอบด้วยฐานทรงสี่เหลี่ยมสูง ๕ เมตร ช่วงกลางปลายสอบเข้ายาว ๗ เมตร และยอดแหลมทรงสถูปสี่เหลี่ยมสูง ๒ เมตร รวมความสูงทั้งสิ้น ๑๔ เมตร ปลายแหลมของยอดสถูปแสดงถึงจิตวิญญาณสูงส่งของมวลมนุษย ส่วนปลายยอดสถูปมีรอยหยักคล้ายสร้างไม่เสร็จ เพื่อสื่อความหมายว่าภารกิจการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย



ไม่สิ้นสุด ยอดปลายสลับทำด้วยวัสดุโปร่งแสงเพื่อให้เห็นแสงไฟที่ส่องออกมาจากภายในตัวสลับ แผงนี้ถึงไฟแห่งประชาธิปไตยที่เป็นอมตะ

สำหรับฐานสลับทั้งสี่ด้านบุด้วยกระเบื้องดินเผาที่แข็งแกร่ง สลักรายชื่อวีรชน ๑๔ ตุลา และรายล้อมด้วยแผ่นอิฐสลักบทกวีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพ ความเสียสละ เด็กและผู้หญิง กรรมกรและชาวนา นอกจากนี้ยังจัดทำแผ่นอิฐแกะลายจากแบบภาพถ่ายหรือภาพศิลปะจากการสร้างสรรค์ของศิลปิน เพื่อสื่อถึงการเติบโตของงานของสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตย ซึ่งออกแบบสร้างสรรค์โดยสุโรจนา เศรษฐบุตร

๐ มูลนิธิ ๑๔ ตุลา กับกิจกรรมเพื่อสังคม

มูลนิธิ ๑๔ ตุลา มีพันธกิจในการสืบสานแนวคิดประชาธิปไตยและสืบทอดเจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา ด้วยการสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ประชาธิปไตยและการเมืองภาคประชาชน ส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม ประสานงานองค์กรประชาธิปไตยทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงพัฒนาอนุสรณ์สถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิฯ ก็ได้อิงกับหลักการเหล่านี้ โดยผู้สนใจสามารถติดตามชมรายละเอียดและภาพกิจกรรมได้ในเว็บไซต์: www.14tula.com หรือหากมีคำถามหรือข้อเสนอแนะใดๆ ติดต่อได้ที่ e-mail: oct14_f@hotmail.com

นอกจากนี้ มูลนิธิ ๑๔ ตุลา ยังเตรียมแผนการรับบริจาคสิ่งของต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ อาทิเช่น หนังสือ ภาพถ่าย งานศิลปะ และบทกวีที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เพื่อจะเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป ■